

AIDAI

1952

NR. 10

Kristaus Gimimo Šventės ir Naujų Metų proga visiems "Aidų" skaitytojams, bendradarbiams, platintojams ir bičiuliams mūsų nuoširdūs linkėjimai.

Leidėjai, Redakcija, Administracija.

TURINYS

DECEMBER, 1952

AIDAI-ECHOES, cultural magazine published monthly, except July and August, by the Franciscan Fathers, Kennebunk Port, Maine. Subscription $5.00 yearly in U. S. A.; single copy 50c.; Canada $5.25, single copy 55c.: Foreign $6.00.—Entered as second class matter at the post office at Kennebunk Port, Maine, February 7, 1950, under the act of March 3, 1879. Additional entry at Brooklyn, N. Y.

AIDAI

MĖNESINIS KULTŪROS ŽURNALAS

1952 METAI GRUODŽIO MĖNUO Nr. 10 (44)

DVI KARALYSTĖS

JUOZAS BRAZAITIS

"Šventojo Rašto savaitės" proga Amerikos Katalikų Bažnyčios vyresnybė įsakmiai skatino domėtis Šv. Raštu ir jame pasijieškoti gyvenimo išminties kasdienai. Dvi tos kasdienos progos — Kristaus Karaliaus šventė ir Kristaus užgimimas, kurio giesmėje Kristus Kūdikėlis taip pat vadinamas Karalium, — paskatino konkrečiai sutelkti mintis kaip tik į tuos Evangelijoje pasakojimus, kuriuose Mokytojas prisipažino esąs Karalius. Kilo noras iš trumpų pasakojimų išlukštenti išminties grūdus, auksinius negendančius ir nesenstančius, apie Karaliaus, kaip valdžios reiškėjo, ir Asmens, kaip valdinio, santykius.

—o—

1. Didysis Judo išdavimas jau buvo įvykęs iš vakaro aną naktį, šaltą ir tamsią naktį, tokią patogią piktadarių juodiems darbams. Tą naktį sąmokslininkai prieš Mokytoją nemigo. Vadai nervingai laukė savo rūmuose. Jų tarnai ir vergai būriavosi prie vartų ir kieme, šildydamiesi prie laužo. Buvo šalta.

Mokytojas per visą naktį buvo tardomas daugelio tardytojų. Paviršutiniškai tardomas, nes sprendimas iš anksto buvo numatytas. Vyriausiems kunigams, kurie rūpinosi tuo tardymu, sunku buvo nuslėpti džiaugsmą, kad tą, kurio negalėjo sugauti kalboje ir sukompromituoti minios akyse, dabar sučiupo. Patenkinti, kad priveikė, su triukšmingais palydovais vedžiojo pas Anną, pas jo žentą Kajipą. Ten jis buvo daužomas į veidą, sadistiškai iš jo tyčiojamasi.

Jau rytą atvedė iškankintą belaisvį pas Pilotą, Romos ciecoriaus vietininką, kuris buvo sykiu ir teisėjas. Išėjęs prieš minią teisėjas Pilotas paklausė:

— Kokį skundą atnešėte prieš šitą žmogų?

Jie atsakė ir jam tarė:

— Jei šitas nebūtų piktadaris, mes nebūtumēm tau jo įdavę.

O evangelistas Lukas smulkiau kaltinimus sumini: "Tenai jie ėmė skųsti jį sakydami: Radome, kad šitas kelia sumišimą mūsų tautoje, draudžia mokėti mokesčius ciecoriui ir sakosi esąs Kristus Karalius (Lukas 23, 2).

Tuomet įvyksta tas lemiamas pasikalbėjimas apie karalystę, papasakotas Jono (18, 33-38). Pilotas klausia:

— Ar tu *esi* žydų karalius?

— Mano karalystė — atsako Jėzus — ne iš šio pasaulio; jei mano karalystė būtų iš šio pasaulio, mano tarnai juk kovotų, kad nebūčiau įduotas žydams; bet dabar mano karalystė ne iš čia. — Tuomet Pilotas vėl tarė:

— Tai tu *esi karalius?*

— Tu pats sakai, aš esu karalius. Aš tam gimiau ir atėjau į pasaulį, kad liudyčiau *tiesą*. Kiekvienas, kurs yra iš *tiesos,* klauso mano balso.

Kas yra tiesa . . . — taria Pilotas, klausdamas, o ištikrųjų suabejodamas, ar iš viso galima atsakyti, kas yra toji tiesa.

Nutraukiam įvykio vaizdą nebaigtą. Per visą savo trejų metų išganymo darbą Mokytojas daug aiškino žmonėms, kaip jie turi elgtis Dievo bei artimo atžvilgiu. Dažnai primindavo *Dievo karalystę* ir pažymėdavo: tas ir tas darbas tinka. Dievo karalystei, tas ir tas netinka. Jau ne tik žodžiu, bet viso savo likimo vaizdu Mokytojas parodė *valstybės santykius su asmeniu,* kalbėdamas apie dangaus karalystę teismo akivaizdoje prieš savo didžiuosius kentėjimus.

Šiuo siaubingai tragišku momentu Kristus liudija dvejopų karalysčių buvimą: *šio pasaulio*

ir *ne šio pasaulio,* kitur vadinamos Dievo, Mesijo, dangaus karalystės buvimą. Kristus pastato jas abidvi vieną prieš kitą kaip *priešginybes;* kaip juodą prieš baltą. Atsiribodamas nuo "šio pasaulio" karalystės, Kristus šiuo vaizdu parodo, kokia *nėra ir neturi būti* Jo, Dievo, karalystė.

Karalystėje, valstybėje, iš vienos pusės yra *piliečiai,* iš kitos *valdžia.* Kristus šiame vaizde nerodo, kokios turi būti piliečio, asmens pareigos. Tai jis daug sykių jau anksčiau kalbėjo. Jis sustoja čia prie *valdžios elgesio asmens atžvilgiu.*

2. Valdžia reiškiasi trejopu pavidalu: *įstatymų leidžiamąja* galia, *įstatymų vykdomąja* galia ir *teismine* galia, kuri sprendžia, ar įstatymai vykdomi teisingai. Kristaus laikų žydų gyvenime įstatymų vykdymo pareigas ėjo vyriausieji kunigai, teismo ir priežiūros pareigos atiteko Romos ciesoriaus vietininkams, šiuo tarpu Pilotui.

Žydų karalystėje piliečiai valdomi *smurtu, savivale, klasta.* Kristų suima smurtu. Smurto faktą Kristus išryškina priekaištu, kai pas Anną jam suduoda per veidą: jei pasakiau netiesą, įrodyk; jei tiesą, kam mane muši . . . (Jonas 18, 23). Bet kaip tos valdžios atstovai įrodys! Juk jie kelis kartus mėgino Kristų sukritikuoti, sugauti kalboje, bet iš pasikalbėjimo išeidavo su gėda. Tad prieš Kristaus idėją jie tegali pastatyti *klastą ir smurtą,* prieš dvasinę jėgą — fizinę jėgą.

Atvedė Kristų pas Pilotą. Valdžios tarnai ir visuomenės atstovai neina į teismo rūmus, kuriuose yra teisėjas Pilotas. Bijo *susitepti,* įžengdami į pagonio namus, jie, tikrojo Dievo tarnai. Kokis didelis moralinis jautrumas! Tokis kaip tų, kurie kaimyno akyse pastebi krislą, bet savojoj nepastebi rąsto. Šitie jautrūs Dievo tarnai betgi reikalauja Kristui mirties, nors žino, kad jis nekaltas. Jeigu būtų įsitikinę, kad Kristus kaltas, jiems nereiktų liudininkų papirkinėti, kad jie liudytų prieš Kristų. Tas *veidmainiavimas,* kuris nuo anų laikų vadinamas farizejizmu, įsibrovęs į valdžios pareigūnus. Kristaus pavadintieji pabaltintais grabais vykdo valdžią.

Tačiau kitaip ir būti negali toje "šio pasaulio" karalystėje, kurios valdymas yra pagrįstas vyriausiojo kunigo Kajipo patartu principu: esą *"geriau, kad vienas žmogus mirtų už visą tautą".* Tai gražus, bet sykiu ir labai baisus principas. Gražus, nes jis nuskamba dideliu idealizmu: vienas už visus, vieno auka už visą tautą. Bet tas principas yra baisus, kai įsižiūri, kas gi yra tie, kurie reikalauja tautos vardu vieną aukoti už visą tautą. Kas buvo tie, kurie reikalavo Kristui mirties, kad visa tauta liktų jo nesuvedžiota? Tai vyriausių kunigų sukurstyti ir papirkti jų tarnai ir minios demagogai. Jie pasisavina tautos valią. Tautos valią suklastuoja. Už jų, ne už tautos interesus, jie verčia mirti Kristų. Mirti, kad Kristus nedrumstų jų patogaus gyvenimo, kad jiems būtų *naudingiau. Nauda, utilitarizmas* yra "šio pasaulio" valstybės pagrinde. Nauda keletui žmonių, kurie sudaro valdžią. "Kitiems kraunate naštas, kurių jie negali panešti, o patys nė vienu pirštu nepaliečiat tų sunkenybių" (Lukas 11, 46). Tai diktatūrinės karalystės žiauri forma, kurioje asmuo paverstas vergu. Ir juo asmuo kilnesnis, tauresnis, juo greičiau prieš jį nukreiptas "šio pasaulio" valdžios spaudimas, persekiojimas, reikalavimas, kad jis būtų paaukotas.

Tokioje karalystėje asmuo negali apsiginti nuo smurto, klastos, nei *teisme.*

Ciesoriaus vietininkas ir teisėjas Pilotas mato, kad prieš Kristų yra inscenizuotas minios, liaudies parodomasis teismas. Pilotas taria: šitame žmoguje aš nerandu kaltės. Ir nuo tada — kaip Evangelija sako — Pilotas ieškojo Jėzū paleisti. Bet jam žydai grasina — įskųsią ciesoriui. Jis bijo minios keršto ir skundų. Jis nori išvengti nemalonumų. Pirma jam mintis: *nusiimti nuo savęs atsakomybę,* laikytis neutralumo . . . Tad pasiunčia Kristų pas Erodą, su kuriuo buvo susipykęs. Tegul jo priešas atlieka tą darbą. Erodas patenkintas, kad jam atsiuntė. Tai pamatys dabar keistų dalykų, kuriuos jam parodys tas vyras! Bet Kristus Erodui nieko neatsako, kaip nieko jis neatsakinėjo į tuščius kaltinimus pas Kajipą ir Pilotą. Tyla geriausias buvo atsakymas tiems, kuriems tiesa nesvarbi. Nusivylęs ir pasityčiojęs, Erodas grąžina Kristų Pilotui, nes Pilotui turi priklausyti tos srities bylos.

Nenusisekė Pilotui nusikratyti atsakomybės ir išlikti neutraliam. O minia vėl šaukia ir grasina. Dar kartą mėgina Pilotas politikuoti, ieškoti kompromisų — ir minią patenkinti ir Kristų paleisti. Įsako Kristų nuplakti. Už ką gi nuplakti? Ne dėl to, kad Kristų laikytų to plakimo vertą, bet kad įsiteiktų miniai, kad Kristaus nekalta kančia pirktų žydų atlaidumą ir sau ramybę. Pajutus Piloto nuolaidumą ir linkimą į kompromisus, minia dar garsiau šaukia: ant kryžiaus jį! *Kas sykį nuslydo nuo principų kelio ir pradėjo eiti nuolaidų keliu principų sąskaiton,— nebesusilaikys.* Veltui Pilotas, teisėjas, mėgina dar paskutinį ėjimą — siūlo pasirinkti miniai Mokytoją Kristų ar galvažudį Barabą. Minia pasirinks visada Barabą! Tada šitas kompromisų ieškotojas, prieš galutinai save laidodamas, imasi dar teatrališko gesto: nusiplauna rankas, tardamas nusiplaunąs atsakomybę už Kristaus mirti. Rankos nuplautos, bet nenuplauta sąžinė, nes šitas teisėjas ieškojo kompromiso tarp melo ir tiesos; tas kompromisas buvo nauda. *Naudinga jam išeitis.*

Taigi ir teisme tiesa yra svetima "šio pasaulio" karalystėje. Teismas net nežino, kas yra tiesa. Ir nereikalinga tai žinoti, nes šio pasaulio valstybėje pagrindas santykiams tarp valdžios ir asmens yra *nauda valdantiesiems, smurtas asmeniui.*

Tokioje karalystėje valdymas nutolęs nuo moralės dėsnių. Tas laikas, kada "šio pasaulio" karalystės valdžia ir teismas siautėjo prieš asmenį, prasmingai yra išreikštas *nakties simboliu.*

KRISTUS KARALIUS
ŠV. JUOZAPO GLOBOJ

K. G. KRATINA

Skulptorius yra amerikietis, gimęs 1910 m. New Yorke. Savo specialybės studijas baigė Syracuso ir Yalos universitetuose. Už statulą "Kristus pasaulio šviesa", padarytą NCWC pastatui Washingtone, yra laimėjęs pirmą premiją. Jo medžio ir bronzos darbų galima užtikti bažnyčiose, viešbučiuose, aerodromuose, parkuose.

Buvo naktis, tamsi, šalta. Reikėjo ugniakuro, kad susišiltum. Tokiais ugniakurais žmogaus dvasiai buvo pranašų skelbiamos pranašystės apie Mesijo būsimą karalystę. Jos palaikė tikėjimą ir viltį. Bet net ir pranašus žudė "šio pasaulio" karalystės valdžia. Juk pranašas Jonas įmestas į kalėjimą be teismo — prieš jį pavartotas toks pat smurtas, nes Erodui nepatiko pranašo žodžiai apie jo gyvenimą. Jono galva buvo padėta ant lėkštės, kad būtų patenkinti Erodo kaprizingos jo podukros norai· Nesustojo "šio pasaulio" karalystės valdžia nė prieš Dievo Sūnaus žudymą . . .

—o—

3. Po tokios slopios dramatiškos nakties artinasi rytas. Apie 6 valand. Kristus teismo akivaizdoje skelbia naują *ne šio pasaulio* karalystę, kurios karalius — jis pats. Kad ją atskirtų nuo "šio pasaulio" karalystės, po kelis sykius kartoja jos naują pobūdį:

"Aš tam gimiau ir atėjau į pasaulį, kad liudyčiau apie *tiesą*. Kiekvienas, kuris yra iš *tiesos*, klauso mano balso (Jonas 18, 37). Taigi: *Tiesa, teisingumas* yra teismo ir valdžios ir valstybės Kristaus karalystės pagrindas. *Ne nauda valdantiesiems.*

Bet kas yra tiesa? — klausė Pilotas. Pilotas turėjo pagrindo klausti. Jis buvo *pagonis*. Bet žydų farizėjai ir rašto žinovai buvo tikrojo Dievo kunigai. Jiems turėjo būti žinoma Mozės atneštoji lenta, kurioje buvo surašyta, kas yra tiesa, kas ne — kito žmogaus atžvilgiu· Ar esi asmuo ar valdžia — *neužmušk, nevok, nekalbėk neteisiai prieš savo artimą, negeisk nė vieno daikto, kuris yra tavo artimo,* ir t.t. Jei tai darai būdamas valdžioje, darai dvigubą netiesą. Valdžios pareiga ne tik nedaryti netiesos asmens atžvilgiu, bet pareiga tiesą vykdyti ir *prižiūrėti, kad ji nebūtų pažeidžiama vieno asmens santykiuose su kitu.*

Tačiau *tiesos* dangaus karalystei neužtenka. "Kai į šventyklą, kur Kristus mokė, farizėjai atvedė moterį, sugautą svetimoteriaujant, jie pasakė: Mozė liepė mums tokią užmušti akmenimis. O tu ką sakai? (Jonas, 8 5). Vadinas, įstatymas aiškus. Kaip jį taikyti? Jėzus nieko neatsakė;; tik pasilenkęs rašė pirštu žemėje. Kai farizėjai pakartotinai jį klausė, jis atsitiesė ir tarė: kas iš jūsų be nuodėmės, tegul pirmas meta į ją akmenį. Ir vėl pasilenkęs rašė. Turbūt, Kristaus ženkluose smėly aplinkui stovėjusieji kiekvienas įžiūrėjo savo rašomas nuodėmes. Kai Kristus vėl atsitiesė, tebuvo tik jis ir ta moteris. — Moteriške, niekas tavęs nepasmerkė? — Niekas, Viešpatie. — Nė aš tavęs nepasmerksiu; eik ir daugiau nenusidėk (J· 8, 9-11).

Meilė, kuri čia reiškėsi gailestingumu, štai tas antras principas, kuriuo remiasi "ne šio pasaulio" karalystė. Teisingumas ir Meilė yra du "ne šio pasaulio" karalystės kelrodžiai ir pamatai, ir jų išmintingas derinimas pašalina konfliktą tarp asmens ir valdžios.

Kai rašto žinovas paklausė Kristų, iš laivelio kalbantį į minią, koks visų pirmasis įsakymas, gavo atsakymą: Tu mylėsi Viešpatį savo Dievą visa širdimi, visa savo siela ir visa galia. Tai pirmas įsakymas. Antras į jį panašus: Mylėsi savo artimą, kaip pats save. Kito didesnio įsakymo už tuodu įsakymus nėra. — Rašto žinovas jam tarė: — Gerai, Mokytojau, tu tiesą pasakei, kad vienas Dievas ir be jo nėra kito. Mylėti jį visa širdimi, visu protu, visa siela ir visa galia ir mylėti savo artimą, kaip save patį, yra didesnis dalykas, kaip visos deginamosios aukos ir atnašos.— Matydamas, kad jis išmintingai atsakė, Jėzus jam tarė: *Tu netoli nuo Dievo karalystės* (Morkus 18, 28-34).

Netoli nuo Dievo karalystės, tačiau į ją dar vienas žingsnis — lyg tos karalystės apvainikavimas. Būtent: mylėti ne tik Dievą, *bet ir artimą labiau už save.* Save paaukoti už artimą, už tautą, už žmoniją! "Niekas neturi didesnės meilės, kaip ta, kad kas guldo savo gyvybę už savo prietelius" (J. 15, 13)· Taip gali būti. Pats Mokytojas, tas ne šio pasaulio karalystės karalius, davė pavyzdį. Jis — gerasis Ganytojas. Tuo jis parodė, kaip skiriasi "ne šio pasaulio" Karalius nuo "šio pasaulio" valdovo, Kristaus karalystės supratimas nuo "šio pasaulio" karalystės. Iš vienos pusės *laisva valia pasiaukojimas,* iš kitos pusės *paaukojimas prievarta·* Kajipas skelbė: esą, geriau, kad vienas žmogus mirtų už visą tautą. Kajipo supratimu, valdžia nusprendžia ir tą vieną paaukoja dėl gerovės kitų, kuriuos vadina tautos vardu.

Kristaus "ne šio pasaulio karalystėje" asmuo išlaisvintas. Valdžia įpareigota rūpintis asmeniu; ji duoda jam savo pavyzdį. Iš kitos pusės asmuo įpareigotas kitus mylėti, kaip save patį. Net daugiau. Jam pastatytas prieš akis idealas — pasiaukoti, net savo gyvybę paaukoti, už kitus. Bet jis tai daro *laisva valia.*

Kajipo atveju žmogaus aukojimas yra galvažudystė, Kristaus atveju tai didžiausios meilės aukuras, tauriausias žmogaus veiksmas, kuris įrodo jį mokant save nugalėti ir virsti auka, kuri kaip Čiurlionio paveiksle pramuša debesis ir pasiekia Dievo sostą, nes tai *laisvos valios* aktas·

"Šio pasaulio" karalystėje asmuo paverstas *valdžios vergu.* "Ne šio pasaulio" karalystėje asmuo yra tos *karalystės kūrėjas.* Asmuo, kuris spinduliuoja *tiesos* ir *meilės* spinduliais savo artimo atžvilgiu, yra tokios reikšmės, kaip tas Kristaus palyginime garstyčios grūdas. "Jis, tiesa, pats mažiausias tarp visų sėklų, bet, užaugęs, didesnis už visas daržoves, ir iš jo darosi medis, taip kad dangaus paukščiai atskrenda ir gyvena jo šakose" (Matas 13, 32). Jis panašus į tą Kristaus prilyginimo raugą, kurį moteriškė ėmė ir įmaišė trijuose saikeliuose miltų, kolei visa įrūgo (Matas 13, 33).

Kristus kalba, kad "dangaus karalystė" esanti panaši į tą garstyčios grūdą, kad "dangaus karalystė" panaši į raugą. Tai reiškia, kad dangaus karalystė gali būti sukurta kiekvieno

žmogaus *dvasioje*. Ir juo daugiau bus tokių garstyčios grūdų, juo bus daugiau evangeliškojo raugo, juo labiau "ne šio pasaulio" karalystė plis į "šį pasaulį", ir "šio pasaulio" karalystė bus perdirbta į "Dievo karalystę".

Dėl to Kristus kalba ne tiek apie valdovus, kiek apie valdinius, asmenis. Karalystė pradedama kurti nuo piliečio, asmens dvasios perdirbimo. Ne nuo viršaus, bet nuo apačios. Ne nuo tavęs ir jo, bet nuo *manęs*. Ne nuo kontrolės, ar gerai elgiasi jis ir tu, bet nuo kontrolės, kaip *aš* elgiuosi: ar kito neskriaudžiu, ar nekalbu prieš jį neteisiai, ar aukoju našlės skatiką ir pats aukojuosi kitiems ir kitų gerovei. Čia giliai įprasmintos asmens pastangos ir uždėta jam atsakomybė visomis jėgomis kurti Dievo karalystę pirmiausia *savyje*, ir tik savyje kurdamas ir išeidamas į pasaulį, jis išneša bei paskleidžia Dievo karalystės šviesą aplinkui save. Šitokiu būdu Dievo karalystė gali būti kuriama čia, žemėje. Jeigu ji vis dar nėra sukurta, tai priežastis ne įstatymų ir valdžios nebuvimas, bet per mažos pastangos vieno, antro . . . milijoninio žmogaus savyje tuos įstatymus įgyvendinti. Mesti akmenį į krikščionybę už tai, kad ji per du tūkstančius metų nėra perkūrusi pasaulio ir savęs nepateisinusi, galėtų tas, kuris jaučiasi esąs be dėmės, t. y. pats atlikęs visas tos rūšies pareigas.

Jei asmuo yra pagerbtas kurti dangaus karalystę žemėje, tai jam skirta pareiga budėti, budėti, budėti. Jį palygino Kristus su tomis merginomis, kurios išmintingai laukia jaunikio — budėdamos, žibintus užsidegusios. Taigi, prasmingas Kristaus įspėjimas: nemanykite, kad atnešiau ramybės; aš atnešiau kalaviją, nuolatinę kovą, rungimąsi, budėjimą . . .

Taip atrodo "ne šio pasaulio" karalystės pagrindai šalia "šio pasaulio".

—o—

4. Žmonėms, pripratusiems prie "šio pasaulio" karalystės, sunku buvo suprasti Kristaus karalystė. Jie norėjo jį apšaukti "šio pasaulio" karalium. Jis turėjo slėptis. Jis ir apaštalus įspėjo pranašo žodžiais: girdėte jūs girdite, bet nesuprasite, ir žiūrėte žiūrėsite, bet nematysite, nes šitos tautos širdis nutuko" (Matas 13, 14).

Praėjo nuo anos tragedijos akto beveik pora tūkstančių metų. Ir dvejopų karalysčių buvimas neišnyko. Klausimas tas pats gali būti pakartotas: ar šių laikų tautų širdys nėra nutukusios? Ar žiūrėdamos mato ir girdėdamos supranta, kas yra tikroji karalystė?

1925 m. gruodžio 11 d. Pijus XI rado reikalo prašnekti apie KRISTŲ KARALIŲ. Šaukiama ir šnekama dažniausiai tada, kai skauda, kai rūpi. Buvo pagrindo susirūpinti. Pijaus XI enciklika apie KRISTŲ KARALIŲ sutapo su plintančiu totalistinės valstybės supratimu, kuris atgaivino Kajipo principą santykiuose tarp valstybės ir asmens. Niekada asmuo nebuvo tokiu *globaliniu būdu* paniekintas ir valstybės pavergtas, kaip šiame XX amžiuje. Smurtas prieš žmogų ir tautas masiniu būdu vartojamas. Sadistinis iš suimtųjų pasityčiojimas. Farizėjiškas tardymas iš anksto turint paruoštą sprendimą. Tautos ir žmonijos valios klastojimas valdančiųjų naudai. O kiek šiandien Pilotų, kurie išduoda žmones, tautas ir paskui plauja rankas, nes jie tenori sau naudos ir anos politinės ramybės. Niekad nebuvo taip iškreiptas vertybių supratimas, kaip dabar. Tikrosios vertybės — Teisingumas ir Meilė — valstybės pagrindai nuslėptos. Jų vietoj ant altoriaus iškeltas naudos stabas, kuriuo viskas matuojama — tas tiesa, kas naudinga valstybei, tautai, partijai . . .

Vėl naktis, šalta ir tamsi. Vėl dairomės ugniakurų, kurie sušildytų ir tamsą praplėstų.

Jų daugiau nei *anais* laikais. Piloto išdavimas, atnešęs didžiausią žmonijos tragediją — Kristaus nužudymą — baigėsi to paties Piloto suorganizuotu liudijimu, kad Kristus yra Karalius. Tai išrašydino jis ant Kryžiaus. Ir šio amžiaus "šio pasaulio" karalystės juo skubesnis ėjimas į susinaikinimą, į katastrofas yra tai ėjimas *į absurdą*, kuris rodo, akd Valstybės kelias be Dievo karalystės principų yra akligatvis, kurio gale įspėjimas: *toliau kelio nebėra*.

Šviesos stulpais stoja mūsų akyse šių dienų kankiniai, kuri yra smurto aukos. Ypačiai tie, kurie neleidžia smurtui sulaužyti savo dvasios ir kurie *laisva valia* stoja kovon ir aukoja savo gyvybę kaip *kovotojai už Tiesą* ir jos sesę *Laisvę*.

Popiežiaus Pijaus XI pirštas iš naujo parodė ir tolimąją Ryto Žvaigždę — *Kristų kaip Karalių*. Taip, daug yra Dangaus Karalystės ženklų. Jie gaivina, šildo, rodo kelio kryptį, stiprina tikėjimą, kad *ateis Rytas*.

Nuleidžiam akis nuo Evangelijos vaizdo, kuriame Mokytojas išpažino esąs Karalius ir paskelbė naujos karalystės principus. Vaizdo šviesoje pajauti lyg nuvalytus nuo dulkių ir gavusius naujo spindėjimo kasdieninio prašymo, bet Viešpaties paliktus žodžius:

Tėve mūsų... teateina Tavo Karalystė.

KAZYS BRADŪNAS

PO VISĄ ŽEMĘ

Kieti tėvų parapijos kapai
Manęs po visą žemę ieško,
Mano gimtadienį pasižymėję
Į baltą kūdikystės knygą.

Plazdėjimas pakriūtės drebulaičių,
Ir kovarnių riksmai viršūnėse,
Ir juodžemio dundėjimas į karstą,
Ir Angelo Pasveikinimo liūdnas balsas
Girdžiu kaip šaukia
Šeimyniškai vardu.

Kieti tėvų parapijos kapai
Manęs po visą žemę ieško.
Nepykite. Sugrįžęs atiduosiu
Kiekvieną savo džiaugsmo šukę
Ir paskutinę ašarą.

GĖLĖS

Saulei tekant
Liejasi upė į jūrą,
Ant molėtų kalvų
Varpinė skamba.
Žydėkit Pirmosios Komunijos gėlės
Ant mirštančio rankų,

Kad saulei už girių nusėdus,
Į jo delną rasa nubyrėtų
Ir lakštingalų balsas tekėtų
Per kylančią naktį
Amžinąja Šviesa.

BALADĖ

Aš krauju atseksiu tavo pėdas,
Aš ugnia užbursiu tau kelius,
Ir akmuo prasmegs tau atsisėdus,
Ir žolė po kojomis nudžius.

Alksi poilsio tada kaip duonos
Ir svaigios kaip vynas pabaigos,
Puldamas tartum džiaugsmingas ruonis
Į putas praūžiančios bangos.

KUNIGAIKŠČIO RADVILOS LIETUVOS ŽEMĖLAPIS / J. ANDRIUS

Bandymai nubrėžti žemėlapius yra tiek seni, kad net negalima nustatyti jų pradžios. Sakytume, jie yra net bendri visoms tautoms. Savo gimtojo pajūrio krantus, savo gyvenamojo krašto formą, jo didesnes upes, miškus bei kalnus stengėsi vienu ar kitu būdu pavaizduoti pačios seniausios, primityviausios tautos. Tuo pačiu rūpinosi ir aukščiau kultūroje pakilusios senovės tautos, kaip graikai, romėnai ar arabai. Bet vis tai buvo tik silpni bandymai vaizduoti žemės paviršių, neturint tam tvirtesnio mokslinio pagrindo, nežinant netgi, kaip žemė visumoje atrodo. Tai buvo tik piešiniai, kuriuose žemė buvo vaizduojama tai plokštumos, tai skritulio pavidalu. Jie buvo gaminami pasiremiant atskirų keliauninkų nupasakojimais, dažnai gerokai perdėtais bei pagražintais, ir todėl tuose žemėlapiuose buvo gausiau lakios vaizduotės, negu tikrovės.

Didesnių plotų geografiniuose žemėlapiuose, tarpe kitų kraštų, buvo vaizduojamas taip pat ir lietuvių gyvenamas plotas prie Baltijos jūros, Nemuno baseine, tarp Dauguvos ir Vyslos. Buvo apytikriai pažymimi Baltijos jūros krantai, didesnės upės, sostinė bei svarbesnės pilys, gi visas likusis plotas buvo užpildomas miškais. Toks skurdus vaizdas gaudavosi dėl to, kad Lietuva, neturėdama savo žemės gelmėse brangiųjų metalų, būdama nuošaliau nuo vakarų civilizacijos centrų, mažai susilaukdavo keliauninkų, taigi ir tikrų žinių apie ją nedaug teturėta. Krikščionybė pasiekė Lietuvą vėlokai. Ji buvo atnešta svetimųjų, kardu ir ugnimi siekiančių kraštą užgrobti. Lietuviai, būdami konservatyvūs, tvirtai laikėsi savo senųjų papročių. Visa tai prašalaičius erzino ir pykino, atrodė jiems svetima ir keista. Todėl apie Lietuvą tų laikų keliauninkų aprašymuose prirašyta daug neteisybės. Lietuva jų buvo vaizduojama kaip pelkėtas, neįžengiamų girių kraštas, labai šalto klimato. Į jį, esą, galima patekti tiktai žiemos metu, kada upės ir pelkės užšąla. Javai tame krašte dėl ilgos ir šaltos žiemos nespėją prinokti. Kadangi tame krašte nėra aukso, sidabro ar vario kasyklų, taigi ir pinigų nesą. Tarpusavy verčiamasi mainų prekyba. Nesą jame ir didesnių miestų, kuriuose koncentruotųsi prekyba su kitais kraštais. Tarp tų sunkiai prieinamų miškų gyvena žmonės, kurie save vadina lietuviais. Apie lietuvių kilmę įvairių autorių įvairiai buvo spėliojama. Lietuviai buvo charakterizuojami kaip labai nedraugiški ir karingi, mėgstą užpuldinėti kitas tautas. Jie kariaują tiktai žiemos laiku, užpuola raiti ant savo mažų arklių — "žemaitukų". Jų gyvenvietės menkos ir skurdžios. Gyveną jie apvaliose trobelėse, žiemą net kartu su savo gyvuliais. Vidury tokios trobelės nuolat kūrenamas laužas, nes krosnių jie neturį. Nuo laužo dūmų daug jų apanką. Tokių ir panašių nesąmonių būdavo tuose aprašymuose. Gi iš tų aprašymų buvo sudaromi žemėlapiai ir krašto apibūdinimas. Tad ir nestebėtina, kad tų laikų Lietuvos žemėlapiai buvo labai tolimi nuo tikrovės.

Po ilgo stagnacijos periodo kartografijos mokslas 16 amžiaus pradžioje pradėjo sparčiau žengti pirmyn, tobulėti, ir pasirodžiusiuose tais laikais žemėlapiuose jau pastebima daugiau mokslinio pažinimo. Miestų geografinę padėtį išmokta nustatyti astronominiu būdu, stebint mėnulio užtemimus kvadrantu, astroliabija ir laikrodžiais. Taip pat jau pradėta naudotis ir kartografinėmis projekcijomis. Tuo būdu nustačius žymesnių miestų geografinę padėtį, galima buvo tuos miestus gana tiksliai įbrėžti žemėlapyje, naudojantis meridianais ir paralelėmis. Tiesą sakant, dar matoma didelė laisvė projekcijų naudojime. Nuliniu meridianu dažniausiai buvo imamas meridianas, einantis per Kanarų salas. Kartais meridianai buvo žymimi, parenkant savąjį nulinį meriadianą, einantį per kurią nors žymesnę valstybės vietą, dažniausiai sostinę, kurios geografinė padėtis kiek tiksliau nustatyta astronominiu būdu. Tarpai tarp tų tiksliau įbrėžtų taškų buvo užpildomi hidrografiniu tinklu, miškų plotais, kalnais, apgyventų vietovių ženklais ir kitais simboliais, parašais, paaiškinimais bei piešiniais. Medžiaga tam buvo surenkama iš kelionių aprašymų ar vietoje darytų brėžinių-škicų. Žemėlapių formatas įvairus, bet dažniausiai didelis. Turinio tikslumo mažai paisyta. Kiek tiksliau buvo įbrėžiami tik jūrų pakraščiai. Miškai vaizduojami atskirų medžių piešinėliais, ar tų piešinėlių grupėmis, gyvenvietės žymimos bažnyčių, pilių ar šiaip svarbesnių pastatų piešiniais, upių buvo tiksliai rodoma tik bendroji kryptis, gi šiaipjau jos išvingiuotos laisvai ir jų plotis žemėlapy priklausė daugiau nuo upės svarbumo, bet ne nuo žemėlapio masto. Pelkės ir kemsynai neskiriama nuo ežerų — paprastai žymima vandeniu. Kelių tinklo tuose žemėlapiuose visai nerandame. Atskirų kraštų kontūrai, taip pat ir atstumai, daugeliu atvejų apytikriai, o daug ir svarbių dalykų, jau nekalbant apie smulkesnius, visai išleista. Likusios tuščios žemėlapio vietos buvo užpildomos: sausuma — gyvulių, žvėrių ir žmonių tipais, o jūrų plotai — laivų, jūrų gyvių, įvairių pabaisų ir dievaičių piešiniais. Žemėlapiai dažnai buvo orientuojami į pietus ar į rytus. Orientavimas parodomas kompaso piešiniu. Žemėlapiuose vartojama lotynų kalba. Visi parašai rašomi kursyvu. Žemėlapių originalai nupiešti popieriuje, iš kurio nega-

tyvai buvo raižomi vario lentose. Tai ilgas ir kruopštus darbas, reikalingas milžiniškos kantrybės ir įgudusių specialistų. Nestebėtina, kad žemėlapio raižymas trukdavo net keliolika metų. Išraižytas vario lentoje žemėlapis preso pagalba buvo spaudžiamas ant patvaraus, geros rūšies, skudurinio popieriaus. Atspaudos ranka dar nudažomos vandeniniais dažais. Tuo būdu pagaminti žemėlapiai būdavo gražūs ir meniški, bet kartu brangūs ir dėl to retam teprieinami. Be to, ir jų tiražas, palyginti, būdavo menkas. Šalia žemėlapio dažnai buvo duodami ilgoki atskirų kraštų aprašymai. Kaip matyti, buvo stengiamasi, kad žemėlapis būtų kuo vaizdingesnis, užpildytas visiems suprantamais piešiniais ar simboliais, papildytas parašais bei paaiškinimais, kad jis būtų ir nespecialistui suprantamas ir paskaitomas.

Tame tad kartografijos sužydėjimo laikotarpy, t. y. 17-to šimtmečio pradžioje, buvo pagamintas ir išleistas pirmasis Lietuvos žemėlapis, pagrįstas astronominiu tinktu, topografinėmis bei maršruto nuotraukomis. Jį pagamino, padedamas daugelio bendradarbių, ir savo lėšomis išleido Nesvyžiaus kunigaikštis Mikalojus Kristupas Radvila, pramintas "Našlaitėliu" (1549-1616). Šis Lietuvos didikas pajėgė atlikti darbą, savo didumu ir sudėtingumu reikalingą daugelio žmonių rankų, gerai patyrusių specialistų, didelio kruopštumo ir kantrumo. Ir visa tai buvo atlikta ne bet kaip, apgraibom, bet tiksliai ir gerai. Tam darbui buvo surasti reikalingi žmonės ir panaudota visa tuo laiku žinoma technika.

Tas žemėlapis dabar laikomas kartografine retenybe. Jo pirmosios laidos vienintelis žinomas pasauly egzempliorius yra Švedijoje, Upsalos mieste, universiteto bibliotekoje, gi vėlesnės laidos puošia daugelį pasaulio muziejų ar bibliotekų. Jo vienas egzempliorius, taip pat vėlesnės laidos, kabojo ir mūsų Vytauto Didžiojo muziejuje Kaune. Pridedama čia fotokopija yra taip pat kiek vėlesnės laidos originalo. Jis yra žymiai sumažintas, atspaustas ant vieno lapo, aprašymas nukeltas į atvirkščią žemėlapio pusę, sienos ranka nudažytos vandeniniais dažais. Išleidimo datos jame nepažymėta. Šį žemėlapį dabar turi mūsų žinomas geografas prof. K. Pakštas. Apie Radvilos žemėlapį, deja, mūsų plačioji visuomenė mažai težino. Lenkų kartografijos istorijoje jis labai branginamas ir yra jų pasididžiavimo objektas. Jų literatūroje apie jį nemažai prirašyta, nepamirštant pabrėžti jo grynai "lenkiško" pobūdžio, tačiau, susipažinus arčiau su šiuo veikalu ir jo autorium, pamatysime, kad tiesa toli gražu ne jų pusėje ir kad tas pasisavinimas įvyko gal dėl to, kad mes tylėjom, neprotestavom, kai kiti mūsų kūrinį savinosi, buvome perdaug kuklūs ar apsileidę.

Kunigaikštis M. K. Radvila - "Našlaitėlis" buvo Lietuvos kanclerio, didžiojo reformacijos skleidėjo Lietuvoje ir garsiosios Brastos biblijos leidėjo, sūnus.

Gimęs ir išauklėtas reformatų tikyboje ir jos dvasioje, po tėvo mirties 1567 m. žinomojo jėzuito Petro Skargos Romoje paveiktas, drauge su savo jaunesniaisiais broliais perėjo į katalikų tikėjimą ir iki mirties liko Romos bažnyčios ištikimu sūnumi.

Dėl silpnos sveikatos jis negalėjo rūpintis valstybinės svarbos reikalais, taigi didelę savo gyvenimo dalį praleido kelionėse, atsidėjo menui ir matematikai ir šiose srityse nuveikė labai daug.

1582-84 metais apkeliauja Palestiną, Egiptą ir Italiją, kas tais laikais buvo žymiai sunkiau atlikti, negu šiandien pasiekti, sakysim, Vidurinę Afriką ar kurį nors ašigalį. Jis daug keliavo ir po Europą. Apie savo kelionę po Šventąją Žemę išleido 1601 m. knygą "Peregrinaciae", parašytą eilėmis ir papuoštą iliustracijomis.

Nesvyžiuje, savo nuolatinėje buveinėje, pastatė naują pilį, puikią bažnyčią ir Jėzuitų Kolegijai rūmus. Šias statybas atliko jo pakviestas žinomas jėzuitas-architektas Jonas Bernardoni. Radvila stengėsi taip pat praplėsti ir patį Nesvyžiaus miestelį: pastatė rotušei rūmus, pristatė krautuvių, apsupo miestą įtvirtinimais, atgabeno iš Vokietijos amatininkų ir pirklių, įkurdindamas juos mieste, ir pagaliau išrūpino Nesvyžiui Magdeburgo teises. Jis taip pat įsteigė pirmą Lietuvoje moterų-bernardinių vienuolyną.

Tačiau jis buvo ne vien tik sausas meno mėgėjas ir žinovas, bet taip pat ir didelis savo tėvynės Lietuvos, tokios kaip jis ją tuo laiku suprato, patriotas. Šiandien sakytume, kad tai buvo gal savotiškas patriotizmas, betgi jo atlikti darbai su kaupu atlygina visas, mūsų požiūriu, jo padarytas klaidas.

Savo kelionėse, susitikdamas ir bendraudamas su svetimtaučiais, Radvila nekartą patyrė, kaip mažai Europos žmonės žinojo apie jo tėvynę Lietuvą ir apie jos politinius santykius su kaimynais. Žvelgdamas į tų laikų geografinius žemėlapius, jis negalėjo nepastebėti, kaip apytikriai, o dažnai ir labai klaidingai buvo tuose žemėlapiuose atvaizduotas jo gimtasis kraštas — Lietuva. Jo garbė ir jo patriotiniai jausmai, be abejo, nuo to skaudžiai kentėjo. Taigi jis nusprendė parodyti svetimiesiems, kas yra toji, anot jų, "Terra Incognita" — Lietuva, įtikinti juos, kad ji yra nė kiek neblogesnė už kitus Europos kraštus ir kad jos gyventojai niekuo nesiskiria nuo daugelio kitų Europos tautų. Tam reikalui jis sumanė pagaminti ir išleisti tikslų savojo krašto žemėlapį su to krašto aprašymu.

Tam sumanymui įvykdyti reikėjo atlikti didelį paruošiamąjį darbą, — padaryti viso krašto topografinę nuotrauką, kas ir šiais laikais pakeliama tik valstybės su jos įstaigomis ir specialistų kadrais.

Ir šį savo sumanymą Radvila įvykdė. Jis nesigailėjo darbo ir lėšų ir mokėjo pasirinkti gabių architektų ir menininkų savo užsimotiems

planams atlikti. Ir šiam milžiniškam darbui rado tinkamų vykdytojų. Vieno jų parašą regime prie išleisto žemėlapio — tai Tomo Makovskio (1575-1630), menininko, raižytojo, kartografo ir spaustuvininko.

Apie to jo bendradarbio gyvenimą ir darbus nedaug žinių teturima. Nežinia, iš kur jis kilęs, tik iš jo parašų po įvairiais veikalais galima spėti jį buvus iš Lenkijos. Taip pat spėjama, kad jis raižybos bus išmokęs Prūsuose, nes pirmieji jo darbai pasirodė Braunsberge, netoli Dancigo, ir kad buvęs sūnus Jeronimo Makovskio, Nesvyžiaus dvaro prievaizdo. Galimas daiktas, kad T. Makovskį Radvila leidęs į mokslus ir jam paskui pavedęs Lietuvos žemėlapio gaminimą. Tiksliai nežinoma, kada Makovskis atsirado Nesvyžiuje ir kada jis iš ten pasišalino. Galima tik pasakyti, kad jis ten buvo jau 1601 metais ir gamino iliustracijas minėtajai Radvilos knygai "Peregrinaciae". Greičiausia tuo metu lauko darbai žemėlapio reikalui buvę jau baigti.

Medžiagos, kuria remiantis galima būtų sudaryti kiek tikslesnę chronologiją ir vaizdą, kaip tie darbai vietoje buvo atliekami, turime labai mažai. Nesvyžiaus dvaro archyve lenkų prof. Merczyng surado nuorašą laiško, kurį Radvila parašė 1597 m. nežinomam asmeniui. Iš to laiško sužinome, kad tais metais Lietuvos žemėlapio rengimo darbai jau buvo įpusėję. Tame laiške Radvila mini ir kažkokį savo raštininką ("amanuensis"), kurį siuntęs į kai kurias apskritis "tiksliai aprašyti vietų ir atstumų". Šio laiško, rašyto lenkiškai, turinys lietuviškame vertime yra toks:

"Garbingasis Pone ir Malonusis Bičiuli.

Už tokią krikščionišką užuojautą, kurią Tamsta man atsiuntei dėl mano žmonos mirties, didžiai dėkoju. Prašau Dievo, kad Tamstą ilgai visokeriopomis gėrybėmis džiugintų ir sveiką laikyti teiktųsi. Šia proga dėkoju Tamstai už atsiuntimą nubrėžtos Dniepro tėkmės ir kitų vietų ir upių, prie jo priklausančių; matau, kad Tamsta čia uoliai dirbi, bet, jei dabar tikrų atstumų negali nustatyti, geriau jau paskui šį reikalą sutvarkyti, kada viskas bus nutraukta ir kada tai bus reikalinga, galutinai sudarant visą žemėlapį. Kaip Tamsta pranešei, tą savo padėjėją pasiuntei į kai kurias apskritis, kad jis tiksliai surašytų vietas ir atstumus, kitą ką galima bus padaryti paskum, bet, kai tik jis sugrįš, aš atsiliepsiu, kartu su Tamsta duosiu patarimą ir žiūrėsim, kas toliau daryti, kad šis mūsų bendras darbas su Dievo pagalba būtų baigtas. Aš jau turiu nupieštą Dniepro tėkmę su atstumais, bet apie Horodiščą trūko žinių apie atstumus ir todėl tuo tarpu jis praleistas, bet turiu viltį, kad paskum, bendrai dirbant, viskas paaiškės. Jei po Velykų, turėdamas reikalų ir susidėjus aplinkybėms, Tamsta galėtum atvažiuoti čia pas mane į Nesvyžių pats pasitarti, tai man būtų galima šį darbą greičiau baigti. Jei, betgi, kol grįš tas mano tarnas, Tamsta neišvyksi į seimą, su apyskaita pasiųsiu jį pas Tamstą. Aš dėl silpnos sveikatos į seimą negalėjau nuvažiuoti. Ketinu į galą nuvykti, jei Dievas mane sustiprins.

Prašau įprastos Tamstos malonės ir kad visuomet joje mane laikytum".

Iš šio laiško matome, kad jis galėjo būti parašytas 1597 metų pradžioje, kadangi "Našlaitėlio" žmona mirė 1596 m. lapkr. 9 d. Žemėlapio rengimo darbai tuo laiku buvo visu intensyvumu vykdomi. Radvila turėjo kažkokį įžymų bendradarbį, kurio pavardės, deja, laiške nemini. Lenkų rašytojai H. Merczyng, J. Jakubowskis ir kiti spėja, kad juo buvęs ne kas kitas, tik T. Makovskis. Kadangi pats T. Makovskis rašo apie save, kad jis matuodamas apvažiavęs beveik visą Lietuvą ("describendi causa") ir taip pat parašė pridėtą prie žemėlapio Lietuvos aprašymą, kur pateikta žinių iš Lietuvos istorijos ir geografijos, tai toks jų spėliojimas gal ir turi šiokį tokį pagrindą. Bet sprendžiant iš laiško tono ir turinio, dėl šio spėliojimo tenka labai abejoti. Mažai tikėtina, kad kunig. Radvila savo tarną, kuriuo iš tikrųjų buvo Makovskis, vadintų laiške aukštos kilmės ponu, savo draugu ir prašytų jo malonės. Greičiausia šis laiškas buvo siųstas kuriam nors didikui, prisidėjusiam savo lėšomis ir rūpesčiu prie bendro darbo, o Makovskis tik vadovavo lauko darbams ir pats dirbo, rinkdamas reikalingą medžiagą būsimajam žemėlapiui ir paskui Nesvyžiuje patį žemėlapį piešė.

1609 metais T. Makovskis dar buvo Nesvyžiuje spaustuvės vedėju, bet greit iš ten išvyko, nes jo 1611 m. darbai jau nieko bendro su Radvilos gimine neturi ir liečia tuometinį Lenkijos ir Maskvos karą.

Kai 1613 metais išėjo kunig. M. K. Radvilos Lietuvos žemėlapis, Tomo Makovskio Nesvyžiuje jau nebebuvo.

Taigi, be raižytojo Makovskio, tiksliai nežinoma nei vardo to artimiausio Radvilo draugo ir bendradarbio, kuriam buvo siųstas aukščiau minėtas laiškas, nei kitų jo bendradarbių— kas jie buvo ir kiek jų buvo, kas tie betarpiai šio didelio darbo vykdytojai ir kas patarėjai ar vadovai. Bet jau iš to, kas yra žinoma, galima drąsiai tvirtinti, kad ne kas kitas, o tik pats Radvila buvo tas "spiritus movens", viso to sumanymo iniciatorius ir įkvėpėjas, matyt, ėmęsis šio darbo tuojau, kai grįžo iš savo kelionės po Šventąją Žemę. Beveik ketvirtį amžiaus truko tas darbas (1590-1613), betgi ir jo rezultatai dar ir šiandien mus stebina. Tas jo ir jo nežinomų bendradarbių atliktas kūrinys amžius kėlė Lietuvos vardą civilizuotų tautų akyse, juo mes ir dabar tikrai galime didžiuotis.

T. Makovskiui nupiešus žemėlapio originalą, jis buvo nugabentas Olandijon, Amsterdaman, kur jį raižė Hesejis Gerardas, o išspausdi-

no Vilius Jansonas. Apie tai liudija užrašas žemėlapyje: "Amsterodami Guilhelmus Janssonius sub signo Solarii deaurati Anno 1613".

Kodėl šiuo darbus teko atlikti Olandijoje, turint nuosavą spaustuvę Nesvyžiuje? Čia galima tik prileisti, kad žemėlapio lapai buvę perdaug dideli ir nebuvę galima jų išraižyti Nesvyžiuje, o gal ir todėl, kad Radvila jau neturėjo Nesvyžiuje savo raižytojo ir kartografo Makovskio.

Žemėlapis buvo daug kartų spausdinamas įvairaus dydžio ir įvairių variantų: tai be Lietuvos aprašymo, bet su Dniepro tėkmės schema, tai be tų abiejų dalių. Pirmoji šio žemėlapio laida buvo ilgą laiką laikoma žuvusia, kol visai atsitiktinai 1913 metais vieną šios pirmosios laidos egzempliorių surado Krokuvos universiteto prof. Liudvikas Birkenmajeris Švedijoje, Upsalos universiteto Carolina Rediviva bibliotekoje ir jį aprašė. Kaip jis pateko Švedijon? Veikiausiai Radvila buvęs jį padovanojęs Jėzuitų Kolegijai Nesvyžiuje, ir švedai jį išsivežę per karą, kaip grobį. Kiek vėlesnių šio žemėlapio laidų randame V. J. Bleau atlase, išleistame Amsterdame 1631 m., ir jo reprodukciją prof. Kordto veikale "Materialy dlia istorii ruskoj kartografii" 2-me tome. Surastą Upsaloje žemėlapį Birkenmajeris šiaip aprašo:

> "Jis užlipintas ant drobės, kiek apgadintas, bet gana gerai išlaikytas, atsižvelgiant į jo 300 metų amžių. Žemėlapį galima suvynioti ant dviejų medinių lazdelių. Jo dydžiai: 107 cm ilgumo ir 82 cm platumo. Į šiuos dydžius neįskiriamas balto piešinio juodame dugne rėmelis, 5 cm platumo, aplink visą žemėlapį".

Žemėlapis spausdintas keturiuose lapuose "folio maximo" formato, bendro dydžio, kaip jau minėta, 107 x 82 cm. Tai sudaro apie 0.88 kvadrat. m. ploto. Tačiau šiame plote yra trys skirtingos dalys, būtent: I. Lietuvos žemėlapis su kartografiniu tinklu, 2. Kartografinis Dniepro upės eskizas be geografinio tinklo ir 3. Žemėlapio apačioje pridėtas gana ilgas Lietuvos aprašymas. Žemėlapis išleistas viena spalva ir tik vėlesnėse jo laidose randame sienas, nudažytas ranka vandeniniais dažais (akvarėle). Visi parašai ir paaiškinimai — lotynų kalba, kurios daugelio žodžių neberandama šių laikų žodynuose, taigi tikslų vertimą net ir geram lotynų kalbos žinovui nelengva padaryti.

Peržvelgę bendrais bruožais šio žemėlapio istoriją, susipažinkime arčiau su atskiromis jo dalimis.

I. LIETUVOS ŽEMĖLAPIS

Pagrindinis Lietuvos žemėlapio brėžinys apvestas raižytu rėmeliu. Jo dydis — 71 cm ilgio ir 73 m. pločio, taigi beveik kvadrato formos. Žemėlapio turinys apima plotą nuo Dancigo vakaruose iki Smolensko rytuose ir nuo Rygos žiemiuose iki Podolijos Kamienco pietuose. Geografiniam tinkle žemėlapio turinys telpa tarp 37°20' ir 50°45' geogr. ilgio ir tarp 49° ir 56° geogr. pločio. Nuliniu meridianu laikomas Ferro salos meridianas, nors, kaip vėliau matysim, tai ne visai atitinka tikrenybę. Geografinis tinklas išbrėžtas kas laipsnis, be to, prie rėmelių kiekvienas laipsnis padalytas į 12 dalių, t. y. po 5'. Žemėlapis orientuotas į žiemius ir prie rėmelių pažymėtos pasaulio šalys. Skaičiumi žemėlapio mastas nepažymėtas, bet jis lengvai nustatomas iš geografinio tinklo. Išmatavę žemėlapyje vieną geografinio pločio laipsnį, randame jį lygų 85 mm, gi žemės paviršiaus vienas geografinio pločio laipsnis yra lygus III.28 km. Iš čia santykis žemėlapio su vieta yra 1 : 1.300.000. Arba — vienas žemėlapio cm atatinka 13 km vietos.

Įsižiūrėję į žemėlapyje vartojamus ženklus gyvenvietėms žymėti, pastebime, kad jų sutartiniai piešiniai atrodo pernelyg dideli, bet matematinis žemėlapio tikslumas nuo to nenukenčia, kadangi kiekvieno piešinio vidury yra įbrėžtas mažas apskritimas, patikslinantis šios vietos geografinę padėtį. Naudojantis žemėlapio geografiniu tinklu, lengvai nustatomi kiekvieno tokio taško geografinis ilgis ir plotis, t. y. jo padėtis žemės paviršiuje. Piešinių dydžiai ir forma nevienodi, kadangi jais stengiamasi pavaizduoti žymimos vietovės dydį ir reikšmę. Visos gyvenvietės suskirstytos į devynias grupes. o sutartiniai ženklai — piešiniai paaiškinti specialioje vinjetėje, papuoštoje vyties ženklu. Kiekviena grupė vaizduoja skirtingo dydžio ir reikšmės gyvenvietę, būtent: 1) sostinę (urbs), 2) miestus (civitas), 3) vaivadijų miestus (civitas cum palatinatu), 4) miestą su pilimi arba tokį, kuriame yra kaimiečių teismas (civitas judicialis vel districtualis ubi causae nobilium disceptantur), 5) miestus, kuriuose gyvena kunigaikščiai (domicilium ducum), 6) miestus, kuriuose gyvena Romos katalikų vyskupai (sedes episcopi Romani), 7) miestus, kuriuose gyvena graikų apeigų vyskupai — vladykos (sedes episcopi graecorum quo vulgo vladicas appelant), 8) miestelius (oppidum), ir 9) kaimus su bajorų dvarais (pagus cum domo nobilis). Dažnai keli ženklai apjungti į vieną grupę, pvz., Vilniuje sujungti sostinės, Romos katalikų, graikų apeigų vyskupų ir kunigaikščių ženklai. Be to, tenka dar pastebėti, kad šie piešiniai ne visur vienodi ir šalia jų dažnai duodamas dar ir miesto vaizdas miniatūroje, kaip pvz. Vilniaus, Nesvyžiaus, Krokuvos ar Kijevo. Bendras žemėlapyje pažymėtų gyvenviečių skaičius yra didesnis kaip tūkstantis.

Upės išbrėžtos apytikriai ir gana laisvai, praleidžiant net ir stambius jų vingius, kaip pvz., Nemuno ar Dniepro kilpas. Upių plotis toli prašoka mastą. Didesni miškų masyvai pažymėti lapuočių medžių grupėmis. Reliefas visai nežymėtas. Valstybių sienos įbrėžtos gana laisvai. Labai įdomus tų sienų žymėjimas. Čia randame pažymėtas "senąsias" D. Liet. Kunigaikštijos sienas prieš Liublino uniją, apimančias Voluinę,

Kunigaikščio Radvilos vėlesnės laidos žemėlapis (Prof. K. Pakšto nuosavybė)

Podoliją ir Ukrainą, ir "naująsias" t. y. tas, kurias nutiesē tarp Lietuvos ir Rusijos Liublino seimas, Lietuvos-Lenkijos uniją sudarant. Čia ryškiai atspindi "Našlaitēlio" patriotizmas savo valstybei - Lietuvai ir pabrēžiama Radvilų opozicija unijai.

Užrašant gyvenviečių pavadinimus, laikytasi lotynų ortografijos ir lenkiškos tarsenos. Tai laiko dvasia, ir Lenkijos bajorų įtakos išdava.

Be įvairių ženklų, vaizduojančių vienos ar kitos vietos ypatumą ar tam tikrą istorinę jų reikšmę, žemēlapyje gausu charakteringų tiems laikams užrašų, paaiškinimų bei pastabų, įrašytų tuščiose žemēlapio vietose ir kartai apvestų rēmeliu. Pravartu su jomis susipažinti, pradedant pačiu žemēlapio pavadinimu. Jis vertime skamba taip:

"Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos ir kitų gretimųjų sričių aprašymas. Šis veikalas išleistas rūpesčiu ir lēšomis Jo Ekscelencijos Šviesiausiojo Kunigaikščio ir Pono Mikalajaus Kristupo Radvilos, Olykos ir Nesvyžiaus Kunigaikščio, Šventosios Romos Imperijos Kunigaikščio, Šydloveco ir Miro Grovo, Šventojo Karsto Ordino Kavalieriaus".

Grįždami prie žemēlapio turinio, prie Daugpilio randame tokį labiau istorinēs reikšmēs užrašą:

"Livonai, prispausti Positovijoje Maskvos kariuomenēs ir tironijos, 1559 metais pasidavē Lenkijos karaliaus Žygimanto Augusto valdžiai ir malonei".

Pagirio tyruliuose yra net du paaiškinimai. Pirmasis sako:

"Podlesia, kitų Polesia, arba kaip vietiniai gyventojai vadina Polesio, yra Lietuvos dalis. Sritis greta Voluinēs miškuota ir pelkēta, nuo to ir pats vardas kilo. Joje apstu medaus ir žuvies, jog visos gretimos sritys minta iš jos išvežtomis žuvimis, kurios, išdžiovintos ore ir vējuje, skiriamos parduoti".

Kitas užrašas byloja:

"Pagirio pelkių šia kryptimi labai daug. Jos tokios šlapios ir didelēs, jog kai kuriose vietose jas galima palaikyti dideliais ežerais. Todēl nepažymējome tikrų šių vietų atstumų. Takus, kiek leido aplinkybēs, pažymējome taškais. Jei norētum rasti atstumus skriestuvu, tai užtenka priminti, kad matuojant Pripečiu tarp Grodeko ir Kijevo yra 60 mylių, gi mūsų pažymētais takais einant šis atstumas išauga iki 120 mylių".

Šis paaiškinimas rodo, kiek žemēlapio autoriui rūpējo, kad jo darbas būtų tikslus ir praktiškas: jis įspēja, kad Pagiriuose atstumus reikia matuoti ne tiesiomis linijomis, bet pagal takus, pažymētus žemēlapyje taškais, nes tik tais takais galima čia išeiti. Taip pat svarbi ir ši bendrojo pobūdžio pastaba:

"Palankiam Skaitytojui. Didžiajai Lietuvos Kunigaikštijai priklausančias sritis (sekdami kitų geografų papročiu) ne taipjau aiškiai šiame žemēlapy išdēstēme, kaip pats dalykas reikalavo, bet Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos senosios ribos visai tiksliai pažymētos. Todēl nereikia stebētis, jei ilgiai mylių, kurios čia pažymētos, kai kur neatitiks tikrenybę. Ši klaida susidaro dēl kelio kreivumo ir mylių nelygumo, nes lietuviškos mylios didesnēs už lenkiškas, o rusiškos ir Podolēs — didesnēs už lietuviškas".

Iš šios pastabos patiriame, kad tiksliau apibrēžtos vietos yra senosios Lietuvos, t. y. sienose prieš Liublino uniją. Be to, čia pat nurodoma, kad atmatuoti žemēlapyje atstumai skriestuvu gali būti nevisai tikslūs dēl dviejų priežasčių: 1) kad kelias neis tiesia linija ir 2) kad Lietuvoje vartojamos mylios yra įvairaus dydžio. Todēl žemēlapio krašte yra nubrēžti net trys linijiniai mastai: didžiosioms mylioms (7.4 km.), vidutinēms (6.4 km) ir mažosioms (5.5 km).

Aukščiau Polocko randame šio turinio pastabą:

"1563 metais, viešpataujant Lenkijos Karaliui Žygimantui Augustui, Polocko sritis buvo Maskvos atimta, o karaliaus Stepono vēl atgauta".

Prie Ulos, ties Dauguva, vēl yra istorinēs reikšmēs pastaba:

"Viešpataujant karaliui Žygimantui, ties Ulos pilimi Biržų ir Dubingių kunigaikštis Mikalojus Radvila sumušē 30.000 Maskvos kariuomenę, kuriai vadovavo Sivičius".

Prie Vitebsko gi pažymēta:

"Vitebskas, saugiausia visos Lietuvos tvirtovē prieš maskviečius".

O toliau laukuose tarp Vitebsko ir Smolensko nupieštas vaizdelis eilēs kovojančių tarp savęs raitininkų — ir prie jo užrašas:

"Lietuviai sulaiko ir atremia maskviečių įsiveržimus".

Įdomų užrašą užtinkame kiek žemiau, kairēje Dniepro pusēje, prie pažymēto žemēlapyje tilto per vieną Dniepro intakų (Mzerei):

"Šito tilto vieną pusę grindžia ir taiso maskviečiai, kitą gi pusę — mes".

Dešinēje pusēje nuo Lošos upēs, žemiau Mitislavo, parašyta:

"Čia, viešpataujant Žygimantui Pirmajam, 1514 metais Konstantinas Ostrogiškis sumušē 40.000 vyrų Maskvos kariuomenę".

Dar kitas užrašas įspėja, kad brėžiant senąsias su Rusija nustatytas prieš 1569 metus sienas, turėta galvoje taip pat ir naujoji, t. y. po Liublino unijos nustatyta siena. Šio užrašo turinys:

> "Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos sienų atvaizdavimas (sinium). Šis ženklas su uždėtais taškais rodo Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos senovines sienas, o tuo pažymimas tos pačios kunigaikštijos naujos sienos. Kur tose pačiose vietose abu ženklai sutampa (kaip prieš akis turi), tai ten yra senosios ir naujosios sienos".

Dēl rytinių sienų tenka pažymėti, kad žemėlapyje jos visiškai sutinka su 16-to šimtmečio galo Lietuvos sienomis, t. y. be Smolensko, bet su Uždnieprio Ukraina, su Lubnais ir Perejaslavliu.

Pagaliau keli užrašai prie miestų pasako, kas tuos miestus įkūrė. Pirmą tokią vietą randame prie Dysnos upės. Čia pažymėta:

> "Moravijos Karskas Maskvos nebuvo statytas".

Antrasis užrašas prie Rasos upės, netoli jos santakos su Dniepru. Čia skaitome:

> "Korsunio miestas buvo pastatydintas karaliaus Stepono 1581 metais".

Kalbant apie žemėlapio tikslumą, reikia pastebėti, kad tiems laikams tai buvo didelio tikslumo darbas, viršijantis visus to meto kartografinius kūrinius. Norint pasiekti tokio tikslumo, reikėjo turėti daug pagrindinių taškų, kurių padėtis žemės paviršiuje būtų kiek galima tiksliau nustatyta ir kuriais pasiremiant galima būtų išmatuoti visus reikiamus atstumus ir nustatyti tarpinių taškų padėtį. Deja, neturime duomenų, rodančių, kurie būtent taškai buvo nustatyti astronominiu būdu ir kurie — matuojant atstumus tarp tų pagrindinių taškų. Galima tik spėti, kad pagrindiniais taškais turėjo būti kurios nors žymesnės vietovės, kaip: didesni miestai, kunigaikščių būstinės ar pilys, kurių geografinis ilgis ir plotis buvo nustatytas astronominiu būdu.

Palyginę tuo laiku gautus rezultatus su dabartiniais duomenimis, matome, kad skirtumai nėra tiek dideli, kiek galima būtų tikėtis. Turint galvoje tų laikų astronomijos mokslo stovį ir instrumentų primityvumą, o dar ir tai, kad Radvilos astronomams teko nustatyti daugelio vietų geografinę padėtį, reikia tik stebėtis šių darbų tikslumu. O jei bandytume šiuos darbus lyginti su kitais panašiais tų laikų kartografiniais darbais, tai ten pamatytume kur kas didesnių klaidų. Pavyzdžiui, Kolumbo darbuose, kuriais nustatomas Haiti salų geografinis ilgis, yra dešimties laipsnių klaida, o kai jau praslinkus 90 metų po Kolumbo, Ispanijos valdžia, norėdama sužinoti savo Amerikos kolonijų atstumą nuo metropolijos, 1577 metais atliko matavimus, tai klaida gavosi nors ir mažesnė, bet vis dėlto kelių laipsnių. Taigi turime pripažinti, ką jau daugelis autorių kartojo, kad Radvilos žemėlapis turėjo tvirtą mokslinį pagrindą ir tai tokį, kokio iki tol dar nebuvo pasiekta. Šio rašinio autorius palygino 70 miestų bei miestelių geografinių koordinačių skirtumus tarp Radvilos žemėlapio (matuota reprodukcijoje Kordto atlase) ir dabartinių duomenų. Parenkant šiam tikslui taškus žiūrėta, kad jų daugumas būtų Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos ribose, — nes kaip patys autoriai sako, tik ši teritorija yra tiksliai nutraukta, — kad jie būtų maždaug vienodai išskirstyti žemėlapio plote ir kad tai būtų kurios nors žymesnės ir senesnės vietovės, taigi spėjamai nustatytos Radvilos bendradarbių astronominiu būdu.

Tikrindami geografinį ilgį, kuris čia skaičiuojamas nuo Ferro salos meridiano, lengvai pastebime, kad visi skirtumai gaunami su vienodu nukrypimo ženklu. Tai rodo, kad Radvilos žemėlapyje pagrindinis meridianas buvo klaidingai išbrėžtas arba jis klaidingai žemėlapyje pažymėtas. Ir tai nestebėtina, nes Ferro salos meridianas buvo nustatytas tiktai antroje 17-to šimtmečio pusėje, t. y. gerokai po Radvilos žemėlapio pasirodymo, gi prieš tai nulinis meridianas nors ir buvo vadinamas Ferro meridianu, tikrumoje buvo vedamas ir per kitas Kanarų salas. Taip bus atsitikę ir su Radvilos žemėlapiu.

Pašalinus tą klaidą ir nagrinėjant gautus rezultatus, prieiname išvados, kad bet kuris taškas Radvilos žemėlapyje pažymėtas 36 kilometrų tikslumu. Paprastai kalbant, bet kuris miestas ar miestelis šiame žemėlapyje gali būti nukrypęs į vieną ar į kitą pusę iki 36 km nuo savo tikrosios geografinės padėties. Grafiškai toks nukrypimas, šio žemėlapio maste, apytikriai yra lygus 2.8 cm. Šie skaičiai pilnai patvirtina žinovų nuomonę, kad Radvilos žemėlapio tikslumas tiems laikams buvo labai didelis.

2. *DNIEPRO TĖKMĖS ŽEMĖLAPIS*

Antra, mažesnioji Radvilos žemėlapio dalis, — Dniepro tėkmės schema, apimanti šios upės tarpą nuo Čerkasų, kurie yra ir pagrindiniame žemėlapyje, iki Juodųjų jūrų. Ji yra juostelės pavidalo, 32 cm pločio, o ilgio tiek, kiek ir pagrindinis žemėlapis, t. y. 71 cm. Ji padalyta dar į dvi juosteles, sudėtas lygiagrečiai, taigi visas kartografinis Dniepro vaizdas nuo Čerkasų iki Juodųjų jūrų, ištęstas vienon linijon, užimtų 1.2 m ilgio. Schema orientuota pasaulio šalių kompaso piešiniu.

Kaip buvo atliekamas šis darbas, matome iš aukščiau cituoto Radvilos laiško savo bendradarbiui. Arčiau įsižiūrėję į šią schemą, pastebėsime, kad autorius stengėsi duoti grafinį Dniepro vaizdą su jo rėvomis, salomis ir intakais. Kartografiniu atžvilgiu tiktai Dniepro žiotys kiek tiksliau pažymėtos, šiaipjau tikslumo mažai paisyta. Kaip ir pagrindiniame žemėlapyje, taip ir šioje

išplėsti mūsų žemėlapį ir įdėti dalį Vengrijos, Moldavijos, Transilvanijos ir Valakijos.

"Skaitytojui bus naudinga sužinoti tos šalies padėtį. Šalis yra turtinga laukais ir žvėrimis, bet dėl nuolatinių skitų užpuldinėjimų, apleista. Skitai visuomet ištroškę tos šalies turtų ir kai kada, nuvykę už Čerkasų, naikina Voluinę, ima grobti ir daug žmonių į nelaisvę. Jiems, grįžtantiems su grobiu, jei tik juos pastebi plaukiant upe, kazokai pastoja kelią ir atima grobį".

Taigi čia vėl pastebimas patriotinis motyvas: Radvila norėjo įamžinti Vytauto Didžiojo garbę ir jo viešpatavimo laikus Juodųjų jūrų pakraščiuose, nors nuo to laiko jau buvo prabėgę du amžiai.

Grįždami prie kitų parašų pačiame žemėlapyje ir sekdami iš žiemių į pietus, tuoj pat prie Čerkasų užtinkame kritiško pobūdžio pastabą apie čerkesus:

"Daugelis kalba, kad čerkesai esą likučiai senos kimbrų tautos, kurie Homero vadinami cimeriais. Dauguma jų priėmę Mahometo tikybą, bet aš to tvirtinti nedrįstu, nes visi mano, kad jie yra rusai ir išpažįsta graikų tikybą".

Tolesni Dniepro pakraščiai žemėlapyje uždengti didelėmis giriomis ir pridėtas toks paaiškinimas:

"Čia skitai paprastai slepiasi, kol visi susirenka, kad užpultų mūsų kraštą".

Dar toliau tarp Dniepro intakų Sulos ir Horolio randame šio turinio parašą:

"Šioje vietoje labai platūs laukai, kurių dalį valdo mūsiškiai, dalį maskviečiai ir dalį totoriai".

Antroje Dniepro pusėje randame dar ir tokį paaiškinimą:

"Dniepro tėkmės dalis parodys tau šių dviejų upių žiotis. Didesnioji Ingula įteka į Būgo upę, o Ingula, kurią žemaiu įbrėžtą turi, susimaišo su Dniepru, kuris įteka į Ilmenio ežerą".

Toliau seka labai smulkiai išbrėžtas Dniepro rėvų vaizdas, gi šalia garsiosios Chortycos (prie dabartinio Aleksandrovsko) randame istorinio turinio užrašą:

"Vieta prie Dniepro labai garsi Dimitrijaus Višneveckio, Prosapijos didvyriais ir kariška latifundija, nes čia jis įkūrė savo buveinę ir savo galybės tvirtovę. Pusę tos vietos jis apsupo mūro siena. Ši vieta jau ir pačios gamtos tiek sustiprinta, jog galėjo sulaikyti kunigaikščio arba chano Perekopo ir visos jo ordos veržimąsi. Ir ji galėjo taip

Kunigaikščio Radvilos žemėlapio pirmosios laidos kartušas

schemoje yra gana daug ir įdomių užrašų, paaiškinančių atskirų vietovių istorinę reikšmę. Specialaus šio brėžinio pavadinimo nėra, tiktai apačioje, vinjetėje, randame kaip ir pratarmę į skaitytoją:

"Skaitytojui. Labiausiai du dalykai vertė mus pridėti prie savo žemėlapio Dniepro tėkmę. Pirmiausia, noras parodyti šios upės ilgį, kadangi be Dunojaus ir Volgos (kuri atrodo, kad tik jos šaltiniai yra Europoje, o pati upė esanti Azijoje), Europa ilgesnės ir didesnės upės neturi. Antra, noras parodyti senosios D. Lietuvos Kunigaikštijos ribas, ypač D. Kunig. Vytauto laikais. Vytautas turėjo daug laimingų kovų su totoriais. Norėdamas tuo lengviau išplėsti savo valdžią ir toliau atstumti priešą, jis pasistatė ir sustiprino kai kurias tvirtoves, kurių dabar tik griuvėsiai tebeliko. Dniepro tėkmės šiame žemėlapyje toliau nepratęsiame, nes tuomet būtų tekę labai

ilgai išsilaikyti, kol Višneveckis pritrūko būtinų pragyvenimui dalykų ir buvo priverstas naikinti maistui arklius ir pagaliau, įsėdęs į laivelius, nugalėjo porogus ir su visais sveikais saviškiais atvyko pas čerkesus".

Dar toliau į pietus prie Tomakovco randame užrašą, kad Dniepro sala šalia miestelio griuvėsių yra Žemupio kazokų tvirtovė ir jų pilis:

"Čia kadaise buvo miestas, — apie tai liudija griuvėsiai. Dabar Dniepre tėra to pačio vardo sala, kurioj Žemupio kazokai, kaip tvirčiausioj pilyje, gyveno".

Toliau randame naujus sutartinius ženklus, visai skirtingus nuo pagrindinio žemėlapio ženklų, būtent: 1) Krikščionių gyvenamos vietos, 2) Totorių gyvenamos vietos, 3) Sunaikinti miestai ir pilys. Kaip matome, griuvėsiai čia užima svarbią vietą, tai charakteringa tų laikų Dniepro žemupiui.

Dar žemiau į pietus yra užrašas, gana plačiai paaiškinąs apie rėvas-porogus. Jo turinys toks:

"Porogai arba Porokai. Mūsų kalba porogas lotyniškai reiškia slenkstį. Tai yra Dniepro aukštumos, į kurių uolas atsimuša tekantis vanduo, kuris kaip per slenkstį, krenta iš viršaus žemyn su tokiu triukšmu, jog girdėti kartais už trijų mylių. Senovės graikai tokias vietas paprastai vadino Katadaupa, t. y. tokia vieta, kuri girdėti iš tolo. Panašių kataraktų yra dar šiose didelėse upėse, kaip antai: Istuloje prie Gnievio, Reine prie Šauhuso, Nemune prie Rumšiškės. Dniepro upėje, kuri laikytina ne tiktai lygi didelėms Europos upėms, bet už jas net ir didesne, tarp porogų šitie kataraktai trukdo plaukiojimą, bet šiapus ir anapus kataraktų yra visiškai saugu plaukioti net ir dideliems prekybiniams ir kariniams laivams".

Kitas užrašas aiškina skaitytojui apie kazokus:

"Kazokai yra karių luomas, susidedantis iš karių, netekusių garbės, valkatų, žmonių vengiančių darbo. Jie naudojosi lengvais ginklais, būtent: lankais, jietimis ir lengvomis bombardomis. Dėl to juos vadino "velites". Dabar jie vartoja sienoms griauti mašinas ir kitos rūšies ginklus, kurie anksčiau nebuvo vartojami.

Jie dabar gyvena Dniepro salose prie porogų, arba kataraktų, lūšnose, kurios yra audrų pavojuje. Kazokai yra aukščiausioje Lenkijos kariuomenės vado priklausomybėje. Savo vadą jie renka patys iš savo tarpo. Išrinktą lengvai vėl pašalina. Jei tam vadui kartais nesiseka, tai jie jį užmuša. Kai jie kenčia maisto stoką, tai puola kaimynines valstybes ir, jas apiplėšę, su grobiu grįžta namo. Antai, vadovaujami Podkovo, jie užpuolė Tehinią. Nuteriojo jie ir turkų imperatoriaus provincijas. Jei jiems nepasitaikydavo progos pulti svetimuosius, tai jie puldavo savo apylinkes, ir kai kada jų žiaurūs puolimai buvo atremiami su dideliais nuostoliais".

Kitoje vietoje dar parašyta:

"Kai čia kazokai ateina, tai jie mano, kad yra apsaugoti nuo bet kurių pavojų".

Tarp daugelio užrašų svarbiausią vietą užima iš Vytauto Didž. laikų atsiminimai, susiję su tais kraštais. Pavyzdžiui, netoli dabartinio Chersono randame parašą:

"Balneum Vitoldi"— Vytauto maudyklė.

Prie Ostam Kirmen, buvusios totorių tvirtovės, randame pastabą apie jos kilimą:

"Mūrinė totorių pilis—schiob, dėl nuolatinių kazokų puldinėjimų totorių apleista. Ją Višneveckis paraku susprogdino".

Prieš šią vietą, aukščiau Vytauto maudyklės, užtinkame vėl kitą parašą, aiškinantį kitos buvusios pilies likimą:

"Semimaikos pilies kelio pėdsakai užsiliko ir iki šios dienos, apsupdami pilies kalną, o ant paties kalno iki šiol matyti bažnyčia ir mūrinis namas".

Limanas vadinamas "Ilmen lacus", kaip matyti iš sekančio paaiškinimo:

"Ilmenio ežeras, kurį kai kas Karantijos įlanka vadina".

Iškarpa iš pirmosios kunigaikščio Radvilos žemėlapio laidos: Kauno—Vilniaus apylinkė.

Prie Limano randame antrąjį "Balneum Vitoldi" užrašą, gi žemiau aiškinama apie Būgo upę:

"Boh arba Bog. Lotyniškai reiškia Dievą, žinomoji Podolijos upė, kurią daug kas vadina Hiponas, o kai kas ir Aksiku, remdamiesi Herodoto nuomone".

Pietų rytų kampe dar randame įdomų paaiškinimą apie Očakovą:

"Očakovas — totorių sostinė. Nuo Čerkasų 67, nuo Porogų 30 ir nuo Bialogrodo (dabartinio Akermano) 20 mylių atstume".

Tai, galima sakyti, paskutinis užrašas šios schemos turiny.

Pagaliau per visą schemos apačią išbrėžtas linijinis mastas. Matyti, buvo norėta bent apytikriai parodyti atstumus. Tik gaila, nežinia, kuriomis myliomis tie atstumai matuoti. Jei, norėdami sužinoti mastą, panaudosime "vidutinio dydžio" mylias iš pagrindinio žemėlapio, tai rasime, kad Dniepro žemupis atvaizduotas apie 3.2 kartų didesniu mastu, negu pagrindinis žemėlapis. Kadangi pagrindinio žemėlapio mastas 1: 1.300.000, tai Dniepro tėkmės schemos mastas turėtų būti 1: 400.000.

3. LIETUVOS APRAŠYMAS.

Trečioji Radvilos žemėlapio dalis duoda Lietuvos, jos sostinės Vilniaus, lietuvių tautos charakterio bei lietuvių papročių aprašymą. Kartu atremiama klaidinga svetimųjų autorių informacija apie Lietuvą. Gale aprašymo randame pastabų apie Lietuvos krikštą ir Brastos uniją. Šis gana ilgas aprašymas, pridėtas žemėlapio apačioje, kiek vėlesnėse laidose nukeltas į atvirkščią žemėlapio pusę, gi dar vėlesnėse laidose ir visai išleistas. Matyti, leidėjai, norėdami sumažinti žemėlapio formatą, jį nupjovė. Betgi rastame Upsaloje egzemplioriuje tas aprašymas yra bendro rėmelio viduje, kaip neskiriama žemėlapio dalis. Kaip matyti iš parašo po tuo aprašymu, jį bus parašęs, be abejo, Radvilos nurodymais, Tomas Makovskis, kuris, kaip pats pasakoja, apvažiavo beveik visą Lietuvą. Šis įdomus dokumentas vertime iš lotynų kalbos skamba šiaip:

"Palankiam Skaitytojui.

Aprašant uoliausiai, kiek galėjom, šį Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos geografinį žemėlapį, pasirodė, kad reikia šį tą truputį pridėti apie tos šalies sritį ir jų žmonių papročius. Kad geriausiai užkirstumėm kelią įvairių autorių raštams ir nuomonėms, kurie daug ką neteisingo apie šią šalį savo knygose pasakojo ir ką mes stengdamiesi visa tai aprašyti sužinojom, kad jų raštuose daug kas ne tik neatitinka tikrenybę, bet net ir priešinga.

Didžioji Lietuvos Kunigaikštija yra plačiausia ir garsiausia šalis ir žuvingais tvenkiniais ir ežerais, didelių ir garsių upių drėkinama, iš kurių šios yra plukdomos: Chronon, kuris dabar Nemunu vadinamas, Rubon — dabar Dauguva vadinama, Borysthenes — paprastai Dniepru vadinamas, Būgas, Pripetė, Neris, Berezina, Ščera, Šventoji, Nevėžis, Svisločius, Slučas, Lania ir t.t.

Kraštas turi labai daug gerų miškų, kurie daugiausia medžioklėje ir medaus gaminime duoda naudos ir iš kurių medžiaga laivams bei namams statyti gaunama ir taip pat medžio anglys.

Šita šalis lengvai iš visų pusių prieinama keliu tikru ir neklaidžiu, priešingai kitų rašytojų nuomonei, kurie sako, kad į ją galima įeiti tik žiemą, o gi keleivis iš Lenkijos keliaudamas, kaip sakoma, nei kojų pėdų nesušlaps.

Visokių rūšių javais derlingiausia ir jie visada gerai prinoksta ir tinkamą derlių duoda. To derliaus gausingumą gali paliudyti geriausi uostai Karaliaučius ir Ryga, kurie javus, iš Lietuvos laivais atvežtus, į užjūrio šalis eksportuoja. Dėl to dabar lietuviai didelę prekybą su kitomis tautomis veda, nes be visų rūšių javų: rugių, kviečių, miežių ir kitų, taip pat linų, kanapių, galvijų odų, lašinių, vaško, pelenų, medžio anglių, smalos, taip pat laukinių žvėrių kailių, ypač bebrų ir lapių, ir daug kas kitko eksportuojama. Nors aukso, sidabro ir vario kasyklų neturi, tačiau šių dalykų visada užtektinai turėjo ir turi ir ne daiktus į daiktus keičia, kaip kiti rašo. Pinigus šita giminė išleidžia, perkant įvairius kvapsnius, skanėstus, gėralus bei auksu siūtus šilkinius audinius.

Miestų, miestelių ir kaimų šitoj valstybėj nelabai gausu. Iš jų pirmoje vietoje stovi Vilnius— šalies sostinė, didelis ir garsus miestas, aplinkui su priemiesčiais apimąs apie dvi vokiškas mylias, Neries ir Vilnelės upių santakoje gulįs. Iš jų toji, kuri miestui vardą davė, yra mažesnė, gi antroji didesnė ir plukdoma, nutekėjusi už Vilniaus 14 mylių prie Kauno susilieja su Nemunu. Pačiame mieste yra daug puikių, valstybinių ir privačių, gražiai pastatytų namų. Mediniai namai šiuo metu yra negausūs ir tie yra tik užuolankose, užkampiuose ir priemiesčiuose. Pilis gi dvi turi, ne tiek stiprias, kiek gražias: vieną Taurakalny, pastatytą dar pagonybės laikais ir dėl senumo jau dalinai apgriuvusią, antrąją — slėnyje, kur Vilnelė įteka į Nerį, ir kur šv. Stanislovo garbei yra pastatyta labai puošni vyskupo bažnyčia. Be to, šiame mieste yra daug brangių Romos paklusnybės ir graikų apeigų bažnyčių. Čia yra ir įvairiais giliais mokslais pražydusi Jėzaus draugijos Akademija. Ten pat, prie graikų apeigų Panelės Marijos bazilikos, yra ir Rusijos metropolito katedra. Šioje kunigaikštijoje yra ir kitos Romos religijos vyskupijos, būtent, Žemaičių ir Jonavos, kuri kitaip dar vadinasi Slucko. Yra ir graikų apeigų vyskupų, žmonių "vladykomis" vadinamų, priklausančių Romos Bažnyčiai, kurios paklusnybei 1596 metais pasidavė. Jų katedros yra Paplocke ir Pinske. Taip pat šioje kunigaikštijoje gražiai žydi dvi Jėzaus draugijos kolegijos: Poplocke, kurią po

Vytauto Didžiojo Muziejaus bokštas

⁂

Vyt. Maželio nuotrauka

Maskvos įkūrė Lenkijos karalius Steponas, ir Nesvyžiuje to paties miesto kunigaikščio pastatyta. Taip pat nemažos reikšmės turi karališkieji miestai: Trakai, Kaunas, Gardinas, Brasta, Polockas, Minskas, Mogiliovas, Naugardukas ir kunigaikščių — Sluckas, Nesvyžius ir Biržai. Mažesniuose miestuose rečiau rasi krosnis šildymui, jų vietoje statomos tam tikros krosnys duonai kepti ir valgiui virti ir, kaip ir kai kuriose gretimose provincijose, daugumas neturi dūmtraukių. Gi dūmai išeina pro duris, langus ir tam tikrą, lango pavidalo, skylę, padarytą namo viršuje, ir nieko neapakina, kaip kiti rašo. Tas pats ir kaimuose, išskyrus dvarus ir kilmingųjų rūmus, kurie paprastai yra daug erdvesni ir patogesni. Didikai gi turi gražius rūmus ar pilis, išpuoštas įvairiais užsieniniais papuošalais ir brangiais baldais apstatytas. Kai kurios pilys apsuptos mūrais bei pylimais ir daugeliu kariškų pabūklų aprūpintos. Žemaičiai ūkininkai gyvena kaimuose, pailgos formos trobose, bet ne šalmo išvaizdos ir nesėdi kartu su gyvuliais aplink sukurtą vidury to šalmo laužą, kaip daugelis pasakoja ir klysta patikėję, manau, kitų pranešimais. Viduje trobų žiemą užkuriamas židinys, aplink kurį žmonės šildosi ir gaminasi valgį, nors netrūksta ir plačių patalpų su kaminais. Žiemos šalčiai paprastai ten ilgai užsitęsia, kaip tai liudija Kromeris I-je knygoje apie Lenkijos padėtį.

Apie lietuvių kilmę ir Lietuvos pavadinimą rašytojai įvairiai rašo ir įvairias nuomones reiškia, bet mes trumpumo dėliai jas apleisime ir susidomėjusius šiais dalykais patarsime pasiskaityti Mechovijų, kuris II-sios knygos, 2-me skyriuje rašo, kad italai, vadovaujant Palemonui, ar tai Nerono žiaurumų, ar dėl numatyto ištrėmimo, ar hunų karaliaus Atilos žiaurių plėšimų bijodami, pabėgę į šią šalį, Baltijos jūros pakraštyje iš laivo išlipę, ką ir patys lietuviai rimtai tvirtina. Daugelį net lotyniškų ir itališkų žodžių randame įsimaišiusių lietuvių kalboje. Čia ir Palemonas dėl savo įgimto veiklumo buvo išrinktas barbarų kunigaikščiu, kuris, manoma, ir šalį savo tėvynės Italijos vardu (pridėjęs moteriškosios giminėms italams įprastą artikelį) *La Italia* pavadino, kuri ilgainiui italų papročiams

ir kalbai su barbariškosios tautos papročiais ir kalba susiliejus, buvo pavadinta *Lituania*. Ir tai, kaip atrodo, iš visų apie vardo kilmę kalbančiųjų, tikriausia nuomonė, kuriai ir mes pritariame.

Lietuvos žmonės naudojasi daugybe laisvių. Jie yra labai draugiški, civilizuoti ir svetingi taip, kad ne tik nepažįstamus mielai pas save priima, bet dargi pakviečia, mielai aptarnauja ir gera valia išlydi. Papročius tų, su kuriais gyvena, o ypatingai svetimųjų, lengvai priima. Kare turi kavaleriją ir žirgais išlavintais karui naudojasi, o ne tais mažais ir silpnais (kaip kai kurie rašo), kurie vien tik namų darbui tetinka. Kai kurie didikai, neatsižvelgdami į išlaidas, turi daugelį puikių žirgų, iš Italijos, Vokietijos ir Turkijos išrinktų ir atvestų. Ginklais lenkų papročiu naudojasi, niekuomet tačiau, jei kiti jų neišprovokuoja, ir ne tik žiemą, kaip svetimųjų, šios šalies nepažįstančių autorių istorijose randame. Lietuvių drabužiai labai puošnūs, kuriuos jie įvairiai dėvi. Gyvenimas padorus. Maistas, be avių ir kitų naminių gyvulių bei paukščių mėsos, dar ir laukinių gyvulių, paukščių ir žuvų mėsą pridedant, su įvairiais prieskoniais pataisomas. Gėrimas iš medaus, apynių ir vandens padarytas, kuris su vyšnių sultimis ir įvairiais prieskoniais užtaisytas, per šimtą daugiau metų, ypač valdovų namuose, užkasus, laikomas, savo skoniu ir aromatu net ir Malvazijos vyną, atrodo, viršija. Taip pat ir vyno vartojimas ne taip seniai ir čia prigijo, kurį iš Vengrijos vežimais, gi iš Ispanijos, Prancūzijos ir nuo Reino į Karaliaučių ir Rygą laivais į Lietuvą atgabena. Kaimiečiai paprastai ir menkai gyvena. Maitinasi galvijų mėsa ir juoda duona, sutepta riebalais. Šių gėrybių čia yra didelė daugybė. Iškilmingose šventėse geria virtą vyną, alų ir midum atskiestą vandenį, bet šių dalykų jie rečiau ragauja.

Lietuviai, atmetę piktųjų dvasių garbinimą, Kristaus tikėjimą tada priėmė, kai Didysis Lietuvos Kunigaikštis Jogaila vedė Lenkijos Karalienę Jadvygą ir Krokuvoje Gniezo Arkivyskupo Bozantos, kartu su savo broliais Vytautu, Borisu ir Švitrigaila 1386 metais vasario 14 dieną buvo pakrikštyti. Ten taip pat buvo sudaryti ir unijos tarp Lietuvos ir Lenkijos pagrindai. Jų kilnaus pavyzdžio paskatinti, Lietuvos diduomenė ir liaudis taip pat mielai priėmė krikštą, ir kartą priėmusi tikėjimą, iki tol jį išlaikė, kol jau mūsų laikais iš Vokietijos į Lenkiją atėjusi herezija taip pat ir Lietuvą užkrėtė. Tačiau visame pagal krikščioniškus papročius, kaip ir kitos katalikiškos tautos, gyvena, senuosius gi savo papročius, apie kuriuos Enejus Sylvijus rašo, taip visiškai atmetė, jog reikėtų tikėti, kad jie arba jau jų visai išsižadėjo, arba jų protėviai niekuomet jų ir neturėjo, kas labiau panašu į tiesą.

Ir taip, ši maloni Kunigaikštija, atnaujinta ir pilna senoviškų tradicijų 1569 metais susidėjo su Lenkijos karalija į vieną Respublikos kūną, išlaikydama sau savo teises ir laisves, nes savo vyriausybę ir valdininkus lietuviai, aišku, tebeturi, kaip ir anksčiau. Sujungimas įvyko visų pritarimu ir ne dėl baimės, kaip kai kurie nežinodami tvirtina, nes laimingai susijungusios kiekviena pusė viena kitai prieš bendrus priešus padeda.

Turbūt, istorijos mėgėjau, norėsi apie tuos dalykus daugiau sužinoti, tai atsiklausk istorikų, nes gi `mes čia tau trumpai išdėstėme tai, kas reikalinga nurodyti tiesai ir ištaisyti kai kurių istorikų klaidas, ir tu ne ką kita pastebėtum, kaip tik tai, ką iš mūsų sužinojai, jeigu pats ten būtum. Tuo tarpu lik sveikas ir šį kilniojo Kunigaikščio veikalą ir tai, kas jame yra, su didžiausiu stropumu išnagrinėk ir mūsų šitą, nors ir menką darbą, nuolankiai priimk ir gera valia papildyk. Lik sveikas ir naudokis".

T. M. Pol. Geograph

Amsterdamas, 1613 metais
Išspausdino Vilius Jansonas.

Iš viso, kas čia aprašyta ir pacituota, matome, kad Radvilos žemėlapis, kaip pirmas Lietuvos žemėlapis pagrįstas astronominiais matavimais, vietos nuotraukomis ir maršrutų aprašymais, vertas mūsų plačios visuomenės dėmesio. Jis gyvai primena mums mūsų garbingą praeitį ir jos aukštą kultūros laipsnį — mūsų tautos lygią padėtį kultūringųjų tautų šeimoje. Tai yra neabejotinas dokumentas, liudijąs aukštą vertę mūsų įnašo į bendrą žmonijos kultūros lobyną. Savo trumpos nepriklausomybės laikotarpy nespėjome šio dokumento multiplikuoti ir paskleisti savo tautiečių tarpe ir pasaulio židiniuose. Tad gal šį darbą galėtume ir dabar atlikti. Būtų gera, kad mūsų tautiečiai, nublokšti ištikusios mus audros į svetingą Švediją, susirūpintų šio dokumento multiplikavimu, pagamindami tinkamą jo reprodukciją. Turėtume šiam reikalui surasti ir žmonių ir lėšų, gi atliktas darbas šimteriopai apsimokėtų.

LITERATŪRA: 1) V. Kordt — "Materialy po istorii ruskoj kartografii" t. 2 Kijev 1910.

2) H. Merczyng — "Mapa Litwi z r. 1613 Ks Radziwilla Sierotki pod względem matematycznym i kartograficznym". (Sprawozd. z pos. Tow. Nauk t. 3 Warszawa 1923)

3) J. Jakubowski — "Notatki w sprawie mapy Litwy Tomasza Makowskiego 1613". (Przegl. Geogr. t. Warszawa 1918-1919).

LEONARDAS ANDRIEKUS

KALĖDŲ NAKTĮ

Iš savo ilgesio pilnos pastogės
Tavęs jieškoti, Kristau, išeinu —
Man sakė, kad guli sušalęs, nuogas
Tvartelyje, išklotame šienu.

Nesuprantu, kaip Tu gali kentėti šaltį,
Jei vėją, speigą ir pūgas valdai,
Bet aš einu pušelėms Ostijos iškelti
Per žemę pasipuošusią baltai!

Liturginiais drabužiais apsivilkus mėnesiena
Šią naktį uždegė visas žvaigždes —
O gal ne žvaigždės ten, gal mano dienos
Prie tavo prakartėlio amžiais degs?

Sutirps ir gimtoje pastogėje ledinės žvakės,
Sutirps nuo dangiškų šviesų žiema,
Ir viskas pildysis, ką motina pasakė,
Ant Kūčių stalo šieną skleisdama.

IDILĖ

Buvo taip nežemiškai tylu aplinkui,
Jog nedrįso atsikvėpti girios,
Ir ton pusėn, kur javai palinko,
Šviesūs debesys palengva yrės.

Saulė, kaip vienturtė karalaitė,
Atsisėdusi ant aukšto sosto,
Savo džiaugsmo gaivioje ekstazėj kaito,
Gintariniais pirštais varpas glostė . . .

Buvo poilsiui sparnus suglaudęs vėjas,
Buvo gluosniai susibridę į upelį,
Ir pavargusios lakštingalos tylėjo,
Lyg po konsekracijos varpeliai.

Jų balsai sidabro naktyje sudilo,
Gintariniai pirštai varpų nebeglosto,
Tik paliko atminimuos ta idilė
Su upeliais, debesim ir saulės sostu.

BŪTIS

Nesijaudini, kad bangos kraujo putą
Amžinai be ženklo išsklaidys —
Įsmigai į savo ramią būtį,
Kaip į gelsvą gintarą vabzdys!

Gal manai, kad akmenys prie jūrų
Jau daugiau krauju neprakaituos —
Devyngalvis slibinas į žemę žiūri,
Laukia savo grobiui valandos . . .

Negalėsi, negalėsi apsiginti —
Pikto slibino iešmu badyt —
Jeigu stingsta polėkiai ir mintys,
Tartum gintare šitoj būty.

ATGAJUS

Suskambėkite, Klingzoro Sodai,
Ir tikrovė legendom pražys —
Man šiandieną pasaulis atrodo,
Kaip įkaitus ugny geležis.

Jieško atgajaus miestuose bokštai —
Aš Tvėrėjo malonės šaukiuos —
Ir prašau, kad svėrė neužtrokštų
Gimto sodžiaus laukuos.

Dar tikiu, kad gražiausią legendą
Tavo kruvinos rankos nuaus,
Ir taip gera, kai paukščiai praskrenda,
Nuo sparnų sieloj atgajų jaust . . .

PASLAPTIS

Neklausk, dėl ko saulėlydžiai rusena
Ir žvaigždės nuometus išdrįsta nusiimt —
Kas atsakys — kalnai, lyg suvaikėję seniai,
Per naktį šnekasi tik su savim.

Nuo medžių liūdesys iš lėto laša
Ant senkapiuos paklydusio žmogaus kelių —
Kas atsakys — kalnuos gyvybės maža,
O slėniuose gi visiškai tylu!

NETIESA

Netiesa, kad suraižė padangę
Greitai skrisdamos aštrios kometos —
Tai tik medžių šakelės už lango,
Išbučiuotos mėnulio,
Šešėlius ant stiklų naktį metė.

Netiesa, kad pavasario vėjas
Vakare gluosniui perpūtė galvą —
Tai tik šiaip sau tolybėj kliedėjo
Pamiršti upeliukai
Ir alsavo įmigusios kalvos.

Netiesa, netiesa, kad ir žemė
Pernai rudenį nerimu sirgo,
Bet iš viso, kam liesti šią temą,
Jei gražiausiai žaliuoja
Sapnuose gajūs gluosniai ir smilgos.

UPĖ TEKA

Antanas Vaičiulaitis

Apėmė ilgesys: gal paskutinį sykį prieš žiemą aplankyti Panemunės šilą, pavaikščioti jo takais ir takeliais, ir klausytis, kaip rudens vienatvėje švokščia pušis. Ten, medžių ramybėje, gal dar čirpsi maži paukšteliai, gal praplasnoja kovai, krunksėdami ir lėtai vasnodami sparnais,— taip kaip juos mačiau skaisčią vasaros dieną, žvelgdamas aukštyn iš kadugių tankmės.

Pažiūrėjau į dangų. Diena buvo giedri ir liūdna, ir traukte traukė į tolį. Taip, kaimuose garniai jau buvo išskridę. Gal tik varnėnai ten lakiojo tirštais pulkais, čia aukštyn mesdamiesi, čia puldami prie žemės, arba su klegėjimu sutūpdami į gluosnius anapus trobų. Gal tik moterys, sulinkusios vagoje, kasė tenai bulves ar klostė lankoje linus, kad jie išsišalvėtų.

Prabėgo šviesioji vasaros diena — su upe ir šilais, su nunokusių kviečių laukais ir vyturėlio daina.

Nūnai teliko ilgesys.

Sėdau į pirmutinį autobusą ir nuvažiavau į Panemunę.

Giria buvo tuščia ir nyki. Dingo iš čia vasaros klegėjimas, jauni šauksmai ir eiklūs žingsniai. Pūtė šalti vėjai. Jų siūbuojamos, gūdžiai ir vienodai ošė medžių viršūnės, — kažkokią ilgesio ir nerimo pilną giesmę, ateinančią iš anapus Nemuno, iš kitų laukų ir šilų. Ir vaidenos, kad toji giesmė lekia per Lietuvos žemę, per kaimus ir laukus, kažkokį neramų gandą nešdama.

Pasukau į Nemuno pusę. Tenai, prie pat vingio, gali matyti Pažaislio bažnyčią — kaip ji kyla iš žaliuojančių girių, iškilniai pasirėmusi ant medžių viršūnių. Upė tekėjo didelė ir ori, drumsdžiama rudeninių vėjų. Nuo pat tilto ji buvo pilna sielių. Rudi ir apsilaupę, jie plūduriavo srovėje, privaryti prie kairiojo kranto. Ir jie buvo tušti — be jokio žmogaus, be sielininkų šauksmo ir jų dainos. Tik vienoj vietoj, kur upė duoda vingį, ant sielių tupėjo pagautas vanagas. Jis buvo už kojos pririštas prie kartaitės ir retkarčiais mušė sparnais.

Daugiau nieko gyvo aplinkui nebuvo.

Betgi aš klydau . . . Beveik tuo pat metu, kai išvydau vanagą, pajutau dūmus: kas nors čia buvo susikūręs ugnį.

Ir tikrai — už šlaito, kuris gynė nuo vėjų, sėdėjo žmogus, o prie jo kojų smagiai spragėjo žabų krūva. Jis buvo kažkaip susikūprinęs, lyg susigūžęs savyje, ir aš negalėjau matyti jo veido.

Valandėlę laukiau, ar jisai neatsigręš į mano pusę. Tačiau jis rymojo, kaip rymojęs, rankomis susiėmęs galvą ir nugrimzdęs savo klajonėse.

Aš vis stovėjau ir laukiau, o jisai nepajudėjo. Tik šakos, degdamos, traškėjo ir vanagas kandžiojo grandinę, kuri laikė jo koją. Ties mano galva nukerojusią savo viršūnę kėlė pušis — tokia didelė, lyg išbėgusi į padanges.

Žmogus pakibirkštino ugnelę ir vėl susigūžė, toks ramus, kaip ir anksčiau, lyg jam niekas būtų daugiau nerūpėję, tik jo mintys ar gėla.

Ūmai aš krūptelėjau. Man pasirodė, kad sielininką lyg kažkas tąso. Ne, tai nebuvo kosulys, bet lyg kokis mėšlungis, ar didelė rauda, kurią stengiesi pridusinti, kad ji neprasiveržtų. Jis laikė susiėmęs galvą, linksėdamas į ugnies pusę, tarsi ko gailaudamas, o jo pečiai trūkčiojo, lyg jis verktų.

Dabar man toptelėjo galvon: o gal jisai serga, gal koki skausmai surėmė . . .

Prisiartinau prie jo.

Jis išgirdo mano žingsnius ir pakėlė akis.

Tos akys buvo labai mėlynos, tokios žydros — ir lyg paklaikusios. Į mane jos žiūrėjo baukščios, didžiai gailingos ir lyg priekaištaudamos, kam štai aš sudrumsčiau jo svajonę. Jis žvelgė, lyg pakirdęs iš savo sapnų, lyg atėjęs iš kažkur toli, toli — iš ten, kur nešvilpavo liūdni rudens vėjai.

Taip jisai į mane žiūrėjo nė nekrustelėjęs, lyg apžavėtas, ir man buvo nesmagu, tartum aš būčiau šiam žmogui nusikaltęs, jį pažadindamas iš jo minčių.

Kažkaip nevykusiai suveblenau:

— Visai netyčia užėjau . . . Pro šlaitą nė nepastebėjau — vos neužlipau . . . Atsiprašau, jei sutrukdžiau.

Jisai dar valandėlę stebėjo mane. Aš sau tariau, kad niekados nebuvau dar matęs šitokių žydrų ir gailių akių — iš kur jose galėjo tiek graudžio ir ilgesio pritvinkti!

Paskui jisai, pakišdamas ranką po kepure, perbraukė sau per plaukus ir prisimerkė, žvelgdamas į mane, lyg į ką labai skaistų. Dabar jo paakiai buvo pilni raukšlių — ir visas jo apysenis, smulkus ir liesas, vėjų nugairintas veidas.

Sielininkas apsilaižė lūpas ir pratarė:

— Ne, ne . . . Aš tik sėdžiu ir laukiu . . . Rąstus saugoju . . .

Ir jis pamojo į upę, kurioje plūduriavo sieliai.

Jo gi balsas buvo ramus ir geras, tik toks tolimas, lyg seniai dingusiose vasarose klydinėjęs.

— Ko laukiate? — užsikabinau už jo žodžių.

— Kitų sielininkų ... Jie nuėjo į miestą — reikalų turi ...

— O jūs sėdite sau vienas ...

Jis nuleido galvą. Aš pajutau, kad jam ar labai skaudu, ar nesmagu. Ant liepsnos uždėjęs naujų žagarų, jis ilgai žiūrėjo į žemę, kol vėl prabilo, šį sykį visai nežvelgdamas į mane:

— Gal ir ne vienas ...

Ūmai jį vėl apėmė anas graudulys, kaip ir pirma. Jo pečiai ėmė krūpsėti, ir jis laikėsi, kad nepravirktų.

Neišmaniau, kaip jį beapraminti, ir paklausiau:

— Gal jums labai skauda ...

Nė kiek nesidrovėdamas, lyg jau jis būtų pripratęs prie savo gėlos, sielininkas atsakė:

— Sugniaužia kai kada čionai ...

Ir jis parodė sau į širdį.

Norėjau kažką sakyti, bet jisai nutraukė:

— Suprask gi, aš su Juozuku buvau ... Mudu šnekėjovasi, ir per lanką bėgdami siautėva. Ir jis taip švelniai, kaip tik jis mokėjo, buvo prie manęs prisiglaudęs ... Va, čia jisai sėdėjo ...

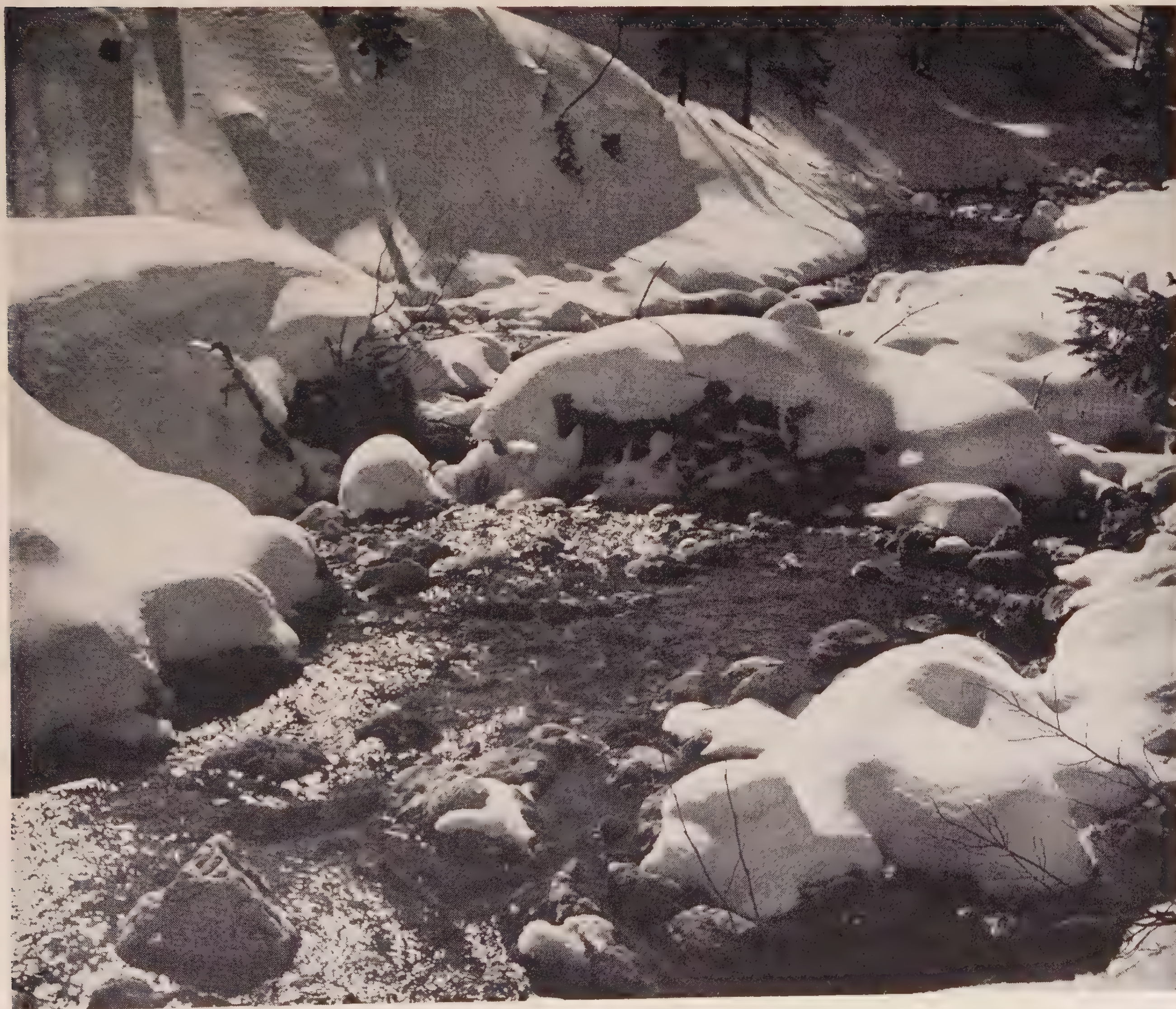
Ir jisai kumštimi niukstelėjo šalia savęs.

— Gerą valandėlę į jus žiūrėjau, o jokio vaikiuko nebuvau pastebėjęs, — pratariau, visas surizgęs.

Jis parodė man vietą šalią savęs ir pasakė:

— Sėskis. Paporinsiu tau viską ... Kai sielininkams pasakoju, jie juokiasi, — jau taip pripratę prie mano skundų ... Tad ir neturiu kam pasiguosti. Kai liūdna esti, rymau sau vienas ir mąstau. Ir tada prie manęs vėl atbėga Juozukas, toks mažytis.

Aš sėdėjau šalimais ir klausiausi, ne ką benutuokdamas. O jisai, matyti, buvo taip prijun-

Pavasarėjant — Vyt. Maželio nuotrauka

kęs prie savo atsitikimų, jog jam nė dabon neatėjo, kad kitas gali nesusivaikyti.

Ėmiau ir pasiteiravau, taip stačiai:

— Tai kurgi Juozukas?... Ar nubėgo į miestą su sielininkais?

Žmogus nieko neatsakė. Jis tylėjo labai ilgai, į vieną daiktą įsižiūrėjęs — į ten, kur liūliavo Nemuno vilnis. Štai per jo veidą perbėgo lyg kokia šviesa. Nusigiedrijęs, jisai žvelgė ten, kur upė teka. Tačiau jo skruostai pamažėle vėl niaukėsi, raukšlės sušoko aplink akis. Mačiau, kad jam vėl buvo graudu ir vieniša.

Galop jisai prašneko, kaip žmogus, kuris tau atveria savo paslaptį:

— Taigi žinoki: Juozukas mirė... Jo jau nėra...

Ir jis papurtė galvą, lyg pats netikėdamas, kad Juozuko jau nėra.

Netikėjau ir aš: jau man buvo besirodą, kad berniukas buvo kur pabėgėjęs į šilą tarp medžių, ar su vyrais nuėjęs į miestą — ir štai jo jau nėra...

Sielininkas dabar norėjo šnekėti — išsipasakoti savo skausmus ir atminimus.

Jisai kalbėjo, įsižiūrėjęs į ugnį, kuri kaitino mudu, ir linksėdamas galva, lyg pats pritardamas savo žodžiams:

— Aš visados norėjau būti sielininkas — plauki sau Nemunu, matai kaimus, girias, krantus. Matai, kaip upės įteka ir kaip vaga kaskart platėja. Aure, tenai karvės ganosi panemuniais, tenai šienpjūviai pievose švytruoja. Praplauki pro Punią, regi bažnyčių bokštus. Tai lyg seni draugai — per tiekos metų prie kiekvieno medžio pripranti ir pažįsti!

Jisai pakėlė galvą ir nusišypsojo:

— Taip beplaukiodamas, kartą susitikau Agotėlę, ir mudu susituokėva. Ką gi, linksmai ir gražiai pagyvenova. Netrukus Dievulis davė ir sūnelį. Pakrikštijom Juozuku — pagal mano tėtį, amžinatilsis jam. Ir koks mielas vaikelis! Dailiai augo, buvo geras kaip avinėlis — nors prie širdies dėk. Vos tik grįždavau iš kelionių, jis paskui mane sekiodavo nuo ryto ligi vakaro, lyg uodegėlė. Jis man tarškėdavo, ką bežinodamas: kad voverę matęs, kad šarka buvo atskridusi, kad angeliukus sapnavo, kad kaimynų Viktorėlis negeras, kad mamytei dantį skaudėjo, kad jis užaugsiąs didelis, didelis ir plaukiosiąs Nemunu, kaip tėtukas. O savo trobelę turėjome už ąžuolyno — perbėgus per jį, jau ir Nemuno skardžiai.

— Vos tik jis pradėjo vaikščioti, Juozuką ėmė traukti upė. Būdavo, jis prašosi, kad nuvesčiau ten, iš kur jau matyti vanduo. Jis stovėdavo ir žiūrėdavo. “Upė teka”, jis sakydavo ir rodydavo į srovę. Grįžęs namo, jisai vis kartodavo “upė teka” — tada jis dar ir ne per daugiausia mokėjo kalbėti. “Lyg užkerėjo Nemunas vaikiuką”, tarpais skųsdavosi Agotėlė: — Dar ims ir pavilios”. Aš ją suniekindavau: “Ką čia, motin... Žinia, kad suvilios — plaukios sieliais, kaip ir aš”. Jinai vistiek nerimaudavo, bet paskui aptildavo — ir būdavo gerai.

— Agotėlė nujausdavo, kada maždaug aš galiu su sieliais praplaukti. Tada ji atsivesdavo vaikelį ant pakriaušių, už ąžuolų — ir aš matydavau, kaip abu ten stovi — Agotėlė ir Juozukas. Jisai buvo toksai mažytis, bet aš pažindavau: ten buvo mano sūnus. O paskui vieną dieną jų jau nebuvo. Juozukas ėmė ir prigėrė Nemune. Nusekė paskui piemenis, kurie ėjo maudytis, įsibrido į srovę, ir pagavo jį verpetas. Man viską papasakojo. Jis ne išsyk nugrimzdo, — verpetas jį traukė pamažėle, suko gilyn ir gilyn, kol tik jo rankutės tekyšojo. Kai į piemenų riksmą subėgo vyrai, Juozuko jau nebuvo. Nunešė jį upė... Ir niekur neišmetė... Va, šitoji...

Ir jis mostelėjo į Nemuną, kurį drumstė rudens vėjai.

— Plaukiu aš dabar, — vėl pasakojo sielininkas, — ir žiūriu, ar iš vandens nepamatysiu kyšteliant rankelės. Ar gal mažytis balsas pašauks mane— aš pažinosiu Juozuko balsą. Niekad nemačiau ir negirdėjau, nebent tik sapnuose, arba kada vienas lieku, kaip nūnai. Tada pasišneku su juo, pabūname mudu kartu — ir lyg nurimsta širdis. O paskui vėl taip gailu, taip gailu. Praplauki pro ąžuolyną. Aure skardžius, ant kurio Juozukas stovėdavo ir man pamodavo — ir nieko nebėra. Nebent tik Agotėlė kai kada praleidžia. Juozuko nėra. Sakiau gi — jis mirė, upė nusinešė jį. Gerai nujautė motina — apžavėjo vaikelį.

— Tai jau nubaudė mane Dievulis — ir kodėl taip smarkiai... Nė vaikelių daugiau nedavė — taip ir likova vieni, kaip du pirštai. O štai, rodos, ištiestum ranką ir paglostytum: taip arti kažkur čia Juozukas stovi ir žiūri į mane. Bet paskui ir vėl žinai — čia jo nėra ir neprisišauksi, ir tada skauda širdis... Vai, kad gailu, kad gailu, Dievulėliau tu mano... Kad nors kapelis kur būtų: aplankytum, pasiguostum...

Dabar sielininkas, sakė ne tiek man, kiek kalbėjosi patsai su savimi. Jį vėl pagavo jo aimana, ir iš tos didelės gailystos ašara suvilgė jam akis. Nusibraukė ją rankove ir pridėjo, atsidūsėjęs:

— Tai ir gyveni taip žmogus.

Nedrąsiai paklausiau:

— O kada mirė Juozukas?

Lėtai apsigalvodamas, sielininkas man atsakė:

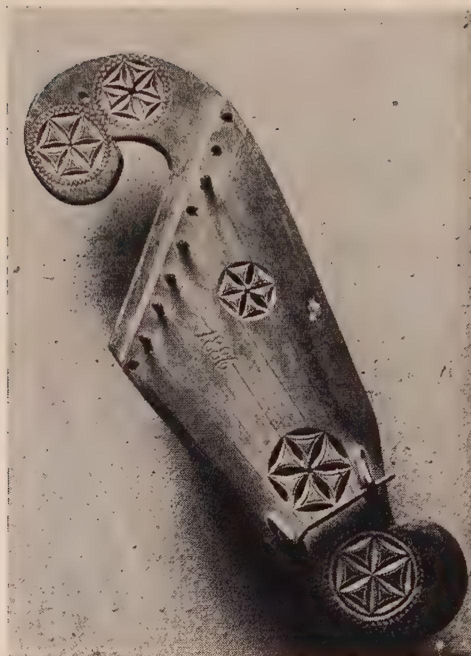
— Per šventą Oną tai jau suėjo dvidešimt treji metai.

Tai taręs, jis kurį laiką žiūrėjo į mane, lyg teiraudamasis, ar viską supratau.

Paskui jis nusigręžė į ugnį ir vėl susigūžė, taip kaip jį buvau radęs. Jis daugiau nė neatsisuko į mane, paskendęs savo regėjimuose.

Taip ir palikau jį, budintį prie sielių, prie upės vandenų ir prie atsiminimų, kuriuose, toks šviesus ir brangus, bėgiojo ir žaidė jo Juozukas, ar gal jam nuo skardžiaus mojo savo mažyte rankele.

LAIŠKAI RAŠYTOJAMS (2)

APIE POETĄ TAUTOS AKIVAIZDOJE

BERNARDUI BRAZDŽIONIUI

Mielasis Bičiuli,

Kadaise savo eilėraštyje "Upelė, tekanti kalnuose" prasitarei, kad esi "seno Nemuno sūnus"[1]), tačiau ne artojas ir ne žvejas, o tasai, kurs laisvę šaukia "pro sapnus"[2]) ir "nostalgijos pabaigęs dainą", pasiunčia ją "gimtajan Nemuno kaiman".[3]) Tuo Tu užminei visiems mums didelę mįslę: *kas yra poetas tautos akivaizdoje?* Kas yra jo siunčiama daina ir kokia yra jos reikšmė tautos gyvenime?

Šis klausimas yra vertas spręsti, nes pasaulinės nakties metą, kaip jau buvo minėta pirmajame mano laiške,[4]) poetas saugo dievų pėdsakus ne tik apskritai žmogiškoje egzistencijoje, bet ir savos tautos gyvenime. *Tauta be poetų yra tauta be ateities,* nes ji nebeturi žmonių, kurie ją šauktų ir vestų priekin. Todėl kiekvieną naktinį tautos buvimo metą mūsų akys krypsta į anuos sugrįžimo giesmininkus (Novalis), kurie mums skelbia kitą rytojų, naują būties tarpsnį, geresnę ateitį ir mus guodžia būsimos laisvės pažadu. Verta tad ties šiais žmonėmis valandėlę stabtelti ir susimąstyti; verta pajieškoti atsakymo į aukščiau iškeltą klausimą.

Geros šiam reikalui medžiagos, Bičiuli, duoda Antano Baranausko "Pasikalbėjimas giesmininko su Lietuva". Tiesa, šio kūrinio literatūrinė vertė nėra per didelė. Užtat jame pilna tautinės istoriosofijos problemų, kurios visos kaip tik ir susitelkia aplinkui mūsąjį klausimą: *kas yra poetas tautos akivaizdoje?* Kas yra tasai, kurį pati tauta siunčia pas savo vaikus, kad vestų juos "Šventojon Bažnyčion", kad mokytų juos klausyti "Dievo Dvasios", vilkėti "savais rūbais" ir kalbėti "savais žodžiais"[5])? *Baranausko giesmininkas yra tautos šauklys.* Jis yra simbolis poetinės veiklos tautinio gyvenimo dirvoje. Todėl jo pasikalbėjimas su Lietuva kaip tik ir yra atsakymas į Paties užmintą mįslę; atsakymas reikšmingas tuo, kad jis duotas ne įprastose gyvenimo sąlygose, bet Lietuvą ištikusių "devynių nelaimių" (219 p.) valandą. Giesmininko Lietuva yra sukniubusi po kryžiumi; ji rauda ir kenčia; ji yra grasoma iš lauko ir iš vidaus. Šią tad mūsų istorijos naktį poetas taria savą žodį. Ne, *jis gauna žodį iš tautos.* Jis gauna iš jos uždavinį eiti su savo daina pas jos kenčiančius vaikus — ne paprastam psichologiniam, bet *naujam gyvenimui,* turinčiam kilti iš poetinės giesmės. Šiuo tad atžvilgiu Baranausko kūrinys yra prasmingas ne tik savo atsakymais, bet ir *aktualus* pačia savo esme, kadangi mes vėl gyvename anas devynias nelaimes ir jieškome giesmininkų, kurie pakeltų sukniubusią tautą, nušluostytų jos ašaras ir išgydytų jos žaizdas.

Štai kodėl, jieškodamas atsakymo, kas yra poetas tautos akivaizdoje, aš ir noriu pasklaidyti Baranausko giesmininką ir šios sklaidos išvadomis pasidalinti su Tavimi, Bernardai, kuris daugiausia esi sielojęsis Lietuvos dabartiniu negandu ir daugiausia dainų siuntęs į tolimus panemunių kaimus. Priimk tad šį laišką kaip pasigėrėjimo ženklą Tavais sielvartais, turinčiais nuostabios statomosios galios, mums visiems šiuo metu taip reikalingos.

---

1) Svetimi kalnai, 57 p. Tuebingen 1945.

2) Op. cit. ibd.

3) Op. cit. 103 p.

4) Plg. "AIDAI" 1950 m. 10 nr. 446 p.

5) Cit. Lietuvių poezijos antologija, 220 p. Chicago 1951.

I

Atkreipk dėmesį, mielas Bičiuli, kad Baranausko giesmininkas kreipiasi į po kryžiumi sukniubusią Lietuvą *sūnaus* žodžiais: "Lietuvėle mano, Motinėle mano" (219 p.). Tai nėra tik poetinė priemonė arba tik prisiminimas iš mūsų liaudies dainų ar raudų. Tai yra savaimingas prasiveržimas ano ontologinio ryšio, kuris poetą sieja su jo tauta. *Poetui tauta iš tikro yra jo motina* — žymiai gilesne prasme, negu kiekvienam kitam žmogui. Kiekvieno kito pašaukimas — net ir filosofo ar menininko — gali daugiau ar mažiau išsiveržti iš tautos sienų ir virsti tarptautiniu. Tuo tarpu poetas iš tautos neišsiveržia niekados. Tarptautinių poetų nėra ir negali būti. Jau tik tasai palaimintas prakeiksmas, kad poeziją tegalima rašyti gimtąja kalba (išimtys iš šios nuostabios taisyklės yra labai retos ir paprastai menkavertės[6]), taip susieja poetą su tauta, jog jam belieka pasirinkti: arba dainuoti iš tautos gelmių arba savo dainą užmušti. Būdamas apspręstas gimtajai kalbai, poetas tuo pačiu darosi apspręstas ir tautos likimui, nes kalboje, kaip J. G. Herderis gražiai yra pastebėjęs, "gyvena visi tautos minčių turtai, jos tradicijos, istorija, religija ir gyvenimo dėsniai; visa jos širdis ir siela". Todėl Baranausko giesmininkas teisingai prisimena visą tą turinį, kurį Lietuva jam yra perteikusi:

"Tu užugdei mane jauną, meiliai išnešiojai.
Išmokei man' melstis ir vargelio vargti,
Klausyt tėvų ir senelių, su žmonėm gyventi.
Atvedus bažnyčion, man' Dievui paskyrei,
Sopulingas Dievo mūkas man apsakinėjai".
(219 p.).

Kultūrinė ir religinė aplinka, vidaus nuotaika ir santykiai su žmonėmis, kalbos ir maldos formos — visa yra poeto gauta iš tautos. *Poetas iš tautos gema, tautoje bręsta ir tautoje laikosi.* Be abejo, tuo nenoriu pasakyti, kad pats poetinis genijus yra tautos padaras. Anaiptol! Būdamas dvasinis, jis yra transcendentinės kilmės, kaip ir žmogiškasis Aš apskritai. Tačiau šios transcendentinės dovanos tikrovė — jos apsireiškimas ir veikimas — yra tautybės apspręstas taip, kad be šiosios anoji dovana yra pasmerkta sunykti. V. Mykolaitis-Putinas yra šią mintį suėmęs į gražų posmelį:

"Tu pasėjai mano gyvastį, dangau,
Bet aš čia, juodojoj žemėj, išdygau"[8])—

Žemėj, paženklintoj mūsų tėvų darbu ir krauju, todėl turinčioj galios apvaisinti poetą savos sielos virpėjimais.

[6]) Renesanso poetų (Petrarkos, Boccaccio) bandymus rašyti lotyniškai P. Barthas teisingai vadina "popierinėmis gėlėmis, be spalvos ir kvapo" (Philosophie der Geschichte, 580 p.)

[7]) Briefe zur Befoerderung der Humanitaet I, 146 p. Riga 1793.

[8]) Tarp dviejų aušrų, 28 p. Kaunas 1927.

Bet štai Baranausko giesmininkas atsigręžta į sukniubusią Lietuvą ir ją klausia:

"Ko taip gailiai verki, Motinėle brangi?
Ko taip gausiai tau per veidą ašarėlės krinta"
(219 p.).

Ir vėl, mielas Bernardai, tai nėra psichologinis klausimas paviršutiniškam nuraminimui ar užuojautai. *Poeto paklausime tauta pasiekia savisąmonės laipsnį.* Tauta, tiesa, neša poetą, kaip kad šaknys neša žiedą. Bet kaip augmuo pražiūri žiedu, taip tauta prabyla poetu. Nebūdama asmeninė ir todėl neturėdama savisąmonės pati savyje, tauta ieškosi asmens, kuriame ji šio aukščiausio būties laipsnio pasiektų, kuris suvoktų ją pačią, jos esmę ir visa išsakytų jam dovanotu savos dainos žodžiu. Šitoks tautos ieškomasis ir yra *poetas.* Kiekvienas tautietis yra tautinės sąmonės reiškėjas. Kiekviename tauta apreiškia savęs dalelę. Tačiau nė vienas neturi šios sąmonės tokios aštrios ir įžvalgios, kaip poetas. Nė vienas nepasiekia tautos širdies, tik poetas — jau tik todėl, kad jis kuria gimtuoju žodžiu, kuriame, kaip sakyta, virpa pati tauta. *Poetas yra tautos žvilgis:* jos pražiūrėjimas, jos susivokimas, jos būties gairė istorijos kelyje.

Tačiau kaip tik dėl to jis yra tautos įpareigojamas išplėsti šį susivokimą visuose jos nariuose. Baranausko Lietuva kreipiasi į giesmininką ir siunčia jį į visuomenę:

"Eik, sūneli mano, jaunuolėli mano,
Kalbink, žadink lietuvninkus . . ." (220)

Tai yra išraiška amžino poetų uždavinio savo daina prakalbinti žmogų, pažadinti jo dvasią, atskleisti jam žemiškojo buvimo prasmę. Visi laikai ir visos kartos yra pergyvenę poetinį genijų ne kaip grynai asmeninę charizmą, kuri niekam neįpareigoja ir kuria jos savininkas gali pats vienas gardžiuotis, bet kaip Evangelijos talentą, kurį reikia paleisti apyvarton ir paskui iš jo naudojimo pasiskaityti, tačiau taip, kad iš apyskaita įrodytų talentą nebuvus užkastą, bet davus vaisių. Vidinė panašybė tarp pranašo ir poeto yra nepaneigiama. Kaip pranašas yra pašaukiamas Dievo, taip poetas yra pašaukiamas tautos. Kaip pranašas yra siunčiamas antgamtiniu įpareigojimu į žmones, taip poetas yra siunčiamas tautos kvietimu į jos vaikus. Dar daugiau: kaip pranašas gauna žodį iš Šv. Dvasios, taip poetas savo žodį gauna iš tautos dvasios. Baranausko giesmininkas gerai supranta, kad ne jis turi tautai duoti savo žodį, bet jį imti iš tautos ir paskui skleisti visoje nuvargintoje savo tėvynėje:

"Imsiu Tamstos žodį, savo širdin dėsiu,
Eisiu, bėgsiu per ūlyčias žmonėms sakinėtų"
(220)

Šis žodis virs kalbomis ir giesmėmis: jis bus išdailintas, pagražintas, paleistas į pasaulį; jis eis iš kartų į kartas; bet jis bus *tautos žodis,* tautos gelmių atsiskleidimas poeto regėjimuose ir sapnuose. Kas tad manytų, mielas Bičiuli, kad poetas neturi pareigų tautai; kad jis gali tylomis

praeiti pro devynias jos nelaimes; kad jis gali užsisklęsti savojo Aš vienutėje ir tiktai joje ieškoti žodžio savo giesmei, — tas nesuprastų poeto paskirties žemėje. Jeigu poetas, kaip buvo anksčiau sakyta, yra atstatytosios būties šauklys, tai ši būtis yra ne tik apskritai žmogiškoji, bet ir tautinė. Žmogiškoji būtis juk reiškiasi tautiniais pavidalais. Kaip tad būtų galima skelbti žmoniškumo atstatymą, nutylint tautiškumą? *Praeidamas pro tautą, poetas praeitų pats pro save.* Žmonijos šaukliu poetas tampa tuo, kad jis yra tautos šauklys — jos pasiųstasis ir įpareigotasis.

II

Kaip tad atsiskleidžia tauta poeto giesmėje? Kokį žodį ji deda į jo lūpas? — Baranausko Lietuva, atsakydama į savo giesmininko klausimą, kodėl ji raudanti, sukniubusi po kryžiumi, kalba apie ją ištikusias dideles nelaimes, kurias ji suveda į penkias pagrindines grėsmes.

1. *Fizinio sunaikinimo grėsmė,* nes:

"Pašaliečiai spaudžia iš keturių šonų,
Geidžia, trokšta mano smerties ir vaikelių galo" (219).

Ši grėsmė visados yra tautai aktuali, kaip mirtis yra visados aktuali asmeniui. Ji visų pirma iškyla sąmonės švieson ir ją visų pirma tauta deda į poeto giesmę: *poetas turi uždavinį skelbti tautos išnykimo grėsmę.* Jis turi būti tautos gyvybės šauklys. Jis turi pastatyti savo giesmę priešais anuos tautos bei jos vaikų galo troškimus. Tauta gali išsilaikyti tiktai dideliu noru gyventi. O šį norą žadinti yra poeto pašaukimas.

2. *Nutautėjimo grėsmė,* kada tautos nariai pradeda nebesuprasti jos balso:

"Meta mano kalbą, o svetimų tverias,
Meta mano nešenėlę, e vokiškai puošias" (219).

Nutautėjimas yra *dvasinė* tautos mirtis. Ji ateina tada, kai amžiais ugdytos tautinės vertybės pradedamos niekinti, apleisti ir kai vietoj jų statomos svetimos vertybės kalbos, papročių, meno, net drabužių pavidalu. Tautai yra svarbu visa, ką ji istorijos eigoje yra sukūrusi, net pasisveikinimo ar pavaišinimo būdai, net mergaičių kasos ir kostiumai, nes visuose šiuose dalykuose slypi tautos siela. Todėl Baranausko Lietuva ir įpareigoja poetą skelbti tautinių vertybių svarbą bei prasmę:

"Tegul vilki savais rūbais, savais žodžiais kalba". (220)

Poetas yra pastatomas tautinių vertybių sargyboje. Jo giesmėje turi prabilti jų siela ir tuo būdu pažadinti jų meilę tautos vaikų širdyje.

3. *Individualizmo grėsmė,* patraukianti paskui save susiskaldymą bei pakrikimą. Ją Baranausko Lietuva šitaip išreiškia:

"Kožnas didžiu eina, nori pralenkt kitą,
Nei senųjų nebeklauso, prasimokę niekų.
Tarp sau nesutinka, sūdo ištol siekia,
Vienas kito nebekenčia, viens su kitu rungias (219).

Tai yra grėsmė bendruomeniniam tautos jausmui. Kadangi tauta pačia savo esme yra *bendruomenė,* o ne draugija; kitaip sakant, kadangi tauta laikosi *vidaus* ryšių, o ne kokio nors viršinio tikslo siekimu, todėl jai yra būtina, kad šis vidinis ryšys būtų labai stiprus, kad jos nariai iš tikro jaustųsi esą vienos šeimos broliai ir sesers. Kai šitoks bendruomeninis pergyvenimas pradeda nykti, kai kiekvienas pradeda žiūrėti tiktai savęs ir stengtis kitą nurungti, tuomet ateina tautinės bendruomenės krizė, kada vidiniai ryšiai trūksta ir lieka tik prievartinis pasilikimas tautoje, suorganizuotoje į valstybę. Tuomet tauta išsigema į gryną draugiją, į savotišką akcinę bendrovę, kur kiekvienas stengiasi gauti kuo didžiausių procentų už tautines savo akcijas. Tai yra grėsmė, nemažiau pavojinga už fizinio sunaikinimo ar nutautėjimo grėsmę. Poeto uždavinys tad ir yra atskleisti bendruomeninio jausmo būtinybę. Jo pareiga yra skelbti:

"Tegu . . .
Viens kitą godoja, vienas kito lenkias" (220 p.).

Tai nėra propagandinis vienybės šūkis, taip dažnai girdimas mūsų laikais ir taip labai subanalintas — ligi koktumo! Tai yra, mielas Bičiuli, ano bendrojo pagrindo atskleidimas, kuriame mes visi laikomės ir kuriuo konkrečiai reiškiasi mūsų žmogiškumas. Poetas nėra ir neturi būti vienybės agitatorius. Bet jis yra ir turi būti mums visiems bendros tautinės sielos atskleidėjas, mus jungiančių tautinių gijų išnarpliotojas, mūsų kamieno sargas.

4. *Ištvirkimo grėsmė,* kurią Baranausko Lietuva apibūdina, kaip padorumo stoką tautos jaunuomenėje:

"Viežlibystė skaisti tarp jaunų prapuola,
Pasleidimas iš miestelių sraujom upėm tvinsta" (219).

Dorovė yra tautos atsparumo laidas. Tiesa, ji nėra tautinis dalykas, bet žmogiškasis. Ja reiškiasi žmogaus prigimties gelmės. Bet kaip tik dėl to ji yra būtina tautinėms vertybėms nešti ir išlaikyti. Kai žmogiškasis pagrindas esti ištvirkimo pagraužtas, tada ir tautinis kamienas neturi į ką atsiremti; tada jis virsta tiktai tuščia forma, žlungančia pirmąją didesnio smūgio valandą. Dažnai yra sakoma, kad nutautėjimas turi neigiamos įtakos žmogaus dorovei. Ir visai teisingai. Iš kitos tačiau pusės, dorovės silpnumas skatinte skatina nutautėjimą. *Dora tauta visados išsilaiko tautiniu atžvilgiu ilgiau, negu ištvirkusi.* Štai kodėl Baranausko Lietuva ir kreipiasi į giesmininką, kad jis savo žodžiu paragintų tautos vaikus "sarmatlyvai" augti, melstis ir klausyti Dievo Dvasios.

Ir vėl, mielas Bernardai, Baranauskas čia nesumaišo kunigo pareigų su poeto pareigomis. Ne, čia jis tik nurodo — tegu ir labai kasdieniškais posakiais, — kad *nesugadinto žmogiškumo skelbimas įeina į poeto veiklos sritį.* Dorovė savo esmėje nėra įsakymų įsakymėlių pildymas:

juos pildė — labai skruputališkai — ir fariziejai, o vis dėlto juos vadino Kristus angių veisle ir pabaltintais karstais (plg. Mat. 23, 33 ir 27). Dorovė yra žmogiškojo pirmavaizdžio spindėjimas kasdieniniame žmogaus gyvenime. Jeigu tad poetas, kaip esu pirmajame laiške minėjęs, yra atstatytosios būties šauklys, tai tuo pačiu jis yra šauklys ir žmogiškosios pirmavaizdinės, vadinasi, *doros* būties. Žmogus yra pirmaeilis poeto objektas, tačiau žmogus ne paviršutiniškas, ne iškrypęs savo negalioje, bet anas pirmykštis žmogus, kuris švyti ir pro didžiausią nusikaltėlį bei nusidėjėlį.

5. *Apakimo grėsmė,* iškylanti tada, kai tautos nariai pradeda nebesusivokti vertybių sąrangoje, pradeda savų pradų nebeskirti nuo svetimųjų, paklysta šios žemės kelyje ir esti suviliojami netikrų pranašų. Tai vyksta visu gyvenimo plotu:

"Naujos vieros sugadintos kaip vilkai jų tyko.
Tyko, neprityko ir visaip vilioja.
Mano rūbais apsivilkę, mano žodžiais kalba"
(220).

Lietuva skundžiasi, kad ji norėtų prakalbėti "motiniškais žodžiais" ir parodyti "motinišką savo širdį". Tačiau ji bijo, kad "vilkai išgirdę išmoks mano balsą", ir jos vaikai dėl savo apakimo bus suvilioti bei pražudyti. Tai yra tas pat įspėjimas, kurį pirmiesiems krikščionims taikė šv. Jonas, sakydamas: "Mylimiausieji, ne kiekvienai dvasiai tikėkite, bet ištirkite dvasias" (1 Jon 4, 1). Šis ištyrimas yra reikalingas ne tik religinėje, bet ir tautinėje srityje; reikalingas todėl, kad ir tautinė sritis nesykį yra klastojama, žalojama, naudojama melui bei klastai. Kas stebi dabarties bolševikų elgesį su tautinėmis vertybėmis, gali tik patvirtinti apakimo grėsmės baisumą ir spėte įspėti tautą ne kiekvienai dvasiai tikėti. Toks įspėjėjas savo giesme kaip tik ir turi būti poetas. Būdamas tautos žvilgis ir jos savisąmonė, jis geriau, negu kas kitas, skiria tikrąsias vertybes nuo falsifikatų, todėl savaime yra pašauktas šį žvilgį aštrinti tautos vaikų dvasioje.

Nesunku, mielas Bičiuli, pastebėti, kad visos šios penkios grėsmės susiveda į vieną vienintelę, kurią galima pavadinti *tautinės egzistencijos grėsme.* Visa tautos egzistencija žemėje yra nuolatos grasoma: jos fizinis išsilaikymas, jos dvasinis savitumas, jos žmogiškasis pagrindas, jos bendruomeninis jausmas, galop jos žvilgis. Tauta veda nepaliaujamą kovą už pačią save. Ir štai poetas yra šaukiamas būti šios kovos vėliavininku. Jis yra šaukiamas žengti šios kovos priekyje, rodyti tautai kelią, ją supurtyti savo giesme. Reikia tad mesti šalin aną seną, iš romantikos — ne, iš sentimentalios apšvietos — kilusią poeto-svajotojo sąvoką. *Poetas tautos akivaizdoje yra ne svajotojas, bet karys.* Jo kardas yra *žodis,* turįs galios giliau sužeisti ir greičiau atnešti mirtį, negu geležis. Štai kodėl Antano Baranausko Lietuva kreipiasi ne į mokslininką ar politiką, bet į *giesmininką,* vadinasi, į poetą, kad šis imtų jos žodį — tą nuostabų kardą — ir juo nešinas stotų į kovą su tautinės egzistencijos priešais, pergalėdamas jos grėsmes. Tačiau kaip šios grėsmės yra nuolatinės, taip nuolatinis turi būti ir poeto žodis. Tauta atsiskleidžia savo poetuose kaip *grasoma būtis.* Todėl ir poetas tautos akivaizdoje pasirodo kaip grėsmės šauklys, kaip tautos narių įspėjėjas nepasitikėti viršine gyvenimo ramybe, nes gyvenimas iš tikro yra tiktai kova ir kančia. Pergalės jis niekados nešvenčia. Pergalė žemiškoje egzistencijoje yra nuolatos būti grėsmės akivaizdoje. Būti blaivaus žvilgio ir budėti reiškia nugalėti.

III

Kad poeto giesmė, Bičiuli, yra tautos išsilaikymo laidas, sutiksime, turbūt, mudu abu. Tačiau kyla klausimas, *kokia forma* ši giesmė turinti reikštis? Kokia linkme ji turinti tautą vesti?

Kai tik Baranausko Lietuva atskleidžia giesmininkui savo raudos turinį, šis tuojau jai pasiūlo teikti savai giesmei *romantinį* pavidalą ir kreipti jos žvilgį į praeitį, į žilą senovę, į garbingų amžių glūdumą:

"Prikelsiu senovę iš amžino miego,
Atgaivinsiu drąsius kaulus iš senelių kapo.
Atgis didžiavyriai iš milžinų veislės,
Ir žiniūnai senų amžių datyrimo pilni.
Seni, drąsūs kaulai sutrins prašalninkus,
Didžiavyriai Tamstą gelbės nuo devyniagalvio"
(220-21).

Tai yra tas pat, kas ir mūsų himne: "Iš praeities tavo sūnūs te stiprybę semia". Praeitis poetui pasivaidena tautinės gyvybės versme. Tradicijos principas čia atgyja visa savo galia, ir poetas pasiūlo jį tautai kaip svarbiausią jos išsilaikymo ramstį. Tai nėra tiktai Baranausko giesmininko siūlymas. Tai yra beveik kiekvieno poeto svajonė: rūsti dabartis savaime pasuka jo akis į praeitį ir nudažo ją rojaus spalvomis. Tuomet "kiekvienas praėjęs amžius atrodo buvęs geresnis" (Jorge Manrique). Atrodo, kad "mus pagimdė tėvų amžius, blogesnis už senolių amžių" ir kad "mes netrukus gimdysime visiškai netikusią kartą" (Horacijus). Štai kodėl ir Maironis norėtų "prikelti nors vieną senelį iš kapų milžinų ir išgirsti nors vieną, bet gyvą žodelį iš senųjų laikų". Ir jam atrodo, kad tuomet sudrebėtų "užmirusios mūsų krūtinės be žado, be idėjos, be vado".

O vis dėlto ši romantinė poeto pašaukimo forma yra *gundymas* — ne tik ta prasme, kad jos praktiškai negalima įvykdyti, bet visų pirma ta, kad ji susikerta su pačiu tautinės egzistencijos principu: *Tauta yra gyva, todėl ji išsivysto ir negali būti pergyvenama kaip archeologinė liekana.* Štai kodėl ir Baranausko Lietuva į giesmininko pasisiūlymą prikelti "senovę iš amžino miego" teisingai atsako:

Vysk. Antanas Baranauskas
(1835—1902)

A I B Ū D A V O

Ai būdavo, būdavo iš mūsų šilelio
Didžiausio patogumo, gražaus ramumėlio!
Ē tas visas ramumas po lietuvių dūšias,
Lyg lygumoj vėjelis po žoleles trųšias,
Plaukydamas lingavo, tamsiom vilnim tvino:
Dažnai miške lietuvis, ko verkia, nežino.
Ē tik junta dažniausiai, kad širdis neskaudžia,
Ē tik pilna pajautų labai ramiai graudžia;
Ir lyg rasos žemčiūgais gausiai atgaivinta,
Ir lyg rasa per veidą ašarėlės krinta.
Paskum ilgai krūtinėj šilelis kvėpuoja;
Atsidusus krūtinė lyg giria linguoja.
Lyg tarytum ramumas taip dūšion įslinko,
Kad net dūšia, kaip varpa pribrendus, nulinko.
Iš to, matai, ašaros ir atsidusimas,
Iš to šventos pajautos, iš to giesmės imas.
Dabar visa prapuolę . . . tik ant lauko pliko
Kelios kreivos, nuskurdę pušelytės liko . . .

Jei ant šio išsvilusio po kalnus lydimo
Taip daug širdy iššelia ramaus atminimo:
Tartum kelmai supuvę atgyja, žaliuoja,
Susipynusias viršūnes vėjas plevėsuoja;
Tartum pliki, išdegę dirvonai šiškuoti
Pasipučia samanom nuo grybų taškuoti;
Tartum iš tarpu puirių tokie kvapai kilo,
Lyg kad giria pratrūksta ar pučia iš šilo;
Tartum visa sušlamo, sučiulbo, supyško,
Lyg, dienai brėkštant, viduj paniurusio miško;
Jei ant šių plikų plotų, kai mintis užlyja,
Paminklais užvaisytas šilelis atgyja, —
Tai kokio bebūdavo iš seno šilelio
Meilingo atminimo, gražaus ramumėlio,
Kai šie plotai apžėlę, apgriūti, aptemę
Matydavo kelmuotą apylinkėj žemę;
Kai stuobriai, sieksniais drūti, amžiais įrietėję,
Sulig kalbos senelių, parejos kyšėję,
Iš kurių žymu buvę, kad girių čia snausta,
Tankus iš viršaus stogas viršūnėm suausta,
Ir ne tik pulkais meškos ir šernai perėta,
Bet tankumos tarp raistų ir žebriai turėta!

Ē kur dabar šilelis, buvę miškai šventi,
Kažin kodėl senovėj visiškai išskinti.
Maž tikėjimą įvedęs Jogėla išskynė,
Kad jau nebetarnautų dievaičiams tėvynė.
Paskum po šias pakalnes ant seno stuobryno
Buvę pušys suaugę nuo metų šimtyno;
Tankios, aukštos, lygutės, geltonos kaip žvakės;
Viršūnės esą ūžė ir liemenys plakės.
Dar atmeną seneliai po šituos smėlynus
Senovių paskuilakas — gražius ąžuolynus.
Liekni augę kaip nendrės, žaliavę kaip rūtos,
Šaknys, liemenys, šakos ir viršūnės drūtos.
Švęsti Lietuvos medžiai nejautę nuogalio;
Rausvasai žiemos lapas sulaukdavęs žalio.
Žili buvę kaip seniai, samanoms apaugę,
Stiprūs buvę ir stambūs kaip vyrai suaugę,
Ē viežlyvi ir gražūs kaip mūsų jaunimas.
Paskum ant jo lietuviai dovanas kūrenę,
Nuo Puntuko lig Šlavei ąžuolų daugybę
Laikę žmonės lyg kokią didžią šventenybę.

Iš "Anykščių Šilelio"

"Negrįš seni amžiai, anei amžių laimė,
Nes'kels kaulai didžiavyrių iš senelių kapo.
Kada grįžo upė mariom nutekėjus?
Kada grįžo šmaikščion rykštėn kelmas suretėjęs?
Kada senas paukštis sugrįžo kiaušinin?
Kada ugnis įsikūrė iš pelenų dulkių?
Kada grūdan grįžo išplaukusi varpa?
Kada grįžo rytų šonan saulė nenusėdus?" (221).

Atsakymas į visus šiuos klausimus yra tik vienas: *niekad.* Tai yra ontologinis mūsų būties dėsnis, kurį Baranauskas išreiškia gražiu dvieiliu:

"Grūdas gimdo grūdą, diena gimdo dieną,
Amžiai kalas, tolyn traukias, atgalion negrįžta"
(221).

Tai yra tas pat dėsnis, kurį suvokė jau Heraklitas, teigdamas, kad "viskas teka — panta rei" ir kad negalima į tą pačią upę įbristi du kartu. Indiškoji Rytų sąmonė šį tekėjimą palenkė ratu ir būtį suvokė kaip amžiną kartojimąsį. Tačiau krikščioniškoji Vakarų sąmonė teisingai begaliniame kartojimesi įžiūrėjo nesąmonę bei neprasmę ir todėl jį atmetė. *Krikščionybei istorija nesikartoja:* ji teka į vieną tikslą — adesse festinant tempora; ji teka labai laužyta vaga, vingių vingiais, keistais ir nesuprantamais, tačiau ji niekad negrįžta atgal. Todėl tautai yra pražūtinga, jeigu jos šaukliai nukreipia savo žvilgį į praeitį ir deda pastangų šią praeitį ne tik pažinti teoriškai, bet ir prikelti praktiniam gyvenimui. Šitoks romantinis poeto misijos pavidalas teikia jo giesmei šmėkliško šiurpo, kuriuo yra negalima nusikratyti, skaitant romantikų kūri-

nius. Santykis su mirusiaisiais yra šiltas ir jaukus tik tol, kol jie nevaikšto tarp mūsų. Todėl Baranauskos Lietuva ir pataria giesmininkui:

"Tu netrokšk, sūneli, sugrąžint senovės" (221).

Šitoks troškulys, nors ir suprantamas sunkios dabarties metą, yra nevaisinga pastanga sustabdyti gyvą tautos tekėjimą. Poeto giesmė neturinti apdainuoti tai, kas yra archeologiška, bet tai, kas yra gyva ir kas išsivysto.

Šalia šio ontologinio dėsnio, kad niekas "atgalion negrįžta", Baranauskas nurodo ir *psichologinę apgaulę*, kuria esti pridengtas romantinis giesmininko žvilgis į praeitį. Senovė nėra buvusi rojus, nes rojaus žemėje nėra. Tiesa, joje yra buvę didžių žygių, bet šalia jų yra klestėjusi klaida ir klasta:

"Žmonės krauju prausės, o pelenais tręšė,
Kietu guoliu viduj laužo su žvėrim dalijos.
Buvo didžiavyriai, bet mažesnius spaudė
Ir laimingus mano vaikus pamušė vergijon.
Buvo, ties', žiniūnai, pilni datyrimo,
Bet pasakom neteisingom svietą pripenėjo"
(221).

Vertybės ir nevertybės maišėsi senovėje taip lygiai, kaip ir dabar. Senovėje buvo "maža laimės, o didžios nedalios" (221). Jeigu tad poetas savo giesme aukštintų senovę kaip *laimingo* tautos gyvenimo metą, jis neteisingai atskleistų tautos egzistenciją ir psichologinę žmogaus apgaulę įaustų į savo kūrinius, tuo juos pagadindamas ir jų vertę tautai sumažindamas. Tokiu atveju šios giesmės "pražvagės be skardo, kaip žvaguliai pievoj" (221) ir "užges kaip žaibas" nenušvietusios ilgesnį laiką tautos kelio.

Tačiau Baranausko Lietuva kelia dar vieną motyvą, dėl kurio grįždamas senovėn daros nebeįmanomas, būtent: *Tautos įsijungimą į Bažnyčią.* Senovėje žmonės

"Dievulius pras'manė, ažumiršę Dievą,
Sutvertojaus nepažinę garbino Jo darbus"
(221).

Dėl to Viešpats užsirūstino ir tautą prispaudė, sykiu tačiau "nuplakęs sus'mylėjo, priėmė Bažnyčion" (222), į kurios rankas yra sudėtas dabar tolimesnis tautos likimas. Krikštas tautai yra tas pat, kas ir asmeniui: jis įjungia ją į mistinį Kristaus Kūną, į atpirktąją žmoniją, į Kristaus atvertą *objektyvinį* išganymo kelią. Tai yra faktas, keičiąs visą tautos dvasią ir tuo pačiu jos kultūrą. *Pakrikštyta tauta yra nauja tauta.* Jos istorija nebėra anoji didžiojo žmonijos Advento dalelė, bet dalyvavimas Prisikėlimo triumfe. Jos kultūra nebėra amžinas sukiojimasis žemėje, bet žvilgis į transcendentinę tikrovę. Šalia veiklos bei minties didvyrių atsistoja *šventieji.* Šalia rūpesčių, kaip apsiginti ir išsivystyti, iškyla rūpestis, kaip patarnauti visai pasaulio bendruomenei. *Krikščionybė atveria tautai visuotines perspektyvas,* nes ji yra visuotinė religija. Pakrikštyta tauta nebėra užsisklendusi, bet *atvira* tauta. Visuotinė pasaulio sąjunga ir visuotinė mūsų žemės kultūra yra galima tiktai Bažnyčios prieglobstyje. Pakrikštyta tauta kaip tik ir virsta šios visuotinės sąjungos ir šios visuotinės kultūros kūrėja.

Todėl tautos įsijungimas į Bažnyčią yra jos likimas. Kiekvienas mėginimas grįžti į prieškrikščioniškąją istoriją reiškia tautai duoto pažado sulaužymą. O *savo pažadą sulaužiusi tauta yra tokia pat negarbinga, kaip ir asmuo.* Dar daugiau, krikšto pažado sulaužymas pasmerkia tautą amžinai stabmeldybei. Donoso Cortès yra labai teisingai pasakęs: "Aš pažįstu daugelį atsivertusių asmenų, bet aš nežinau nė vienos atsivertusios tautos". *Atkritėlė tauta nebegrįžta atgal.* Bent istorija mums pavyzdžių ligi šiol neduoda. Nubraukti tad krikščioniškąją savo istoriją tautai yra tas pat, kas nubraukti savo garbę ir savo dvasios jėgas, savo visuotines perspektyvas, savo uždavinius visuotinėje pasaulio bendruomenėje. Tai reiškia grįžti į pirmykštį savo uždarumą ir apsispręsti lėtam žlugimui. *Apostatė tauta yra žlunganti tauta.* Kaikurių tad mūsų rašytojų pastangos, mielas Bernardai, garbinti stabmeldišką mūsų praeitį ir mėginti ją prikelti yra ne tik didžiulis nesusipratimas tautos istorijos šviesoje, bet sykiu ir nelemta pastanga įstumti tautą į aną dvasines jos galias žudantį atsiskyrimą. Poeto uždavinys šiuo atžvilgiu yra susitikti akis į akį su krikščionybe ir jos šviesoje duoti atsakymą į tautos klausimus. Kiekvienas dūsavimas ant stabmeldiškų praeities griuvėsių yra kūrybinės negalios ženklas.

Grįžti tad senovėn Baranausko Lietuva savo giesmininkui nepataria. Kelias atgal yra uždarytas ne tik ontologinio visos būties dėsnio, ne tik psichologinio neįmanomumo, bet sykiu ir antgamtinio sakramento. Tačiau tai dar nereiškia, kad senovė tautai yra išnykusi. Anaiptol! *Tautos praeitis gyvena josios dabartyje.* Senovės nereikia prikelti, tačiau reikia ją jausti. Todėl kai Baranausko giesmininkas, išklausęs Lietuvos priekaištus entuziastingam jo ryžtui prikelti "senovę iš amžino miego" (220), pereina į kitą vienašališkumą ir sako:

"Nebudinsiu niekad senobinių amžių,
Kaulai tėvų ir senelių kapuos tesiilsi,
Senobių paminklai tenyksta su vėju,
Aš jų broliams giesmėj savo nei nepaminėsiu.
Vakarykščią dieną visai ažukeiksiu" (222), —

Lietuva tuojau jį pataiso:

"Negrąžink senovės, ba nesugrąžinsi,
Bet neniekink jos paminklų, nekeik vakarykščio"
(223).

Ir čia pat Baranauskas nubrėžia santykį tarp tautos praeities, jos dabarties ir jos ateities. Tautos gyvenimas, pasak Baranausko, yra panašus į girios medį. Ir štai,

"Senobiniai amžiai šito medžio šaknys,
Mūsų amžiai — liemuo, o rytdienio—lapai"
(223).

Šaknys siurbia iš žemės syvus ir maitina jais liemenį, kad šis želdintų ir sprogdintų žiedus. Senovė maitina dabartį ir rengia kelius ateičiai. Ji gyvena tautoje ne objektyviniu regimu pavidalu, ne visuomeninėmis savo institucijomis, bet anąja maitinančia neregimybe, kaip medyje syvai, kaip mūsų kūne kraujas. Paneigti senovę reiškia užtverti syvams kelią iš šaknų pereiti į kamieną ir į lapus. Tokiu atveju tautos gyvenimas sunyks:

"Išleisk sulą senų amžių, džius kaip medžiai
[džiūsta" (223).

Senovės išsižadėjusi tauta yra nepajėgi nei išsilaikyti, nei kurti naujų kultūros laimėjimų:

"Be lapo nežydi ir vaisiaus neduoda,
O be sulos neišsprogsta, o be šaknų griūva"
(223)

Tautos istorija visados yra viena ir vieninga. Praeitis, dabartis ir ateitis susimezga joje į vieną audinį, ir tik šitoje vienybėje slypi tautos stiprybė, jos kūrybiškumo ir jos išsilaikymo laidas. Vadinasi, nei konservatyvinis pasisakymas už senovės prikėlimą, nei avantiūrinis ateities garbinimas nėra tautos poeto kelias. Poetas visados yra kaip pranašas: jis stipriai yra įsirėmęs į gimtąją žemę, į visą joje vykusią tautos istoriją, į joje kerojančius papročius bei tradicijas, bet jo žvilgis perskverbia ateitį, atskleidžia būsimuosius kelius bei uždavinius ir tuo būdu vadovauja tautai. Tautos vadovai nėra nei atžangininkai, kurie stovi nugara į ateitį; nei pažangininkai, nusisukę nuo praeities. Tautos vadovai yra anie Ad. Mickevičiaus *dvisparniai* galiūnai, kurie apie save sako:

"Turiu, turiu tuodu sparnu:
kairiuoju praeitin, ateitin dešiniuoju
trenksiu".[9])

Suimti savyje praeitį ir ateitį, sujungti jas vienon sutartinėn, supinti jas į vieną giesmę ir ją dovanoti tautai — štai poeto uždavinys kenčiančios Tėvynės valandą.

IV

Vis dėlto senovė nėra vienintelis tautos gundymas jos devynių nelaimių metais. Įtikintas, kad grįžimas praeitin yra neįmanomas, Baranausko giesmininkas atsigrįžta į *mokslo galią* ir ryžtasi būti jo šaukliu tautoje:

"Viso svieto mokslus lietuviams paduosiu,
Viso svieto raštus-knygas lietuviškan versiu.
Lietuvninkai žmonės bus visi galvočiai" (222).

Mielas Bernardai, ši pagunda yra nė kiek nesilpnesnė, negu noras prikelti "senovę iš amžino miego". Jeigu praeities pabudinimas vilioja žmogų didžiuotis jo tėvų žygiais, tai mokslo kūrimas žadina žmoguje pasitikėjimą savimi pačiu. Jis žadina kūrybines galias, kurios keičia mūsų žemės veidą ir žada geresnę ateitį. Baranausko giesmininkas regi, kad mokslas padarys tautą sočią ir laimingą:

"Mokės žemę dirbti, kaip už marių dirba:
Mažiau arę, mažiau sėję, turės daugiau duonos.
Patys sočiai valgys, vaikus auklės laisvėj
Ir, pardavę, kas atlieka, pripils aukso skrynias"
((222).

Dar daugiau, šiose svajonėse prabyla ir Dostojevskio "žmogdievio" motyvas. Ivano Karamazovo haliucinacijų velnias, dėstydamas jam "Geologinio perversmo" teoriją, pastebi, kad, Dievo idėjai iš pasaulio išnykus, žmonės "mylės savo brolį, nelaukdami už tai atlyginimo. Jie žinos, kad meilė trunka tik gyvenimo akimirką, tačiau jos trumpumo sąmonė tik sustiprins jos ugnį" (Broliai Karamazovai). Tas pat girdėti ir Baranausko giesmininko naujajame pasiryžime:

"Visi pilni laimės tarp savęs mylėsis,
Pilni laisvės patogumo viežlyvai žmonėsis.
Ir augs giesmininkai karštos meilės pilni"
(222).

Šalia kūninės gerovės mokslas sukurs meilės pilną bendruomeninį tautos gyvenimą. Tuo būdu mūsų tauta pasidarys garsi: "Eis mūsų skardas per visą pasaulį", iš visų kraštų suvažiuos žmonės "mūsų laisvės, ramios mūsų žemės pažiūrėti" (222). Mūsų gyvenimas bus įamžintas kultūriniuose laimėjimuose, "ir gyvensi tu, Močiule, per devynis amžius" (222). Perspektyvos žavingos! Nenuostabu, kad mokslo vilionių buvo patrauktas ir Maironis, savo "Jaunimo giesmėje" smerkęs Tėvynės palikimą, žadinęs žemės ir jos dainų meilę, kvietęs į kalavijo žygius ir visą šį karščiu alsuojantį eilėraštį užbaigęs žmogiškosios kūrybos apoteoze:

Į darbą, broliai, vyrs į vyrą,
Šarvuoti mokslu atkakliu!
Paimsme arklą, knygą, lyrą
Ir eisme Lietuvos keliu".[10])

Vadinasi, darbas, mokslas ir menas yra Lietuvos kelias, vedąs į jaunos Tėvynės atgimimą. Skelbti šį kelią, jį rodyti ir juo vesti esąs poeto pašaukimas tautoje.

Ką tad atsako Baranausko Lietuva į šitokį tautos kelio supratimą?

Mokslo kelią, kaip ir senovės, Lietuva atmeta:

"Ne taip, sūnel, kalbi, kaip kalbėt išpuola,
Ne tą kelią išsirenki, katras laimėn veda"
(222).

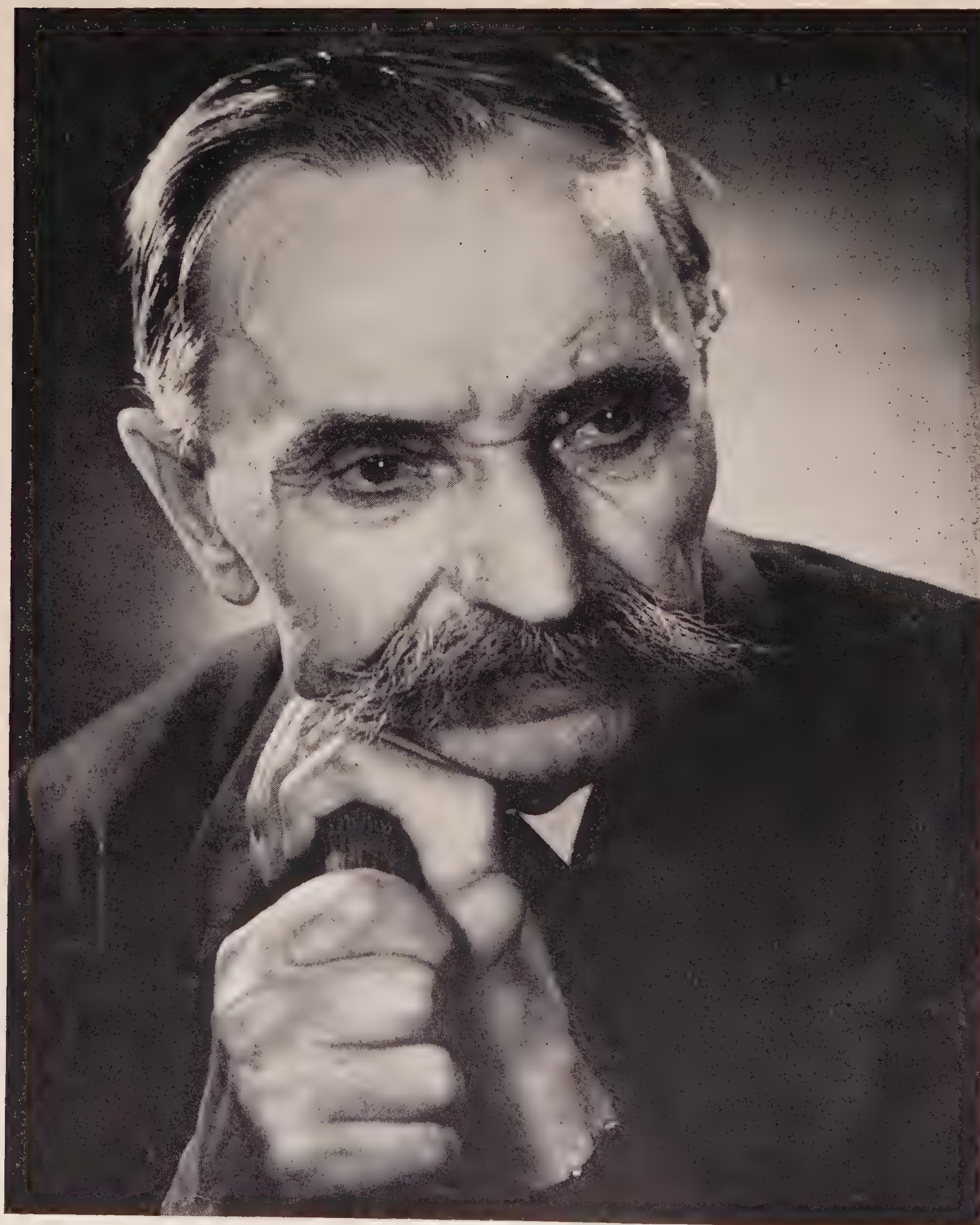
[9]) Taip sako "Vėlinių" Konradas apie save; cit. M. Biržiška, Iš Adomo Mickevičiaus raštų, 85 p. Kaunas 1927.

[10]) "Pavasario balsai", 44 p. Wuerzburg 1947 m.

Kodėl? Kodėl pasitikėjimas mokslo galybe nėra tautos kelias į jos gyvenimo laimę? Baranauskas nurodo keletą priežasčių.

Visų pirma mokslas negali būti tautos kelias todėl, kad *jis nekeičia žmogaus:* "Visi svieto mokslai pageidų negesa" (223). Tai yra paprastutis posakis, tačiau suimąs savin visą mokslo tragiką. Mokslas keičia gamtą, jis palenkia pasaulį, jis padaro jį žemės valdovu, tačiau pati mokslo kūrėją jis palieka tokį, koks jis buvo ir anksčiau. Mūsojoje prigimtyje glūdis suskilimas, kurį šv. Povilas vadina "nuodėmės įstatymu" (plg. Rom. 7, 23), mokslo priemonėmis nėra ir negali būti pašalintas. Tai yra ne tik krikščionybės teigimas, bet sykiu ir giliausias kiekvieno žmogaus patyrimas. Kai Rousseau į Dijon akademijos klausimą, ar mokslai ir menai patobulino žmogaus dorovę, atsakė *neigiamai,* tuo jis tik išreiškė seną visų amžių pergyvenimą. O kol žmogus nėra perkeistas, tol ir mokslo "visa šviesa pilna dūmų" (223), tol ir jo "kaitra sopulinga" ta prasme, kad ji tik dar ryškiau parodo mokslo priemonių negalią įsibrauti į mūsų žmogiškąsias gelmes ir jas išvalyti. Statyti tad tautos gyvenimą ant mokslo reiškia grįsti jį esmėje paviršutinišku dalyku, papuošiančiu tautą iš viršaus, bet nesugebančiu jos perkeisti viduje.

Iš kitos pusės, mokslo tragika glūdi *jo negalioje nuraminti žmogaus dvasią.* Putino posakis, kad moters meilė tinka poeto troškuliui "sukel-

Senukas

*

Vyt. Maželio nuotrauka

ti, bet nenuraminti" (Tarp dviejų aušrų), gali būti visiškai pritaikomas ir mokslui. Pasaulis kaip mokslo objektas yra praktiškai neišsemiamas:

"Viso tikro mokslo tu neišmanysi,
Anei giesme, anei žodžiais neišpasakysi.
Kas platumą žemės, ar marių gilybes,
Ar kas kada išmieravo padangių aukštybes . . .
Visų mokslų nėra galo, ba išmintis — Dievo"
(233-34).

Tuo Baranauskas nori pasakyti, kad tiktai Kūrėjas gali įžvelgti būtį ligi jos gelmių, bet ne žmogus. Žmogui yra lemta pažinti tiktai dalimis ir tiktai dalis. Todėl mokslas jo dvasios niekad nepasotina ir nenuramina. Statyti tad tautos gyvenimą ant mokslo reikštų kelti troškulį ir sykiu jo nepatenkinti, vadinasi, padaryti tautą neramią, nenurodant jai šio nerimo priežasčių ir priemonių jam pergalėti. Ivano Karamazovo svajonė, kad "žmogdievis", be saiko "savo valia ir savo mokslu apvaldęs gamtą", pajus "tokį smagumą, kad šis atstos jam visas dangiškųjų linksmybių viltis" (Broliai Karamazovai), yra didžiulė iliuzija, apgaudinėjant žmogų nuo pat rojaus laikų. Pasitikėti ja poetui ir padaryti ją savos giesmės turiniu reikštų apsigauti ne tik pačiam, bet ir apgauti tautą.

Iš mokslo kyląs turtas tautai laimės taip pat neteikia. Baranausko Lietuva teisingai pastebi, kad

"Buvo sviete daugel turtingiausių žemių,
Turtais tapo, turtais gaišo, dabar kaip nebūta"
(234).

Turtai tautai yra dar menkesnė jos išsilaikymo garantija, kaip tiesioginis mokslo kūrimas. Jeigu mokslas dar lenkia tautos žvilgį į objektyvinę būtį, tai turtai iš esmės yra skirti subjektyviniams reikalams patenkinti. Todėl jie ugdo buržuazinius polinkius, savimeilę, pavydą; žodžiu, "didi turtai ištvirkina ir padaro vaidą" (234). Tauta, kuri vaikosi turtų ir jais grindžia savo istoriją, yra pasmerkta žlugti todėl, kad ji paneigia dvasines vertybes. Kai pirkliai tampa, kaip Apreiškimas sako, "žemės kunigaikščiais" (Apr. 18, 23), vadinasi, kai jie apsprendžia tautos gyvenimą ir jį valdo, tuomet šios tautos galas yra arti, nes pirkliai pardavinėja ne tik vyną ir aliejų, arklius ir vežimus, skaistvarį, geležį ir marmorą, bet ir "žmonių sielas" (Apr. 18, 13). Jie pardavinėja principus ir vertybes, šventenybes ir aukas. *Pirkliui nieko nėra šventa.* Kai pirkliai virsta tautos vadais, tauta netenka skonio šventenybėms. Jos likimas yra likimas ano pasaulinio miesto, su kuriuo prekiavo visi žemės karaliai, kuris tačiau buvo "viena valanda sunaikintas" (Apr. 18, 19), nes jame "buvo rasta kraujo pranašų iš šventųjų" (18, 24). Štai kodėl Baranausko Lietuva įspėja savo giesmininką nesivaikyti turto ir nebūti jo šaukliu.

Klaidinga tačiau būtų manyti, kad Baranauskas mokslą neigia iš esmės. Anaiptol! Kaip jis neneigia senovės vaidmens tautos gyvenime, taip neneigia nė mokslo. Jo Lietuva sako, kad

"Tėveliai per amžius nelaimes kentėjo,
Ką daėjo, ko patyrė, vaikeliams paliko,
Ir sužėlė mokslas, lygiai girios medis" (223).

Kitaip sakant, mokslas yra tautos patyrimo perdavimas iš kartos į kartą. Jis ateina iš senovės glūdumos ir eina į ateitį. Jame yra objektyvuoti mūsų tėvų laimėjimai. Tačiau ne jis yra tautos gyvenimo tikslas. Kaip senovė teka neregimai tautos dvasioje, taip ir mokslas pasilieka jos būtyje kaip gaivinanti bei statanti jėga, tačiau ne kaip pagrindas. Senovės apoteozė suardo tautos istoriją. Mokslo apoteozo pakerta tautos dvasios gilumą, pastūmėdama ją į pasaulio apraiškų pirmenybę prieš būties gelmes, mokslui neprieinamas ir neištiriamas. Nė vienas tad kelias tautai yra neteiktinas. Abu jie yra tautai būtini, ir tauta jais žygiuoja. Bet jie nėra esminis tautos gyvenimo būdas. *Tauta būna ne senoviškai ir ne moksliškai.* Jos egzistencija yra daugiau, negu tik praeitis, ir daugiau, negu tik mokslo laimėjimai.

Tu paklausi, mielas Bernardai, kokiu tad keliu Baranauskas nori vesti mūsų tautą ir kokio kelio šaukliu jis nori matyti poetą? Į šį mums visiems taip rūpimą klausimą atsako jis pats savo Lietuvos žodžiais:

"Tu netrokšk, vaikeli, žemėj daugiau nieko,
Tiktai dvasios, tiktai meilės, gyvenimo gero.
Keliantis ir gulant, vakarą ir rytą,
Dirbant, valgant, pasiilsint tu tik meilės
[jieškok" (224).

Net ir maldoje reikia visa pamiršti, o prašyti "meilės, tiktai meilės" (225). Vadinasi, *meilė yra tautos kelias, ir poetas yra meilės šauklys tautoje.* Jo giesmė turinti kreipti žmonių akis ne atgal į praeitį, ne žadinti juose mokslo alkį ar turtų godumą, bet diegti meilę kaip visuotinę būseną, kaip žmogiškosios egzistencijos pagrindą, kaip tautos vienybės ir tuo pačiu jos išsilaikymo laidą. Tiktai būdamas *meilės giesmininkas,* poetas pažadina žmonių širdis ir tuo būdu laimi pasisekimo savo giesmei:

"Tada tavo žodžiai bus karšti kaip ugnis,
Tavo giesmės lips į širdį, kaip liepsna į malkas"
(225).

Meilė yra vienintelis žmogiškųjų asmenų tiesioginio susitikimo ir susigyvenimo būdas. Ji yra egzistencijų susilietimas. Meilėje žmogus išeina iš savęs, kad būtų kitame. Buvimas drauge, kuriam žmogus esmingai yra apspręstas, vyksta tiktai meilėje. Tautinė bendruomenė gali išsilaikyti tiktai meilės pagrindu, o poetas gali šioje bendruomenėje turėti pranašo ir vadovo vaidmens taip pat tiktai meilės giesme. Nenuostabu todėl, kad savo "Giesmininko pasikalbėjimą su Lietuva" Baranauskas baigia meilės apoteoze ir joje regi vienintelį dalyką, kurį poetas visa savo galia turi skelbti tautai.

Be abejo, meilė pati savimi nepanaikina tautos nelaimių ir jos kančių. Tačiau ji pažadina

tautoje *jėgą kęsti.* O tai yra pats svarbiausias dalykas. Žemiškoji žmogaus egzistencija yra grėsminga ne tuo, kad nuolatos yra ištinkama kančios, bet tuo, kad dažnai ji pritrūksta jėgos šią kančią prisiimti ir ją iškęsti. Kančia, kaip ir viskas šioje žemėje, yra dviašmenis kalavijas. Iš vienos pusės ji žmogų valo ir skaistina, nužengdindama į jo būtį Dievą; iš kitos tačiau ji jį ardo ligi visiško nužmoginimo. Šalia pašvenčiamosios pusės kančioje slypi ir demoniškoji arba, kaip N. Berdiajevas vadina, *pragariškoji pusė.*[11]) Tačiau ši pragariškoji kančios pusė, sunaikinanti žmogaus būtį, atsiskleidžia tik tada, kai žmogus neturi jėgos kęsti, kai jis kančios esti ištinkamas *prievarta,* kai jis ją neša šaukdamas ir vaitodamas. Čia tad ir pasirodo meilės reikšmė. Meilė teikia žmogui jėgos kęsti ir tuo būdu apsaugo jį nuo pragariškojo kančios naikinimo. Turėdamas meilės,

"Tada vargus vargsi, bėdas bėdavosi,
Kančias, skausmus ir nelaimes iškentėsi links-
[mas.
Visi prispaudimai bus prieš tau kaip dulkė,
Kraują, dūšią Dievui duosi su dideliu džiaugs-
[mu" (225).

Jeigu tad tauta turi meilės, jeigu meilė yra virtusi tautos būsena, tuomet jokios devynios nelaimės jai nėra pavojingos. Meilė padaro ją atsparią kančios ardomajai jėgai, tauta iškenčia ją ištikusius negandus ir prisikelia išskaistinta bei sustiprinta tolimesniam gyvenimui. Poeto uždavinys čia pasirodo esąs pagrindinis ir tiesiog net lemtingas. Skelbdamas meilę, jis iškelia tautoje galią kęsti ir tuo būdu jai pagrindą išsilaikyti. Šia prasme poetas yra iš tikro tautos pranašas, nes jo rankose glūdi tautos ateitis.

Vis dėlto ir meilės kelyje poetas gali paklysti. Jis gali ieškoti meilės netikruose šaltiniuose. Jis gali skelbti netikrą meilę ir tuo būdu tautą suklaidinti. Todėl Baranausko Lietuva ir įspėja savo giesmininką, kad nepaliktų savo širdies ten, kur ji meilės neras:

"Tu negausi meilės nei moksle, nei sviete"
(225).

Mokslo kelias yra proto kelias. Jis, kaip matėme, tautos egzistencijos nepatikrina, žmogaus širdies nepasiekia, jo prigimties nekeičia. Tirti būtį mokslo priemonėmis dar anaiptol nereiškia rasti meilės, ja pačiam įsižiebti ir kitus ja įžiebti. Tas pat yra ir su pasauliu. "Svieto" žodžiu Baranauskas čia supranta visą profaninę žemiškojo mūsų buvimo pusę, tąją kasdienybę, kurioje prapuola mūsasis Aš, pranykdamas daiktuose, kurie meilės nežino. Meilė kaip ekstatinė mūsų būsena kasdienybėje iš esmės negyvena. "Svietas" meilę žudo, nes jis veda *daikto,* ne asmens, būseną. Todėl jame meilės rasti negalima. Poetas, kuris nusileistų į "svietą", vadinasi, kuris prapultų kasdienybėje, save susidaiktindamas, tuo pačiu paklystų savo pašaukimo kelyje ir paneigtų save kaip meilės šauklį. Tokio susidaiktinusio poeto vaidmuo tautoje būtų panašus į pranašo vaidmenį, pasistačiusį pinigų keitimo stalą Viešpaties šventykloje.

Kas tad yra meilės šaltinis? Baranausko Lietuva atsako: "Tik bažnyčioje iš altoriaus ir dvasiškam darbe" (225) slypi meilės versmė. Tai yra krikščioniški žodžiai, dabarties žmogui perdaug paprasti, kad jis suvoktų jų prasmę. Išvertus juos į sudėtingesnę kalbą, būtų galima pasakyti: *meilės šaltinis yra Nukryžiuotasis ir istorijoje amžinai su mumis gyvenąs Dievas.* Būdamas meilė savo esmėje, Jis yra meilės Kūrėjas ir jos Skleidėjas. Meilė atprašė Jį į žmogiškąjį prigimtį, meilė nuvedė Jį į Kalvariją, meilė apgyvendino jį mūsų bažnyčių altoriuose. Kristus niekad nėra vedęs daikto būseną, vadinasi, niekad nėra prapuolęs kasdienybėje. Jis yra aukščiausias asmeniškumas, vienintelis Asmuo, kuriame egzistencija yra pakilusi ligi ekstazės ir todėl virtusi gryna meilė. Artintis prie Jo reiškia artintis prie meilės. Įsižiebti Juo reiškia įsižiebti meile. Melstis Jam reiškia melstis meilei. Todėl Baranauskas ir paragina savo giesmininką:

"Dabar abu klaupkim prie Dievulio kojų,
Visa širdžia šventos meilės nuo Dievo prašy-
[kim.
Tegul šventas kraujas iš Jo šono švento
Meilės ugnies kibirkštėlėm mūsų širdin krin-
[ta" (225).

Tai yra esminė poeto malda. Sukniubti prie Nukryžiuotojo kojų ir įžvelgti į Jo meilės paslaptį, panerti savo sielą visuotinėje Jo Dvasioje, savo giesmę perpinti paskutiniais Jo atodūsiais — štai poeto uždaviniai meilės akivaizdoje. Pasirodžius pasaulyje Kristui ir mirus Jam už žmoniją, joks poetas negali praeiti pro šią meilės dramą, su ja nesusidūręs ir į ją vienaip ar kitaip nereagavęs. Olimpinis nusigręžimas nuo Kalvarijos yra kartu nusigręžimas ir nuo pagrindinės poetiškojo įkvėpimo versmės. Šv. Dvasia, "jau kryžiuje duota" (pop. Pijus XII), pokristinėje istorijoje yra *viso ko* įkvėpėja. Ji įkvepia pranašus, kunigus ir poetus. Ji vienintelė slepia laikų paslaptį, apreikšdama ją tam, kas ją priima į save. Poetas, kuris praeitų pro Išganytojo siunčiamą Dvasią, tuo pačiu įsiveltų į antikinį istorijos pergyvenimą; istorijos, kuri rieda ratu be jokios prasmės ir be jokio tikslo. Tokiu atveju jis nemokėtų nieko tautai pasakyti, išskyrus tuščią paraginimą atgal. Štai kodėl Baranausko Lietuva, būdama krikščioniška, suvokia, iš kur poetas gali semtis vadovaujančių giesmių, todėl paklubdo jį prieš Nukryžiuotąjį ir liepia melstis, "kad mus Šventa Dvasia dabar aplankytų" (225). O kai poetas bus jos pilnas, jis pradės savaime *kalbėti,* kaip ir anie pirmieji krikščionys Jeruzalės Sekminių dieną, kada "kiekvienas girdėjo juos kalbančius sava kalba" (ApD 2, 6). *Šv. Dvasia prabildo poetą jo tautos lūpomis:*

[11]) Plg. De la Destination de l'Homme, Paris 1935.

"O kaip keliu šituo aplankys tau Dievas,
Tu žinosi, ką sakyti prieš Lietuvos vaikus"
(225).

Šiuo dvieiliu Baranauskas užbaigia savo pasikalbėjimą, nurodydamas, kad tikrasis poetinės išminties šaltinis yra *dieviškoji išmintis* — *Sophia*, apsireiškianti kaip visuotinės Meilės galia. Poeto pareiga yra pasinerti šioje išmintyje, būti jos pilnam, o tada jis žinos, ką turi skelbti savo tautai, kur ją vesti ir kuo ją stiprinti bei guosti. Pradėjęs apgaulingų kelių kritika, Baranauskas baigia savo poemą *tikrojo* kelio nurodymu; kelio, kuris yra meilė, trykštanti iš įsikūnijusiojo ir Nukryžiuotojo Dievo ir apsireiškianti Šventosios Dvasios apsigyvenimu žmogaus egzistencijoje. Būdama krikščioniška, lietuvių tauta negali pasilikti tiktai prigimties plotmėje kaip etininis vienetas. Ji negali pasitenkinti tiktai mokslo darbais kaip kultūrinė bendruomenė. Ne, ji turi kopti ligi antgamtinių sferų, jose rasti galutinį pagrindą, įvykdyti krikšto pažadus ir tuo būdu įsijungti į atpirktąją žmoniją kaip pilnavertė jos narė.

—o—

Kas tad yra poetas tautos akivaizdoje, mielasis Bernardai? Tai yra šio pilnutinio tautos kelio saugotojas. Dar daugiau, tai vedėjas šiuo keliu. Poeto giesmės įtaka tautai nesibaigia psichologinio įspūdžio pažadinimu. Ji sminga ligi pat tautos gelmių ir jas vienaip ar kitaip formuoja. *Poetas yra tautos žiedėjas.* Todėl kai Pats siunti savo dainą "gimtajan Nemuno kaiman", iš tikro siunti žodį, kuris tampa kūnu ir apsigyvena tarp mūsų, nes *poeto žodis ypatingu būdu yra amžinojo Logos prasmuo.* Baranauskas giliai suprato poetinio žodžio reikšmę tautai, todėl savo pasikalbėjime ir norėjo nukreipti tautos giesmininkus tikrojo jų pašaukimo keliu. Šis pasikalbėjimas, kaip pradžioje sakiau, yra labai paprastas, todėl daugeliui nevertingas. Iš tikro tačiau jis slepia gilią mintį, būtent: *poetas veda tautą tuo, kad jis yra vedamas Šv. Dvasios.* Vesti ir būti vedamam yra poeto likimas: vesti žmones ir būti vedamam Dievo. Man atrodo, mielasis Bičiuli, kad mūsų dienų poetai yra pamiršę kaip tik šią antrąją savo likimo pusę. Jie mėgina *vesti,* tačiau jie nežino, kad jie turi būti *vedami.* Baranausko pasikalbėjimas ir yra priminimas šios pamirštosios pusės. Jis yra priminimas, kad kiekvienas vadovas turi būti *regintysis.* Šiuo atžvilgiu Baranausko poema, nors ir paprastutė savo išraiškoje, darosi aktuali ne tik mūsų tautai, nešančiai devynias nelaimes, bet ir mūsų poetams, ieškantiems savo uždavinių Tėvynės negandų valandą.

Gėrėdamasis pranašišku Tavo vaidmeniu tautos akivaizdoje ir sveikindamas Tave kaip laisvės šauklį, reiškiu Tau bičiulišką savo pagarbą,

Tavo

A. Maceina.

Freiburg i. Brsg, 1952 m. spalių 20 d.

PORA KLAUSIMŲ

JUOZAS ALAUŠIUS

1. *Kaip diskutuojame klausimus?*

Mūsų žurnalo birželio numeryje išspausdintasai mano straipsnis susilaukė, palyginti, gyvos reakcijos. Deja, negaliu džiaugtis, kad ši reakcija verstų mane gailėtis be reikalo rašius. Kaip tiktai ji greičiau dar kartą patvirtino ano straipsnio pagrindinį rūpestį, jog per vienašališkas politiškai partinio intereso įsiviešpatavimas virsta tikru mūsų gyvenimo vėžiu.

Ir būtent, ši reakcija dvejopai patvirtino mūsų rūpestį dėl per vienašališko paskendimo partiškai politiniuose klausimuose. Visų pirma tuo, jog ir anuo straipsniu buvo susidomėta ne dėl pagrindinių jame paliestų klausimų, o greičiau tik dėl politikos "užlietimo". Jei būtų buvę sielotasi tik dėl per mažo dėmesio gyvybinėms tautinėms problemoms, be abejo, ir anas straipsnis būtų praėjęs be jokio atgarsio, kaip praeinami ir kiti retkarčiais pasirodą panašaus pobūdžio straipsniai. Bet kada buvo iškeltas klausimas, ar tam tikra prasme mūsų tautinio abejingumo šaknys neglūdi per vienašališkame nusikreipime į partines grumtynes, tuojau pat buvo šokta reaguoti. Deja, buvo šokta reaguoti tokiu būdu, kuris tik akivaizdžiai parodė, jog buvo rimto pagrindo iškelti tuos pavojus, kurie slypi sielos pardavime politikai. Buvo anas straipsnis sutiktas su visu įprastiniu partinių ginčų aparatu: sąmoningu ar nesąmoningu autoriaus nesupratimu, visokių nesakytų dalykų prasimanymu, įtarinėjimu visokiais "slaptais" motyvais, etc., etc. Ir ko tik nesužinojau anuo straipsniu pridaręs. Gynęs "bespalviškumą", bet norėjęs tik savo partijai pasitarnauti. Dar daugiau: kėsinęsis įvaryti pleištą tarp katalikų apskritai ir supjudyti katalikus kultūrininkus su katalikais politikais. Cituodamas atitinkamas savo straipsnio vietas, nurodžiau savo oponentui, kad visi tie ir panašūs priekaištai bei įtarinėjimai yra nerealūs, nes pagrįsti ne mano mintimis, o tik savotiškais paties oponento "įspūdžiais". Tačiau, vietoj atsiprašymo už nesąžiningą minčių iškraipymą, susilaukiau naujų priekaištų, ir dar didesnių. Būtent, suplakąs aš gėrį su blogiu, statąs tautybę viršum religijos. Pamatęs, jog lojalioms diskusijoms nėra vilties, neberadau reikalo toliau aiškintis. Nemanau ir šioje vietoje to imtis, nes žurnalo skaitytojai patys prisimins panašių dalykų mane neskelbus nei aname straipsnyje, nei kur kitur. Užsimenu šią reakciją dėl ano straipsnio tik iliustracijai, kaip toks nuskendimas "politikon" yra didžiai grėsmingas. Juk manasai straipsnis buvo beveik "nekaltas", nes nelietė konkrečiai jokių partinių ginčų. Ir vis dėlto kokių insinuacijų susilaukiau! Bet kai liečiami konkretūs

partiškai politiniai klausimai, išsivadinti vieniems kitus deglosiomis, besiknisančiomis po Lietuvos pamatais (ne prasimanau, o tik naudojuosi vieno savaitraščio vedamuoju), atrodo visiškai padoru: ir demokratiška, ir patriotiška. Jei tokių dalykų pasirodytų tik retkarčiais, per redaktorių neapsižiūrėjimą, nebūtų gal ko kalbėti. Bet kai panaši "polemika" tiesiai įsiviešpatavusi mūsų spaudoje, sunku tylėti, nes vieną momentą išsivadinus deglosiomis, negali būti lengva kitą momentą pasijusti broliais lietuviais. Ne dėl ko kito toks sunkus mūsų kelias ir į bendruomeninį susitelkimą.

Palikdamas patiems skaitytojams spręsti, kiek būsiu blogo pridaręs anuo "klaidingu" (pagrindinio oponento žodžiais) straipsniu, noriu šį kartą pasisakyti dviemis klausimais. Pirmasai buvo iškeltas jau aname straipsnyje. Antrasai klausimas man buvo vėliau pastatytas ryšium su anuo straipsniu.

2. Ar būtina partijoms veržtis į PLB?

Baigiamosiose ano straipsnio išvadose, tarp kitko, buvau pasisakęs: ne visos partijos turi būti lygiai Pasaulio Lietuvių Bendruomenėje atstovaujamos, o greičiau visos partijos privalo susilaikyti nuo veržimosi į jos vadovybę. Tai principinis pasisakymas prieš kai kieno pastangą PLB organizuoti tuo pačiu politinių partijų koalicijos pagrindu, kokiu funkcionuoja VLIKas (kitas klausimas: kaip sėkmingai?). Verčia mane tokio nusistatymo laikytis du dalykai. Visų pirma: *patikėti PLB vadovybę partijų koalicinei vadovybei būtų lygu bendruomenei atšaldyti visus tuos, kurie nėra susirišę su jokia partija.* Toli gražu nevisi priklauso partijoms. Galėtų būti jie išvadinti nesusipratėliais. Bet lygia teise galėtų ir šie atsakyti, jog nebūtinai didelį susipratimą reiškia ir žaidimas partijomis svetimame krašte. Vienas dalykas domėtis klausimu, kaip būtų tiksliau organizuoti politinį gyvenimą, atstačius savo valstybę, ir kitas dalykas dabar jau telktis į politines partijas. Kai tradicinių partijų žmonės įsitikinę, jog nėra nieko naujo ieškoti, tai daugelis šalia jų stovinčiųjų nėra tokie tikri, ar nevertėtų pajieškoti naujų kelių ir pačiai partijų sistemai būsimoje Lietuvos valstybėje. Kiekvienu atveju: jei norima PLB sutelkti visus lietuvius, tai savaime ji negali būti paversta tik partijų dalyku. Bet dar labiau tenka baimintis PLB patikėjimo partijų koalicijai dėl antro dalyko. PLB pačia savo giliąja intencija turėtų įkūnyti visuose mumyse lietuviškąją vienybę. Bet tikėti, kad tai pasisektų partijų koalicijai, būtų lygu pasitikėti, kad ir vilkai galėtų būti avių piemenimis. Savaime aišku, šiuo palyginimu nenoriu nei partijoms prikišti vilkinį plėšrumą, nei visai lietuviškajai visuomenei avinį bejėgiškumą. Bet viena yra aišku: *būdamos pačia savo prigimtimi skirstymosi išraiška, partijos negali būti pagrindu tam, kas kaip tik turėtų partinį susiskirstymą nuveikti aukštesne lietuviškosios vienybės sąmone.* Imkime, pavyzdžiui, ir tą patį VLIKą. Regis, bendrasai jo uždavinys yra toks, jog iš tiesų būtų galima vieningai dirbti. Tačiau partinės ambicijos visada sugeba sukurti visokių "problemų", kurios ir iš šio organo baigia padaryti paprastą partinių rietenų klubą. Nekitaip atsitiktų ir su PLB, jei ši nelaimingai pasiduotų vilionei lietuviškosios vienybės jieškoti tik partijų koalicijoje.

Kas dėtųsi su PLB, šiai save atrėmus į partijas, nebetenka pranašauti, nes pakanka ir to pavyzdžio, kuriuo pasitarnavo Kanados Lietuvių Bendruomenė savo pirmuoju organizaciniu tarpsniu. Dalis kanadiškių lietuvių, susispietusių apie laikraštį, dar neseniai reklamose vadinusį save "su jokia partija nesurištu", atstovavo nusistatymui žiūrėti į bendruomenę kaip į partinės kovos areną. Todėl savaime visi kiti, kurie nebuvo arčiau susirišę su šiuo "nepartiniu" laikraščiu, buvo laikomi "partiniais". Ir kadangi nepartinis laikraštis nuolatos deklaravo toleranciją (lyg tolerancija turėtų būti ne gyvai rodoma, o tik žodiškai deklaruojama!), tai lygiai savaime visi "partiniai" buvo insinuojami fanatizmu. Ir kadangi mūsų amžiuje fanatizmas iš tiesų išėjęs iš mados (deja, ne iš gyvenimo!), tai vėl lygiai savaime buvo prileidžiama, jog "partiniai fanatikai" tegali būti nereikšminga mažuma. Todėl, galų gale atėjus bendruomenės organų rinkimams, atrodė, jog pakaks tik viešai "demaskuoti", kurie kandidatai išstatyti "partinių", ir visuomenė žinos, ką pasirinkti. Deja, tie visi "loginiai" apskaičiavimai sudužo į rinkikų valią, išrinkusią "partinių" daugumą. Dabar teko vėl aimanas pradėti, jog per mažai bendruomenės narių dalyvavo rinkimuose ir jog užtat išrinktoji vadovybė mažai verta pasitikėjimo. Neatrodo iš to, jog to laikraščio būtų ruošiamasi ir į sekančius rinkimus eiti kita nuotaika. Greičiau tik dar bus sustiprintas "partinių" puolimas ir "nepartinių" organizavimasis. Sunku laukti nusiimant partinius akinius iš to, kuris nebeatskiriamai su jais susijungęs. Bet su tikra nuostaba skaičiau, kaip ir vienas JAV savaitraštis, šiaipjau ypačiai susirūpinęs mūsų tautine vienybe, savo bendradarbio pranešimą apie Kanados Lietuvių Bendruomenės susiorganizavimą palydėjo šia redakcijos pastaba: "Ruošiantis rinkimams mes buvome gavę eilę pranešimų, kad krikšč. demokratų srovės veikėjai vysto didelį aktyvumą. Mums neaišku, kodėl kitos srovės negalėjo pasekti ir rinkimus daugiau išlyginti. Dabar, kada tik 11% lietuvių tedalyvavo rinkimuose, kaltės reikia pajieškoti ir savo tarpe. Mes nemanome, kad vienas ar du kunigai piktesniais pamokslais rinkimus nulėmė. Juos nulėmė aktyvesnieji ir iš to reikia gerai pasimokyti ateičiai" (Dirva, š. m. rugsėjo mėn. 11 d. numeris).

Kviečiu visus, nežiūrint kokių politinių pažiūrų bebūtų, atsakyti sau klausimą, ar siūlomasai kelias "gerai pasimokyti ateičiai" nėra labiau persunktas partine aistra, negu bendruomenine dvasia. Be abejo, iš tiesų liūdna, kad kanadiškiai tiek mažai dalyvavo savo bendruomenės organų rinkimuose. Tai liudija, jog sun-

F e j e r v e r k a s — Vyt. Maželio nuotrauka

kiai sekasi bendruomenės mintimi uždegti mūsų plačiąją visuomenę. Bet yra klausimas, ar didele dalimi ir kanadiškių absentizmas nereiškė to paties įsigrisimo partinėmis rietenomis, kurios jau daugeliui pasidariusios tiesiai kokčios. Ir užtat manyčiau, kad *teisingesnis kelias bendruomenės minčiai kūnyti būtų ne partinis "aktyvumas, o bendruomeninis nuoširdumas...* Pirmiausia: kam iš viso naudotis demagogija? Nors tai ir kietas, bet tiesus žodis, nes kuo gi kitu pavadinti ilgamečio politinės partijos oficiozo redaktoriaus pasiskelbimą "nepartiniu", visus kitų pažiūrų apšaukiant krikščionimis demokratais. Juk nevienas šitaip apšauktųjų ne tik nėra iš tiesų krikščionys demokratai, bet dargi nėra buvę iš viso jokių katalikiškųjų organizacijų nariai. Ir jei "partiniai" pasirodė turį didesnį pasitikėjimą kanadiškėje visuomenėje, tai, galimas dalykas, greičiau dėl to, jog jie iš tiesų neatstovavo jokios politinės partijos. Bet svarbiausia: kam reikėjo į bendruomenės organų rinkimus žiūrėti tik lyg į kokį politinį jėgų bandymą. *Juk ne koki politinės reikšmės rinkimai buvo vykdomi, o tik parenkami žmonės darbui, skirtam visiems lygiai rūpimai kovai už mūsų tautinę gyvybę.* Būtų buvę beprasmiška, jei "laimėjusieji" būtų džiūgavę dėl savo "laimėjimo": *niekam nebuvo jokio laimėjimo,* o tik tam tikriems žmonėms prisiėmimas nelengvo darbo naštos. Bet lygiai buvo beprasmiškai aimanuoti dėl "pralaimėjimo", nes *jokio pralaimėjimo iš tiesų ir nebuvo:* jei buvo daugiau kandidatų, negu renkamųjų, tai savaime visi negalėjo būti išrinkti. Tačiau ir nepatekimas į vadovybę nepaneigia darbui galimybės, žinoma, ne ruošimusi sekantiems rinkimams, o nuoširdžia talka tiems, kuriems šį kartą buvo patikėta vadovybė.

Nenustebčiau, jei būčiau išvadintas "nerealiu" dėl šio kvietimo *į visus bendruomeninius vadovybės rinkimus žiūrėti tik kaip žmonių darbui parinkimą, o ne politinių jėgų demonstravimą.* Žinau ir pats, kad partinės aistros yra labai realios: visur jos kužda žiūrėti ne žmogaus, o partijos. Bet viena yra aišku: jei norime sukurti bendruomenę, turime joje nutildyti partines aistras. Nebus tai lengva. Bet kaip tik užtat ir sunku bendruomenei įsikūnyti. Jei pagaliau formaliai ir sukurtume bendruomeninį mechanizmą, vistiek jis tol nieko nereikštų, kol būtų ne darbas vieningai dirbamas, o tik žiūrima savosios partijos "laimėjimo". Savaime plačioji visuomenė šiuo atveju pagrįstai laikytųsi nuošaliai nuo to, kas tebūtų paprasta partijų kovos arena. *Arba bendruomeninė dvasia pajėgs nutildyti partines aistras, arba iš viso nepasiseks sukurti vieningos bendruomenės.*

Principiškai pasisakydamas prieš bendruomenės vienokį ar kitokį supartinimą (visvien ar partijų koalicijos forma, ar vienos partijos "laimėjimu"), nemanau šituo principiškai paneigti teisę politikams kandidatuoti į bendruomenės organus. Prisimenu tai, nes kai kas buvo norėjęs ir šitaip mane išaiškinti. Nesekčiau anuo kanadiškiu laikraščiu, kuris piktinosi, kam sutiko į bendruomenės organus įeiti kunigai. Bendruomeninei dvasiai yra priešinga bet kokia diskriminacija. Bet tuo pačiu savaime seka, kad kiekvienas renkamasis į bendruomenės organus jaustųsi atstovaująs ne tam tikrą frakciją, o lygiai visus. Nebūtų sveika, jei jau pats bendruomenės organų sudarymas būtų apnuodytas tarpusavine kova ir "mažumai" neišvengiamu porinkiminiu kartėliu dėl "pralaimėjimo". *Kiekvienas kandidatas turėtų jaustis ne tą ar kitą partiją atstovaująs, o tik sutinkąs prisiimti laukiamo darbo naštą. Lygiai ir kiekvienas rinkikas turėtų žiūrėti ne kuris kandidatas "savas" ir kuris "nesavas", o kuris galėtų būti labiausiai darbui tinkamas savo visuomeniniu pareigingumu ir savo tolerantiškumu.* O šios dvi pagrindinės savybės nėra išskirtinai vienos kurios partijos monopolis, nes jos tėra kiekvieno asmeniškai laimėtas dalykas. Yra fanatikų visur. Bet iš kur jie beateitų, bendruomeniniam darbui jie netinkami. Taip į dalyką *visiems* žiūrint, savaime atkristų visi džiaugsmai dėl "laimėjimų" ir visos aimanos dėl "pralaimėjimų". *Nebebūtų rūpinamasi daugiau "savųjų" suverbuoti, o greičiau laimėti visų pasitikėjimą.* Toks kelias turėtų būti visiems į bendruomenę. Ne kitoks ir politikams, atseit ne per savo partiją, o per lygų pasitikėjimą visų politinių pažiūrų žmonių tarpe.

3. Ar dera kultūrininkams veltis į politiką?

Tai klausimas, kurį man "Drauge" iškėlė K. Mockus: "Ar gerai, kai aiškūs kultūrininkai ir stambūs vardai savo srity veliasi į kasdieninę emigracijos sąlygose ypač painią politikos sritį? Ar kartais nuo to nenukenčia abi sritys: kultūrininkas, įsivėlęs į politiką, nebetenka laiko savo tiesioginiam mums taip svarbiam kultūriniam darbui, o pačioje politikoje jo vaidmuo mažų mažiausiai gali nebūti toks reikšmingas, koks yra kultūrinėje srityje".

Nors ir keldamas tik klausimą, K. Mockus, atrodo, būtų linkęs laukti neigiamo atsakymo, ar bent pats klausimą neigiamai atsakytų. Norėdamas asmeniškai pasisakyti, greičiau norėčiau vienaprasmišką atsakymą pakeisti distinkcija tarp "principiškai" ir "faktiškai". Nematyčiau pagrindo, kodėl principiškai kultūrininkai turėtų vengti politikos. Nors "Draugo" publicisto J. Gobio ir buvau nepagrįstai insinuotas politiką laikąs "tik blogybe", tačiau tokios pažiūros nesu. *Nors dažnai politika esti ir nedora, tačiau visada ji turėtų būti švari.* Jei politika iš viso būtų "tik blogybė", tai ne tik kultūrininkas, bet ir kiekvienas padorus žmogus turėtų nuo jos bėgti. Bet nėra reikalo absurdiškomis insinuacijomis verstis. Demokratinė bendruomenė suponuoja kiekvieną pilietį esant politiku. Žinoma, aktyviau leistis į politinį gyvenimą imasi tik tie, kurie turi vado savybių ir kuriuose stipresnė garbės pagunda. Yra ir poetų bei mokslininkų, kurie yra aktyviai metęsi politinėn veiklon. Ne visi

lygiu sėkmingumu: kai vieni ir politikoje suvaidino rimtą vaidmenį, kiti tik "pažaidė" politika ilgesniam ar trumpesniam laikui. Ypačiai šiuos žmones politika yra gundžiusi tais lūžtviniais laikotarpiais, kai klausimas ėjo ne apie eilinių rinkimų laimėjimą, o apie naujų politinių ar socialinių idėjų realizavimą. Kaip tik daugelis pačių pagrindinių visuomeninių idėjų buvo iškeltos toli gražu ne profesionalų politikų. Sakysime, ir už demokratinės valstybės koncepciją turime būti visų pirma dėkingi filosofo John Locke kovai dėl tolerancijos.

Kitas dalykas — nebe principinė, o ta faktinė padėtis, kurioje K. Mockus ir kelia klausimą. Atvirai pasisakant, beveik ir aš būčiau tos pačios pažiūros, nors ir nelengva širdimi. Džiaugiuosi, jog K. Mockus įsitikinęs, kad kūrybinį darbą neverta paaukoti politikos kasdienybei. Nors šiandien politika pasirodžiusi ir ne taip jau nepraktiška "profesija", vistiek nebūtų kilnu vien tik dėl to ja susidomėti. Bet be šio motyvo yra dar kitas motyvas, kurio negalima nematyti. Tai, būtent, pavojus patekti į demagogijos dumblyną. Ačiū Dievui, galime laisvai, nors ir nerealiai, politikuoti: nėra ko bijoti už tai būti atleistam iš plieno liejyklos ar iš kitos panašios įstaigos, kaip kadaise kiekviena "opozicinė" nuotaika grėsė pašalinimu iš darbo. Esame visi laisvi šnekėti, ką norime. Užtat ir šnekame, kiek pajėgiame, ir šnekame taip, kad pašalinis, visų mūsų prisiklausęs, nebesitikėtų mūsų tarpe rasti nė vieno padoraus žmogaus. Esame vieni "klerikalai" ir kiti "laicistai". Gal ir nebūtų ko dėl žodžių įsižeisti. Bet kai jie tariami, lyg kokius baisius nusikaltimus turint mintyje, negali jų nelaikyti keiksmažodžiais. Tai dar pusė bėdos: visi drauge koliojamės, ir todėl niekas neturime teisės dėl to specialiai įsižeisti. Bet kai žmogus išeina aktyviau į politikos gyvenimą, tai nuo šio anoniminio koliojimosi savaime turi pereiti į tiesioginį jo asmens purvinimą. Ir tai dar būtų pusė bėdos, jei žmogus būtų tik politikas. Tegu niekam nėra smagu būti dergiamam, bet galima guostis: jei visuomenės akyse ir būsi sujuodintas, gali likti pats savyje švarus. Jei tačiau į politinį gyvenimą leistųsi žmogus, kuris drauge, sakysime, būtų rašytojas ar mokslininkas, jis dumblinimui išstatytų ne tik savo asmenį, bet ir savo kūrybą. Būtų laikoma savaime suprantama partine pareiga niekinti ne tik jo politinę veiklą, bet ir iš viso jo kūrybą. Pakanka tik būti ryškesnės pasaulėžiūros (be jokio politinio aktyvumo), kad būtų žiūrima nebe darbo svorio, o stengiamasi tiesiai ir paprastai nuneigti bet kokią jo vertę. Tik beidėjinės menkystės gali būti tikros visų lygiai ramiai sutinkamos ir pagiriamos.

Nenuostabu užtat, kad, tų, kuriuos pavadinome kultūrininkais, nuo seniai beveik ir nebesimato mūsų politikoje. Kaip visa pakitę nuo to laiko, kai Kudirka formavo lietuviškąjį liberalizmą, o Maironis su Jakštu rašė krikščionims demokratams programą. Kitoki poetai, bet kitokia ir politika. Bet čia ir susvyruoju. Pirma buvau sutikęs su K. Mockumi, jog neverta kultūrininkui veltis į kasdieninę "emigracijos sąlygose ypač painią politikos sritį". Ką K. Mockus labai mandagiai pavadino "ypač painia" sritimi, atviru žodžiu tektų pavadinti greičiau pavojinga sritimi. *Bet jei iš tiesų šiose sąlygose politika gresia virsti tokia sritimi, kurios tenka saugotis, lyg kokio dumblyno, iškyla klausimas, ar nėra vėl laikas ateiti į politiką žmonėms, kurie kovotų už tai, kad ir politika nebebūtų niekam pavojinga.* Žinoma, kurie drįs kovoti už švarią politiką, bus iš anksto apkaltinti tuo pačiu priekaištu, kurio susilaukė ir manasai straipsnis, būtent, politikos juodinimu. Iš tiesų gi politika yra kaip žmogus: ji gali būti švari, kaip gali būti ir nedora. Bet tik farizeinė logika gali švarios politikos reikalavimą laikyti politikos juodinimu. Būtų gerai, kad tai, kas turėtų būti švaru, švaru ir būtų. Deja, visos idealinės normos mus teisia, o ne dengia: negalime ko nors švariu laikyti vien dėl to, kad tai turėtų tokiu būti. Sofizmais tikrovės nepakeisi.

KŪRYBOS PASAULY

LITERATŪRA

FRANCOIS MAURIAC
NOBELIO PREMIJOS LAUREATAS

Iš Europos mus pasiekė žinia, kad 1952 metų Nobelio literatūros premija paskirta prancūzų romanistui François Mauriac. Jau kiek anksčiau buvo manoma, kad šiais metais toji premija teks prancūzų literatūros atstovui. Buvo minimos Jules Romains, Georges Duhamel, André Malraux, François Mauriac ir net Veléry Larbaud kandidatūros. Švedų Akademijos nuosprendis laurais apvainikuoti "Thérèse Desqueyroux" autorių ne tik kad oficialiai patvirtina šio rašytojo jau senokai įsigytą pasaulinį prestižą, bet ir pabrėžia jo aktualumą šių dienų chaose. Nedaug kas mokėjo taip objektyviai ir taip lojaliai pažvelgti į žmogų kaip François Mauriac. Nedaug kas sugebėjo būti taip ištikimas literatūrai ir išlaikyti ją aukščiau kasdienybės konfliktų.

François Mauriac kūryba yra didžiulė savo reikšme ir plati savo apimtim. Nuo 1920 iki 1930 metų jis išleido apie 10 romanų, kurie jam garantavo vieną iš vadovaujančių vietų naujausioje prancūzų literatūroje. Šis romanistas, tarp kita ko, aiškiai apsisprendęs ir užsiangažavęs katalikas, dažnais atvejais turėjo atlaikyti sunkius savųjų ir svetimųjų puolimus. Garsus Jacques Maritain priekaištas, kad jis savo romanuose esąs priartėjęs prie bendradarbiavimo nusikaltime, šiandien atrodo visiškai nepagrįstas, net absurdiškas, nes to "bendradarbiavimo" François Mauriac būtų galėjęs išvengti tik savęs paties ir savo kūrybos žalojimo kaina. Vienos iš paskutinių savo knygų "Galigai" pabaigos žodyje François Mauriac dar kartą patvirtina savo ilgai ir sąžiningai gintą tiesą, kad rašytojas neturi teisės pasaulėžiūriniais motyvais pateisinamu happy end falsifikuoti savąją tikrovę. Šiam principui jis beveik niekur neprasilenkė. Net "Thérèse Desqueyroux" tęsinio "La Fin de la Nuit" istorija patvirtina šią tiesą. Šios knygos laimingą pabaigą, kurioje Thérèse Desqueyroux miršta en bonne chrétienne, kaip nepateisinamą, autorius sunaikino, pastebėdamas, kad neradęs kunigo "qui devait recevoir la confession de Thérèse".

François Mauriac gimė 1885 metų spalio mėn. 11 d. Bordeaux mieste. Jis buvo penktas vaikas šeimoje — silpnos sveikatos, mylimas ir lepinamas. Tėvas, stambus Girondos žemėvaldis, mirė anksti, ir vaikui teko augti motinos globoje. Jo vaikystė ir jaunystė prabėgo monotoniškoje buržuazinės šeimos atmosferoje, kurioje centrinę vietą užima šeimos ir turto reikalai. Maža betrūko, kad ir François Mauriac būtų nuskendęs rajos provincijos bangose, ir jos kaltinamasis aktas tikriausiai nebūtų buvęs parašytas. Tačiau Mauriac nuėjo tais keliais, kuriais eiti, konflikto su šeima ir visuomene kaina, bando eiti daugelis jo personažų. Mokėsi jis iš pradžių pas Šventosios Šeimynos seseris, vėliau Bordeaux licieju je ir šio miesto universiteto literatūros fakultete, kurį baigęs, dalyvavo Paryžiaus Ecole des Chartes konkurse. Priimtas neilgai trukus rezignavo ir apsisprendė rašytojo karjerai. Debiutavo François Mauriac, kaip "Le Mystère Frontenac" romano Yves Frontenac, poezija. Pirmuosius savo bandymus jis paskelbė "Temps Présent" ir "Revue de Jeunesse". 1909 metais Mauriac savo lėšomis išleido pirmąjį eilių rinkinį "Les Mains Jointes", kuriuo atkreipė į save kritikos dėmesį. Maurice Barrès ta proga paskelbė entuziastingą straipsnį apie naują ir iki tol niekam nežinomą poetą, "pusbalsiu dainuojantį savo vaikystės atsiminimus: mirusį draugą, gobtuvuotas mergaites, pirmuosius liūdesius". Vėliau pasirodė "Adieu à l'Adolescence" — antroji poezijos knyga. Toliau sekė "Orages" (1925) ir "Le Sang d'Alys" (1940), kuris vienintelis turi didesnės poetinės vertės. Mauriac poezija yra šilta, intymi, patetiška, bet visur jai trūksta ne tik kūno ir kraujo, bet ir formos. Tai tos pačios temos, nuotaikos ir peizažai, kuriuos šiandien savo poezijoje rodo, aišku, nepalyginamai stipriau, Patrice de la Tour du Pin.

Romanisto kelią François Mauriac pradėjo 1912 metais. Pirmojo periodo romanai "La Robe Prétexte" (1914), "La Chair et le Sang" (1920), "Préséances" (1921) yra tipingi bandymai tiek idėjiniu, tiek stilistiniu požiūriu. Tik 1922 metais išėjusiame nedidelės apimties romane "Le Baiser au Lépreux" Mauriac pasireiškia kaip neabejotino talento romanistas. Pats autorius savo "Oeuvres Complètes" pirmojo tomo įžangoje teigia, kad tik šiame romane jis susikūręs savo stilių ir laimėjęs skaitytojų palankumą. Vėlesniuose romanuose Mauriac talentas išsiskleidė visu platumu ir gilumu. "Génitrix" (1923), išverstas ir į lietuvių kalbą, "Le Fleuve de Feu" (1923), taip pat išverstas į lietuvių kalbą, "Le Mal" (1924), "Le Désert de l'Amour" (1925), "Thérèse Desqueyroux" (1926), "Destins" (1927), "Trois Récits" (1928), "Ce qui était perdu" (1930), "Le Noeud de Vipères" (1932) (išverstas į lietuvių kalbą), "Le Mystère Frontenac" (1933), "La Fin de la Nuit" (1935), "Les Anges Noirs" (1936), "Plongées" (1938), "Les Chemins de la Mer" (1939), "La Pharisienne" (1941) etc. yra roma-

nai, kuriais remiasi šio rašytojo prestižas.

Šalia romanų François Mauriac yra parašęs nemaža kitų veikalų — biografijų, literatūrinių apybraižų, dramų. Jų tarpe labiausiai išsiskiria "La Vie de Jésus", "Dieu et Mammon", "Trois grands hommes devant Dieu", "Souffrances et Bohneur du chrétien", "Le Roman", "Le Romancier et ses personnages", "Le Cahier noir", "La vie de Sainte Marguerite de Cortone", keli tomai "Journal" ir dramos "Asmodée", "Les Mal Aimés", "Passage du Malin" ir "Le Feu sur la Terre".

Vokiečių okupacijos metu François Mauriac aktyviai įsijungė į rezistencinį sąjūdį, kur kartu su komunistais ir socialistais kovojo prieš bendrą priešą. Tačiau po išsilaisvinimo, atsiradus viešam politiniam gyvenimui ir pasaulėžiūrinėms problemoms vėl iškilus į pirmąjį planą, François Mauriac savo straipsniais "Figaro" dienraštyje vedė griežtą, nors ir džentelmenišką, kovą su buvusiais pogrindžio draugais komunistais.

François Mauriac nuo 1933 metų yra garsiosios Prancūzų Akademijos narys.

* * *

Kaip jau buvo aukščiau minėta, François Mauriac romanų fonas yra provincija, idiliškųjų "landes girondines" provincija, la pharisienne, kaip sako pats romanistas, ir ten po tradicijų priedanga vyksta šiurpios žmogaus žlugimo dramos. Kiekvieną jo romaną lengvai būtų galima pavadinti nuodėmės istorija, kurioje autorius ramiai ir ištikimai rodo, kaip aistringai daro žmogus pikta, kaip jis žlunga ir pūva po rausva, iš paviršiaus skrupulingai saugoma šeimos priedanga. François Mauriac savo laiku buvo apkaltintas šios šventos institucijos griovimu, ir tai buvo netiesa. François Maurias kūryba tėra protestas prieš tokią šeimą, kuri yra kalėjimas, kurios esmę sudaro "affaires" ir hipokrizija, kurioje, vietoje žmogiško ryšio, viešpatauja ekonomijos interesas. Kaip tik dėl to, taigi, nepakeldama tokios šeimos košmaro, Thérèse Desqueyroux kovos iki galo ir išsivadavimo sieks nusikaltimo keliu, bandydama nunuodyti savo vyrą. Tai vienas šeimos polių. Romanas "Le Mystère Frontenac" yra jau beveik himnas šeimai, tiesa, moriakiškas, su visomis tamsiomis pusėmis. Knygos pabaigoje randama akinanti jos apoteozė, imponuojanti poetine jėga, nėra besąlyginė: tai yra iš šeimos išsivadavusio Yves Frontenac prarastos tikrovės vizija.

François Mauriac kūrybai suprasti ir įvertinti yra labai svarbus jo išsireiškimas "La Province est pharisienne". Tai toji provincija, kurioje viešpatauja Mamona su savo evangelijomis testamentais ir su savo kunigais notarais. Kone kiekviename Mauriac romane tenka susidurti su kieno nors mirties laukiančiais giminaičiais, turto paveldėjimu, mezalijansais ir t. t. Kai kuriuos randame žmogžudystę ("Les Anges noirs"), nusižudymą, šeimos turtą ir garbę sukompromitavus ("Les Chemins de la Mer"). Tokioje tamsoje kovoja ir žlunga François Mauriac žmogus. Bet esmėje Mauriac nėra pesimistas ir ypač toks, koki yra šių dienų prancūzų ir amerikiečių rašytojai (Faulkner, J. P. Sartre), kaip nėra ir optimistas. Jo vaizduojamieji žlugimai yra kažkokios visuotinės prasmės pateisinti. Skaitydamas Mauriac, jautiesi kaip nudžiūvusių ir žaliuojančių medžių apsuptas. Rodydamas kartais ciniškai atvirai, kartais nesuvaldomos prigimties įtakoje nusikalstantį žmogų, autorius visuomet palieka gaivinančią užuominą, kad sekantis jo tikslas, kovai su Demonu pasibaigus, būtų buvęs prisikėlimas. Jei Mauriac krintančio nepakelia, tai ne dėl to, kad būtų už jo žlugimą, bet kad jis bijo sužaloti žmogų, kuriame visuomet pasilieka Dievo suradimo ir išgyvenimo galimybė. Šiame momente slepiasi jo, kaip romanisto, didybė, nes žmogus estetinėje kūryboje gimsta iš autoriaus santuokos su tikrove, kaip sako pats François Mauriac savo knygoje "Le Romancier et ses personnages". Jei žmogus nusikalsta, tai jo motyvus randa tik jis pats. Tai yra jo likimas.

Šalia aibės gyvų personažų — Jean Peloueyre, Xavier Frontenac, Pierre ir Robert Costadot, Bob Lagave, Maria Cross, Claude Fevereau, Thérèse Desqueyroux, Nicolas Plessac, Brigitte Piau, Daniel Trasis, Gradère — Mauriac kūryboje žymią vietą užima gamta. Visi jo žmonės ir jų aistros kažkaip įaugę gamtoje. "Thérèse Desqueyroux" peizažo melancholija — tos pušų viršūnės dangaus fone ir tos rudeniškos nuotaikos — sunkiai užmirštamos. Gamtos reiškiniai ir žmogaus gyvenimas François Mauriac kūryboje yra sujungti likimo ryšiais. Niekur Mauriac neduoda peizažo dėl paties peizažo. Gamta visur yra arba žmogaus išgyvenimų liudininkas, arba jų paryškintojas ir atspindys.

François Mauriac

Julius Banaitis

EMILE ZOLA PO 50 METŲ

1952 metų rugsėjo 29 d. suėjo lygiai 50 metų, kai mirė garsusis eksperimentinio romano teoretikas ir prancūzų natūralizmo vadas **Emile Zola**. Jo mirtis buvo tragiškai natūralistinė: jis mirė apsinuodijęs smalkėmis.

Kaip žinoma, šis prancūzų romanistas į visuotinės literatūros istoriją įėjo dviem titulais: kaip natūralizmo vadas ir kaip eksperimentinio romano teoretikas Emile Zola pirmas teoretiškai pagrindė ir savo kūryboje ėmė naudoti gamtos mokslų metodą, siekdamas ir pačią literatūrą paversti minėtų mokslų dalim. Zola metodo pagrinde stovi du momentai: vaizduojamos medžiagos ir ją liečiančios aplinkos išstudijavimas ir po to — pasirinkimas. Taigi, Zola estetika tėra pasirinkimo estetika.

Savo teoretinius samprotavimus Zola realizavo milžiniškos apimties kūryboje — romanuose, kurių reikšmingiausias yra 20 tomų ciklas — "Les Rougon - Macquart". Šiame didžiuliame cikle Emile Zola vaizduoja paveldėjimo misteriją šeimos genealoginio medžio organizme, viską statydamas ant savo teorijų pamato. "L'hérédité a ses lois comme la pésanteur", tvirtina Emile Zola.

Emile Zola kūryba, perėjusi per šimtus vadovėlių, suklasifikuota, suskirstyta, pasverta, sunkiai duodasi matuojama naujais požiūriais. Paties romanisto gyvenimo svarbesnieji eta-

KNYGOS ir ŽURNALAI

Vytautas Alantas: PRAGARO POŠVAISTĖS. Romanas. Išleido Tremtis, 1951 m. 432 p.

Po visų iki šiol parašytų ir, reikia pabrėžti, labai gausių Vytauto Alanto romano "Pragaro Pošvaistės" recenzijų, sunku kalbėti ne dėl to, kad būtų jau viskas pasakyta, bet dėl to, kad gali būti netiksliai ar net blogai suprastas ir už kiekvieną žodį susilaukti pylos iš romano draugų, priešų arba iš visų kartu. Tai žinodamas ir stengsiuos šioje recenzijoje nejudinti vienai arba kitai pusei skaudamų vietų ir pasitenkinsime tik romano literatūrinį apipavidalinimą liečiančiomis pastabomis.

Pats romanas — impozantiškas keturių šimtų su viršum puslapių tomas — iš karto rimtai nuteikia visuomet pasiruošusį karčiai nusivilti kritiką. Ta pačia prasme veikia ir romano pradžioje įdėtas įžanginis žodis — gana neįprastas dalykas paprastose knygose. Jei autorius laikė reikalinga ką nors specialiai paaiškinti, reiškia, kad knyga bus rimta ir įdomi.

Tik perskaičius iki galo patį romaną, galutinai paaiški, kodėl autorius parašė šį įžanginį žodį ir koks jo santykis su pačia knyga. Imdamasis vaizduoti dar šiltus ir šiandien tebegyvus įvykius (vokiečių okupaciją Lietuvoje ir tremties pradžią Vokietijoje), autorius norėjo užbėgti už akių istorijai ir jai primesti savąją laikmečio interpretaciją. Šičia galima būtų padaryti pirmąjį priekaištą autoriui už tai, kad jis savo vedamosios idėjos naudai falsifikuoja ne tik istoriją, bet ir psichologiją, ir viena ir kita tempdamas ant iš anksto paruoštų griaučių. Tai yra grynai literatūrinis priekaištas, nieko bendro neturintis su Alanto romane dėstomomis pasaulėžiūrinėmis tendencijomis ir jų vertinimu. Idėjų spalva šiuo atveju neturėtų jokios reikšmės. Antraeilį meninėje kūryboje momentą iškeldamas į pirmąsias vietas autorius sužlugdė estetinę romano vertę. Literatūriniai tikslai, taigi, meniškai motyvuotos tikrovės kūrimas, Alanto romane yra aiškiai antraeilis dalykas. Dėl to jo romanas — didžiulė salė, Prokrusto lova, kurioje suguldyti tai perdideli, tai per maži žmonės, ir autorius stengiasi juos ten kaip nors sutalpinti.

Vytautas Alantas savo tipiškai angažuotame romane užmiršo, kad literatūros veikalo idėjos — didelės, mažos, teisingos, neteisingos — priklauso nuo gyvo, šiuo atveju estetiškai, žmogaus. Jei Vytautas Alantas savo vienų vienaip, kitų kitaip vertinamas romano tezes būtų pagrindęs meniškai suvokta realybe ir leidęs joms nekliudomai iš jos išaugti, savaime jos būtų įgijusios neginčijamos vertės. Tokios idėjos "nemiršta kaip žmonės" ir joms nepavojinga politinių draugų ar priešų reakcija. Tokiu atveju nebegaliotų nė istorijos falsifikavimo priekaištas, nes **tikri** žmonės, taigi ir personažai, visuomet sukurs tik **tikrą** istoriją.

Dabartine savo forma "Pragaro Pošvaistės" yra grynai propagandinis dalykas. Tai yra nelyginant koks specialiam ir aiškiai apibrėžtam tikslui parašytas vaidinimas, kuriame roles atlieka ne artistai, bet persirengę agitatoriai.

Centrinis romano asmuo, jo veiksmo ir idėjų ašis, Leonas Girkalnis, ant kurio pečių gula visa teigiamo personažo našta, tokio personažo, kuriam reikės klusniai kartoti autoriaus mintis, neturi nė lašo gyvo žmogaus kraujo. Visi jo veiksmai, gestai, elgesiai remiasi melodramatiškais motyvais: taip galėjo ar taip gali būti gyvenime. Dėl to jis niekur neįtikina. Su

---

pai, kaip jo triukšmingas užsiangažavimas Dreyfusso bylos revizijos šalininkų stovykloje, išstojimas už Manet ir t. t. šiandien turi jau tik grynai istorinės reikšmės. Telieka vienas klausimas: kokia Emile Zola situacija dabartinės literatūros fone? Ar jis šiandien nebeturi jokios reikšmės literatūros pasaulyje?

Atsakant į šiuos klausimus, verta pažymėti, kad tiek naujosios rašytojų kartos, tiek publika visiškai nusisuko nuo šio rašytojo. Nauji autoriai nebenori pripažinti jam nė mažiausios reikšmės. Skaitytojų nebetraukia nei pikantiškos "Nana" ar "Thérèse Raquin" scenos, nei "Ventre de Paris" košmaras. Penkiasdešimtųjų mirties metinių proga Paryžiaus savaitraščio "Les Nouvelles Littéraires" surinktos jaunesniųjų prancūzų rašytojų nuomonės yra žiaurios ir negailestingos šiam rašytojui. Beveik visi jį kategoriškai atmeta. Kai kurie ciniškai atvirai prisipažįsta neskaitę nė vienos jo knygos ir žiną tik iš vadovėlių. Senesnieji ir tebuvo mandagūs. Vienas tik Jules Romains autorius ryškiau pagerbė jo atminimą.

Šitokis dabarties nusistatymas prieš Emile Zola yra kiek perdaug griežtas ir kategoriškas. Tiesa, penkių dešimčių metų perspektyva parodė, kad jis nėra tokio masto rašytojas kaip Balzac, Stendhal ar Flaubert. Eksperimentinio romano teorija šiandien nebeturi jokios reikšmės. Psichologinis "natūralizmas" (Zola žmogus yra visiškai apspręstas aplinkos) daugumą romanų pavertė personažų kapinynais. Bet, pripažįstant šias tiesas, reikėtų pripažinti ir tai, kad šiandieniniame jo nepripažinime yra nemažas procentas baimės būti kuria nors prasme sugretintam su šiuo išėjusiu iš mados rašytoju. Mes netgi manytume, kad visa dabarties literatūra yra nemažai skolinga šiam žmogui. Piešiant paskutinio pusamžio literatūros genealoginį medį ir aiškinant, to paties Zola pavyzdžiu, literatūrinio paveldėjimo vingius, atsektumėm, kad tokių A. Camus, J.-P. Sartre, L. Guillon, ar Céline su Malraux kūrybos šaknys siekia Emile Zola. Milžiniškos Zola konstrukcijos, brutali ir kartu fantastiška tikrovės vizija (Germinal, L'Assomoir, L'Oeuvre) kartais atsimuša ir didžiųjų Amerikos realistų, fantastinių realistų — Dreizerio, John Dos Passos, Thomas Wolfe, John Steinbeck, W. Faulkner — kūryboje.

Pirmasis penkiasdešimtmetis šiam autoriui buvo tragiškas. Ar sekantis pusamžis grąžins jam prarastas pozicijas, parodys ateitis. Šiandien jo kūryba primena milžiniškų miestų ir didingų katedrų griuvėsius saulėleidy.

A. L.

• Lapkričio 16 dieną netoli Tours mirė **Charles Maurras**, prancūzų rojalistų kovotojas ir L'Action Française ideologas, vienas iš stipriųjų klasikinės tradicijos šulų prancūzų literatūroje. Po karo jis buvo išmestas iš Prancūzų Akademijos ir nuteistas ligi gyvos galvos kalėjiman, iš kurio buvo nugabentas į ligoninę. Ten ir mirė. Charles Maurras buvo gimęs 1868 metais.

juo ir su kitais savo personažais autorius elgiasi kaip su mažais vaikais, nuolat juos režisuodamas, duodamas elgesio patarimų, primindamas tekstus ir mizanscenas.

Roger Martin du Gard garsiame savo romane "Les Thibault", vaizduodamas skirtingų žmonių, religijų, politinių doktrinų, temperamentų bei auklėjimo metodų susidūrimus, nė puse burnos neprasitaria, kokia jo paties nuomonė tais klausimais. Jis tik objektyviai vaizduoja. Alanto neobjektyvumas tiesiog proverbiališkas. Jis ne tik kad nesistengia susivaldyti, bet dargi ieško progų savo neigiamam personažui paniekinti. Taip vaizduodamas Stepą Dzedulionį kiekviename žingsnyje reiškia pasišlykštėjimą šiuo žmogum. Dėl to Dzedulionis nėra gyvas žmogus, bet štampinis išdavikas. Trumpai tariant, Alantas savo romane, žaisdamas juodais ir baltais kareivėliais, nuolatos drąsina baltuosius ir padeda jiems.

Negyvi personažai sukuria tik negyvas situacijas ir neįtikinamą atmosferą. Romano pradžioje parodytas įsimylėjusių (Girkalnio ir Aldonos) pasivaikščiojimas yra tokios dirbtinės atmosferos iliustracija. Nė vieno gyvo žodžio. Tik pseudopoetinė deklamacija ir atvirutinė butaforija. Šitokioje situacijoje sekantis pasikalbėjimas skamba tiesiog komiškai: "Apie ką tu galvoji?", paklausė Aldona po ilgo tylėjimo. "Klausausi, kaip plazda mūsų tėvynės širdis", atsakė jis mąstingai. (Pragaro Pošvaistės, 11 psl.) Toks meilės vaizdavimas labai daug pasako apie mūsų literatūros nepaprastą nutolimą nuo žmogaus, pavaizduoja nepažinimą jo gelmės ir pagaliau tragišką primityvumą. Geriau jau būtų grubus natūralizmas, negu šis kukliai sentimentalus pridengimas tautinių spalvų vualiais. Iš čia matosi, kaip toli Alantui nors ir iki tokios Žemaitės, kuri šitokiu atveju visuomet būtų radusi tinkamą sprendimą. Alanto tikrovė yra tikra opera, kur ir mirštantysis dainuoja.

Tiesa, peržvelgti žmogų labai sunku. Bet Alantas to daryti nė nebando. "Pragaro Pošvaisčių" skaitytojui taip ir lieka neaiškūs nei kun. Rimgaudo, nei jo sūnaus Stepo Dzedulionio, nei pagaliau paties Girkalnio psichologijos šaknys ir ypač jų elgesio motyvai. Atlanto pateikiami motyvai yra netikri, nes jis pasitenkina anekdotine psichologija.

Jei pačios romano koncepcijos prasme, t. y. pagrindiniame savo žygyje Vytautas Alantas aiškiai pralaimėjo, tai konstruktyviniu požiūriu jis pasiekė kai kurių laimėjimų. Romanas suplanuotas logiškai. Jo veiksmas sudaro tikrovės iliuziją, jei tik jos nesugriauna diktatūrinėmis teisėmis romane veikiantis tezinis elementas. Tačiau kaikur autorius kiek pergreit išduoda savo planus ir tuo pačiu sumažina įtampą. Taip, pavyzdžiui, per anksti ir perdaug neatsargiai išduodamas kun. Rimgaudo ir Stepo Dzedulionio giminystės ryšys. Prie konstruktyvinių ydų priskirtinos ir fantastinės ekskursijos, kaip pvz. Girkalnio regėjimas ir t. t.

Recenzijose iš tradicijos pasisakoma dar ir apie stilių. Alanto stilius, banaliai kalbant, gana sklandus ir švarus, gerai suderintas su autoriaus kalbiniais duomenimis, tarpais — žurnalistinis. Jis nesiekia sukurti menišką stilių, kuris būtų jau savyje vertingas: Alanto stilius atlieka tik įrankio funkcijas. Tačiau iš kitos pusės būtų galima tvirtinti, kad ir Alanto stiliuje slypi dalis kaltės dėl romano nepasisekimo.

Julius Banaitis

DVI JUOZO ŠVAISTO KNYGOS

1.

Aukso Kirvis. Rinktinės mūsų žmonių pasakos. Chicago, 1952. 224 p.

Šią pasakų knygą Juozas Švaistas tik **parengė**. Ką šiuo žodžiu reikia suprasti, jis patsai mums paaiškina: "Viena . . . parinkau. Tam reikalui panaudojau šešias Jono Basanavičiaus pasakų knygas. Antra, parengiau: išlyginau kalbą, pakeičiau barbarizmus, užkamšiau plyšius, praleidimus ir iš kelių variantų padariau vieną pilnesnę, tobulesnę pasaką . . . Taip pat pagyvinau, išryškinau pačius dialogus . . . Visur stengiausi nenukrypti nuo pasakos turinio ir formos . . ."

Pasakos suskirstytos į kelias dalis — buities, sąmojo bei mįslių, gyvulių ir žvėrių ir t. t. Šis suskirstymas neturi mokslinės klasifikacijos pretenzijų, ir kai kur per bendras, pvz., "ypatingos pasakos".

Juozas Švaistas davė gražų ir įdomų rinkinį — taip ir jis patsai pasisako pratarties pradžioje. Jo parengimas atliktas sėkmingai: pasakos teka natūraliai. Nejaučiama, kad kur nors būtų dirbtinai įsisprausta. Nemaža čia išspausdintų dalykų — mums seni pažįstami, bet ir malonūs. Randame ir dvylika brolių, juodvarniais lakstančių, ir Eglę, žalčių karalienę, ir kaip gandras gavo savo lopus. Visa tai pasekama vaizdingai ir gyvai. Tam gyvumui nemaža pasitarnauja ir dialogai, kurie tarpais praveda beveik visą pasaką. ("Tik nežiūrėkit ir nesėskit!" 29 p. Arba — "Verčiau be duonos". 33 p.). Turime progos džiaugtis pasakų meniniu pranašumu, sveika epine nuotaika, vaizdingumu, žodžio kultūra ir poezija. Kiek grožio ir poezijos praskamba nors ir šiose keliose eilutėse iš "Eglės": — Rūsčios, tamsios sujudo, subangavo marios iš pat dugno. Ir eglė pamatė, kad atplaukia, atliūliuoja drauge su bangomis kraujo puta. Iš marių gelmių išgirdo savo vyro balsą".

Ši knyga neatneša tokio pirmykščio naujumo, kokio regėjome J. Balio rinkinyje. Tačiau pati savyje paimta, jinai yra tvirta ir patraukli. Ji trauks ne tik jaunuosius bičiulius, į kuriuos J. Švaistas kreipiasi pratartyje, bet ir visokio amžiaus skaitytoją, kuriam brangi ir įdomi mūsų tautos kūryba.

2.

Petras Širvokas. Nuotykių nuotykiai žemėje, pragare ir danguje. Trijų dalių senų ir senesniųjų laikų vaizdas, parašytas lietuvių pasakų motyvais.

Kas šioje knygoje nutinka, jau matyti iš žodžių, kuriuos autorius nešykštėdamas pažėrė prie veikalo vardo.

Petras Širvokas Juozo Švaisto rankose pasirodo kaip nepaprastų nuotykių didvyris, kuriame susipina tikrovė ir pasaka. Tai vienas iš tų personažų, kuriems skirta atlikti visokių nuotykių ir stebuklingų žygių, kaip kokiam baronui Miunchauzenui. Šiuo atžvilgiu Juozo Švaisto pastanga yra nauja lietuvių literatūroje. Ji įsidėmėtina ir kitu atžvilgiu: ligi šiol neturėjome tokio stambaus ištiso grožinės prozos veikalo, nuausto iš mūsų pasakų.

"Petras Širvokas" skaityti gan įdomus, tačiau jisai nėra lygus: autoriui nepasisekė išspręsti problema, kaip pilkosios tikrovės medžiagą, dažnus realistinius intarpus sulydyti su pasaka. Todėl veikalas ir eina dviem nelygiomis plotmėmis, kurios taip ir nesusiderina. Realistinės arba tikrovinės scenos daug silpnesnės, negu grynai fantastinis ir pasakinis įnašas. Tų tikrovinių vietų stilius blankesnis, tarpais virsta į kažkokias be gyvybės frazes, kaip antai: "Daugiau nebesistengė Leokadija. Ašarotomis akimis pažvelgė į jį ir sugniužo, kaip gęstant gyvybei vienintelio nebegrąžinamo žmogaus. Vos besilaikydama ant kojų, abiem rankom apsikabino jo kaklą ir pabučiavo į veidą. Petro skruostu nutiško ir pasiliejo dvi jautrios liepsnelės" (75 p.)

Atrodytų, kad knygai būtų išėję į sveikatą, visai išvengus ilgoko epizodo Bandurskio dvare, o laikiusis ten, kur Juozas Švaistas jaučiasi stipriai — pasakų ir fantastinių nuotykių rėmuose. Tada veikalas turėtų savo vie-

RELIGINIS GYVENIMAS

IŠ RELIGINIO VAIKŲ PASAULIO

1. Religinis ir pasaulietinis idealas

Tas[1]) yra tikrai religingas, kurio sąmonę ir visą gyvenimą persunkia religija, jos skelbiami idealai. Kurią vietą užima lietuvių vaikų ir paauglių gyvenime religinis idealas? Kadangi jiems pats žodis idealas yra dar nesuprantamas, tai anketos klausimas: "Koks yra tavo gyvenimo idealas?" buvo pakeistas suprantamesniu klausimu: "Koks yra tavo gyvenime didžiausis troškimas?" Į šį klausimą atsakė 62 mergaitės ir 55 berniukai. Atsakymai suskirstyti žemiau dedamoj lentelėj.

Religinis, dorinis ir pasaulistinis idealas. Lentelė Nr. 11.

	Bendrasis skaičius	Religinis idealas	Dorinis	Altruistinis	Asmeninis idealistinis	Asmeninis egoistinis	Hedonistinis
Mergaičių	62	35	3	6	12	15	1
Berniukų	55	36	3	5	6	4	1
		71	6	11	18	9	2

Religinis idealas išsiskleidžia į kelias religinių idealų rūšis:

1. Laimėti amžinąjį gyvenimą, dangų
Mergaičių 14
Berniukų 19

2. Tarnauti Dievui, tėvynei, artimui
Mergaičių 11
Berniukų 9

3. Tikėti, mylėti Dievą, vykdyti Jo valią, apaštalauti
Mergaičių 10
Berniukų 8

Daugelis parašė ne vieną savo idealą arba svarbiausią gyvenimo troškimą, bet du, kartais tris. Sudarant lentelę, žiūrėta, kas parašyta pirmoje vietoje. Jei žiūrėti, koks troškimas dažniausiai pasikartoja, tai iš religinių idealų pirmą vietą užima noras nueiti į dangų. Apie tai kalba 24 berniukai ir 22 mergaitės.

Paminėsime vieną kitą būdingesnį pasisakymą, 9, 7 (po kablelio skaičius reiškia mėnesius) m. mergaitės idealas "grįžti į Lietuvą, nueiti į dangų" (anketos Nr. 764). 12, 10 m. berniukas rašo: "Mano pagrindinis idealas pasiekti dangų, o antras būti vyriausiu lakūnu" Nr. 824). Kito berniuko (12,5 m.) idealas pasaulietiškai hedonistinis: "Būti dideliu milijonierium, turėti visose pasaulio šalyse po kelis cirkus ir operas, o gyventi San Francisco mieste" (Nr. 589)[2]). 10, 10 m. mergaitė į anketos klausimą atsakė vienu žodžiu: "Dievas". Jos gyvenimo idealas yra Dievas (Nr. 608). Kitos, truputį vyresnės mergaitės (11,2 m.) idealas yra konkretus ir paprastas: "Grįžti į tėvynę Lietuvą, būti siuvėja ir tautinių šokių šokėja" (Nr. 607). Našlaitė, kurios tėvai antrosios bolševikų okupacijos metu liko Lietuvoje, o ji, turbūt su giminėmis, pasitraukė į Vakarus, trokšta: "Pamatyti dar kartą tėvelius" (13 m., Nr. 185).

2. Abejonės

Tikėti vaikams natūralu. Jie tiki taip, kaip juos moko tėvai, mokytojai, kunigai. Tik paauglio amžiuje pradeda reikštis pirmosios abejonės, pirmi religiniai klausimai. Paauglys pradeda kritiškiau vertinti savo tikėjimą. Iš 130 trečiosios vaikystės vaikų ir paauglių pasisakė turį abejonių 13. Iš jų 9 mergaitės ir 4 berniukai. Daugiausia neaiškumų susiję su Dievo buvimu.

3. Tikėjimas ir jo motyvai

Nors anketos klausimas: "Kodėl esi tikintis?" vaikams ir paaugliams yra sunkokas, tačiau į jį atsakė 58 mergaitės ir 56 berniukai. Atsakymai yra būdingi vaiko ir paauglio psichologijai, naudingi jų religiniam gyvenimui pažinti. Žemiau paduodami motyvai, kodėl vaikas ir paauglys tiki.

Vaikų ir paauglių tikėjimo motyvai. Lentelė Nr. 12.

---

[1]) Ištrauka iš knygos "Vaiko Dievas ir Religija".

[2]) Šiaip jau būsimasis "multimilijonierius" yra pamaldus ir geras berniukas. Jis meldžiasi kasdien "rytą, prie valgio ir vakare". Prie progos meldžiasi "prieš rašomuosius darbus ir kai amerikiečių policija atvažiuoja daryti kratų stovykloje". Eina išpažinties "kas mėnuo ir prieš šventes, nes jaučiu, kad reikia eiti". Iš religinių pareigų sunkiausia "tarnauti prie 3-jų Mišių iš karto". Prieš dvi savaites jam atsirado abejonė: "Ar yra Dievas su velniu ir dangus?". Jo mėgstamiausia pamoka — tikyba.

---

jų elementų grūmimosi. O fantastinių nuotykių lauke autoriui sekasi neprastai. Jis moka tuos nuotykius supinti, moka jiems duoti tinkamą toną ir intrygą, nors kai kada gal ir be reikalo pasileidžia į šalutines ekskursijas.

Manytume, kad nuodugnus "Petro Širvoko" apkarpymas bei išlyginimas galėtų duoti lietuvių literatūrai tipingą šios rūšies kūrinį, kurio pagrindiniai elementai yra visai jaučiami šioje knygoje apčiuopti.

Aug. Raginis

* * *

ATSIŲSTA PAMINĖTI

Fulton J. Sheen — Sūnus palaidūnas, vertė kun. J. A. Karalius. Išleido LKSD Knygos klubas Chicagoje, 174 psl., kaina 2 dol.

- Iš spaudos išėjo Jeronimo Kačinsko sukomponuotos mišios, skirtos paminėti septynių šimtų metų sukaktiai nuo karaliaus Mindaugo krikšto. Leidinys turi 69 puslapius.

- **Bernardas Brazdžionis** ruošia didelę lietuvių prozos antologiją, kuri apims apie šešiasdešimt autorių. Prieš kiek laiko jau pasirodė lietuvių poezijos antologija, turinti aštuonis šimtus trisdešimt du puslapius.

- Prieš kiek laiko vokiečių kalba pasirodė Jurgio Jankaus apysaka "Velnio bala". Vokiečių spauda šį veikalą įvertino palankiai. "Schwaebische Zeitung" taip rašo: "Tai puikus darbas, kuris neveltui buvo atžymėtas premija".

- Lietuvių Literatūros Draugijos Čikagoje premiją už novelę šiemet laimėjo **Nelė Mazalaitė.**

1. Tėvų autoritetas, jų įtaka		
a. Tėveliai taip išauklėjo	6 m.	5 b.
b. Tikiu todėl, kad tėveliai tiki	10 m.	15 b.
c. Visa mūsų giminė tikintys	2 m.	1 b.
d. Tikėti išmokė motina		3 b.
2. Noras patekti į dangų		
a. Tikėjimas veda į dangų	3 m.	2 b.
b. Noriu būti išganytas		3 b.
c. Kad numiręs-si eičiau į dangų	3 m.	2 b.
d. Už tikėjimą Dievas žada dangų	2 m.	3 b.
3. Tikėjimas padeda		
a. Tikėjimas duoda tvirtybės	5 m.	2 b.
b. Tikėjimas daro geros įtakos	3 m.	1 b.
c. Be tikėjimo žmogus panašus į gyvulį	2 m.	
d. Tikėjimas — sielos penas ir ramybė	4 m.	
e. Jei netikėčiau, nelaikyčiau Dievo įsakymų ir mano gyvenimas būtų blogas	1 m.	
f. Esu tikintis, kad noriu ramiai mirti		1 b.
g. Pradėjus abejoti, pasidarė nejauku, tuščia	1 m.	
h. Tikiu todėl, kad velnias neįsigalėtų pasauly	1 m.	
4. Protas ir širdis veda į tikėjimą		
a. Protas rodo, kad reikia tikėti		1 b.
b. Mane traukia tikėti	1 m.	
c. Man patinka tikėti	1 m.	2 b.
d. Tikiu, kad Dievą myliu	1 m.	
e. Tikiu dėl to, kad širdis tiki	1 m.	1 b.
5. Pasaulis rodo Dievo buvimą		
a. Pasaulį Dievas sutvėrė	1 m.	1 b.
b. Visa erdvė, žemė taip tvarkingai sutvarkyta, kad žmogus savaime tiki	1 m.	
6. Tikintiems Dievas padeda		
a. Kurie tiki, tų Dievas neapleidžia	6 m.	2 b.
b. Tikintiems Dievas geriau padeda		1 b.
7. Kiti motyvai		
a. Kiekvienas žmogus į ką nors tiki	1 m.	2 b.
b. Esu katalikų tikybos, todėl tikiu	1 m.	4 b.
c. Kristus liepė tikėti		4 b.
d. Tikiu, nes Dievas yra teisingas	1 m.	

Vaiko ir paauglio tikėjimas atremtas į tėvų, artimųjų autoritetą. Bet jie tiki ne vien todėl, kad jų artimieji tikintys. Jie turi ir kitus tikėjimo motyvus. Vaikai ir paaugliai supranta, kad be tikėjimo negalima būti išganytam (patekti į dangų), kad tikėjimas padeda žmogui, daro jį geresnį, kad matomasis pasaulis rodo Dievo buvimą, kad tikėjimas—visuotinė apraiška.

Labai būdingi vaikams atsakymai: "Mane traukia tikėti", "Man patinka tikėti", "Tikiu, kad Dievą myliu", "Tikiu dėl to, kad širdis tiki". Tikėjimas patenkina tris vaiko troškimus: norą žinoti, norą būti saugiam, norą mylėti ir būti mylimam. Tikėjimas atsako į daugelį klausimų, tikėjimas teikia apsaugą, tikėdamas gali mylėti Dievą ir būti Jo mylimas.

Kun. dr. J. Gutauskas

VISUOMENINIS GYVENIMAS

BAŽNYTINĖS IR CIVILINĖS JUNGTUVĖS

Ne per seniai man teko stebėti vieną šeiminę dramą. Moderninio žmogaus akimis žiūrint, čia nebuvo jokios dramos: katalikas vyras gyveno su katalike moterimi susituokę **tik civiliškai**. Argi tokių santuokų nėra šimtų šimtai? Argi nevienas katalikas pasinaudoja valstybės įstatymais tada, kai Bažnyčia 'pastoja' jam kelią į moterystės 'laimę'? Mūsų amžius čia nemato nieko ypatingo ir tokias santuokas laiko beveik normaliu dalyku. Vis dėlto anuodu susituokusiuoju ramūs nesijautė. Tiesa, kelią į sakramentinę moterystę juodviem buvo užtvėrusi savotiška kliūtis. Bet jie nenumojo į ją ranka, o stengėsi iš jos išsipainioti ir savo gyvenimą sutvarkyti. Ir juodviem pasisekė. Po kurio laiko vienas iš anų žmonių man rašė: "Žinau, kad jums rūpi mano santykiai su Bažnyčia. Turiu pasakyti, kad jau viskas tvarkoje. X. Y. (vardą praleidžiu, Mc.) bažnyčioje priėmiau moterystės sakramentą". Tai buvo maloni žinia. — Tačiau ją sudrumstė tolimesnė laiško tąsa: "Iš kitos pusės, mano išsiaiškinimu, gyvenimas moterystėje be Bažnyčios (pabr. laiško aut. Mc.) nėra ėjimas prieš save, kaip gamtos kūrinio, nes čia nelaužomas gamtos įstatymas. Nelaužomas todėl, kad biologinis procesas pasilieka tas pat, ir tėviškumo bei motiniškumo jausmas yra vienodas bažnytinėje ir nebažnytinėje moterystėje... Tik todėl daugumai žmonių yra reikalinga Bažnyčios nustatyta tvarka, kad žmogus pats dažniausiai linkęs jokios tvarkos nesilaikyti". Kitaip sakant, bažnytinė moterystė esanti tiktai tvarkos dalykas. Kas nori būti Bažnyčios nariu, turi laikytis jos drausmės. Todėl laiške toliau ir rašoma: "Aš pasirinkau Bažnyčią, nes noriu jai priklausyti, o jei noriu priklausyti, aišku turiu ir jos reikalavimus išpildyti".

Šitokia bažnytinės moterystės kaip drausmės reikalo samprata šiandien yra beveik visuotinis dalykas. Tačiau jis kaip tik ir rodo išblėsusią krikščioniškosios moterystės sąmonę. Savo metu J. E. vysk. V. Brizgys apgailestavo, kad paruošti jaunimą moterystės gyvenimui "nėra ne tik universitetų, bet nė paprasčiausio trumpo parengimo (Moterystė, 27 p. Kirchheim/Teck 1948). Be abejo, čia Ekscelencija turėjo galvoje ne aną dabar labai madną 'seksualinį švietimą', bet kaip tik šį krikščioniškojo moterystės pobūdžio kėlimą aikštėn. **Prigimtoji** moterystės pusė šiandien yra ištyrinėta ligi pat smulkmenų. Jos 'švietimas' sklinda tūkstančiais knygų ir brošiūrų. Bet krikščionybei viso to nepakanka. Jai reikia **sakramentinio švietimo.** Jai reikia antgamtinės šviesos, kurią jaunimas iš anksto turi jausti ir ruoštis ją gauti jungtuvių metu. **Krikščioniškai ruošti jaunimą moterystėn reiškia įdiegti jam gilų moterystės sakramento pajautimą.**

Visi mes esame daugelį kartų girdėję, kad Kristus pakėlė moterystę į sakramentus. Tačiau ką tai reiškia? Ką reiškia, jeigu kuri nors

Prel. Jonas Balkūnas,

Maspetho lietuvių parapijos klebonas ir žymus veikėjas, šiemet mini 50 metų amžiaus sukaktį. Jis yra gimęs šiapus Atlanto — Pensylvanijos anglies kasyklų srity, 1902 m. spalio 22 d. Mokslus ėjo Amerikoje ir Lietuvoje. Labai anksti įsijungė į visuomeninį gyvenimą ir šiandien yra pačiame jo sūkury, daugelyje svarbių organizacijų eidamas vadovaujamas pareigas. Tarp daugelio žymių darbų, atliktų Bažnyčiai ir tėvynei, pagarbiai minėtinos jo pastangos per šį karą iš Amerikos vyskupų gauti pašalpos tremtiniams. Tam tikslui iš ten per trejus metus susikaupė 170.000 dol. Be to, prel. Jonas Balkūnas labai aktyviai reiškėsi visoje Balfo veikloj, Amerikos Lietuvių Taryboje, spaudoj ir kituose baruose. Dabar jis yra Amerikos Lietuvių Bendruomenei organizuoti pirmininkas, Kunigų Vienybės pirmininkas, Katalikų Akcijos pirmininkas, Ateitininkų Šelpimo Fondo pirmininkas ir dar kelių organizacijų valdybų narys.

---

mūsų būties sritis virsta sakramentu? Ar žmonės nemito duona bei vynu ir Mozės laikais? O tačiau duona ir vynas, virtę Kristaus Kūnu ir Krauju, turi jau visai kitą prasmę, negu tik palaikyti mūsų kūno gyvybę. Argi nesiplovė žmonės vandeniu nuo pat pasaulio pradžios? O tačiau krikšto vanduo reiškia visai ką kita, negu kasdieninis apsiplovimas. Argi balzamo aliejus nešvelnino kūno žaizdų visais amžiais? O tačiau paskutinis patepimas gydo žmogų visai kita prasme. Argi žmonės negimdė vaikų nuo pat Adomo ištrėmimo iš rojaus? O tačiau vyro ir moters susijungimas krikščionybėje reiškia visai ką kita, negu tik žmonijos prieauglio didinimą. **Sakramentai nėra gamtinės tvarkos pratęsimas ar jos palaiminimas, bet visai nauja tvarka, naujas gyvenimas, nauja būtis.** Jie į šią naują būtį ir naują tvarką ne nurodo, kaip gryni ženklai ar simboliai (protestantiškasis sakramentų supratimas), bet šią būtį bei tvarką **neša ir įvykdo.** Sakramentai nėra simboliai, bet **tikrovės.**

Todėl ir moterystės sakramentas nėra vaikų gimdymo pratęsimas į antgamtinę sritį ar šio gimdymo palaiminimas arba pagalba gamtiniam veiksmui; jis nėra **priedas** prie prigimties, bet **visai naujas vyro ir moters santykio pagrindimas.** Jis vaikų gimdymo neišskiria, kaip Švenč. Sakramentas neišskiria mitybos, krikštas švaros, paskutinis patepimas medicinos. Tačiau **moterystės sakramentas vaikų gimdymu nė neišsisemia.** Štai kas mūsų laikais vis labiau pradedama pamiršti. Bažnytinės jungtuvės esti pergyvenamos kaip paprasta religinė ceremonija, o ne kaip naujo **gyvenimo** pradžia. Sakramentas šiandien yra atsidūręs pavojuje būti sumoralintas ir sunatūralintas. Ontologinė jo prasmė yra aptemusi. Jis yra virtęs tik psichologine, pedagogine, juridine priemone, kaip jį pergyveno minėtasis laiško autorius ir kaip jį pergyvena tūkstančiai katalikų. Dažnai girdime sakant, kad moterystė yra vyro ir moters sutartis vaikams gimdyti. Tai yra tiesa. Tačiau kalbėti apie moterystę **kaip sutartį** reiškia kalbėti apie ją tokią, kokia ji buvo prieš Kristų, nes juk ir pagonių moterystė yra sutartis. Tuo tarpu krikščioniškojoje moterystėje yra kažkas daugiau, negu tik sutartis. Krikščioniškoji moterystėje yra **sakramentas,** kuris ją **esmingai** atskiria nuo pagoniškosios moterystės. Krikščionybėje ne žmonės susijungia patys, bet **Viešpats juos sujungia.** Todėl, kur Dievo sąjungos nėra, ten nė moterystės nėra, vadinasi, ten nė sutarties nėra. Žmonių valia tartis be Dievo sakramentinio veikimo moterystės nesukuria. **Krikščionybėje moterystė arba yra sakramentas, arba jos visiškai nėra.** Didelė tad klaida yra manyti, kad sakramentas yra tik priedas prie gamtinės sutarties, tik šios sutarties papildas, tik jos palaiminimas, kaip yra laiminamas naujai pastatytas namas, kryžius, Velykų stalas ir t. t. Ne, **sakramentas yra krikščioniškosios moterystės esmė.** Jį išskiriant yra išskiriama ir pati moterystė. Todėl civiliškai susituokti krikščioniui **iš esmės** yra negalima. Civilinė moterystė yra **jokia** moterystė, nes joje Viešpats neturi dalios.

Tačiau kas yra šis **sakramentas** vyro ir moters sąjungoje? — Visas Viešpaties paveikslas. Nėra jo būtyje nė vienos srities, kuri Dievo nereikštų, Jo nerodytų, Jo neatskleistų. **Žmogus yra regimas Dievo atvaizdas.** Todėl ir jo lytiškumas yra atvaizdas. Bažnyčia skelbia, kad savo lyčių sąjunga žmogus atvaizduoja Amžinojo Logos santykį su žmonija arba, konkrečiau kalbant, Kristaus santykį su Bažnyčia. Giliausia tad prasme žmogiškosios lytys yra sukurtos ne praktiniam reikalui — žmonių giminei palaikyti, bet **jos yra sukurtos Logos ir žmonijos santykiui išreikšti,** kaip pats žmogus yra sukurtas Dievui išreikšti. Kristaus ir Bažnyčios santykis yra pats giliausias ir pats tikriausias lyčių buvimo ir jų santykiavimo pagrindas. Todėl šis pagrindas niekad nesiliauna, nors gimdymo gali ir nebūti. Lytys visados yra prasmingos — ir amžinybėje, kur visi bus kaip Viešpaties angelai, nevesdami ir netekėdami.

Šitą tad santykį **įvykdyti** kaip tik ir yra pašauktas moterystės sakramentas. Lytys Kristaus ir Bažnyčios sąjungą neša savo gelmėse kaip atvaizdą. Tačiau kad šis atvaizdas virstų **tikrove** ir apsuptų visus egzistencinius lyčių veiksmus, reikia specialios dieviškosios malonės, kurią kaip tik ir teikia moterystės sakramentas. Todėl **moterystės sakramentas yra pirmykščio lyčių pirmavaizdžio įkūnijimas regimoje tikrovėje.** Jis yra įjungtas į Kristaus Įsikūnijimą, nes Įsikūnijimas kaip tik ir buvo regimas Logos susijungimas su žmonija. Ir šį susijungimą dabar lytys turi savo gyvenimu išreikšti ir įvykdyti. Moterystėje turi atsispindėti tai, kas yra atsitikę su Kristumi ir žmonija Įsikūnijimo metu. Todėl moterystė yra šventas dalykas ne pripuolamai, bet **esmingai.** Ji yra sakralinė sąjunga, kadangi jos pagrindai yra sakraliniai. Moterystė niekad negali virsti **profaniniu** dalyku ir tuo pačiu niekad negali atsidurti civilinės valdžios rankose. Kiekvienas politikos bandymas sucivilinti moterystę yra peržengimas savų ribų ir pasikėsinimas į altorių.

Šių minčių šviesoje kaip tik ir pasirodo **tikroji** civilinių jungtuvių prigimtis. Tuoktis civiliškai reiškia atmesti moterystę kaip sakramentą. O atmesti moterystę kaip sakramentą

reiškia atmesti patį giliausią lyčių buvimo pagrindą, būtent, santykį Kristaus su Bažnyčia. Kitaip sakant, **tuoktis civiliškai reiškia paneigti Viešpaties atvaizdą vyro ir moters santykiuose.** Tai yra pastanga išimti iš priklausomybės Dievui lyčių sritį ir ją mėginti pastatyti ant savų kojų. Šitoks atkritimas nuo Dievo yra vadinamas krikščioniškojoje kalboje apostazija. **Civilinės jungtuvės yra apostazija vyro ir moters santykiuose.** Tai yra **lytinis ateizmas.** Šia prasme civilinės jungtuvės įsijungia į aną visuotinę apostaziją, apie kurią kalba Apreiškimas ir kurios ženklų vis daugiau regima žmonijos padangėje.

Dažnai yra sakoma, esą civilinės jungtuvės yra geriau, negu konkubinatas. Krikščioniškai galvojant, **konkubinatas yra mažesnė blogybė, negu civilinės jungtuvės.** Konkubinatas yra tik nuodėmė: jis yra laužymas šeštojo Dievo įsakymo. Jis nekuria jokios objektyvinės formos. Jis tik pratęsia nuodėmę. Tuo tarpu civilinė santuoka priešais sakramentinę būtį, kilusią iš Dievo, pastato profaninę objektyvuotą būseną, kilusią iš žmogaus. Tai yra toks pat žygis, kokį mes randame liuciferio atkritime, kada šis apsisprendė pakilti viršum žvaigždžių ir ten pastatyti savo sostą, vadinasi, eiti ne Dievo nurodytu, bet paties jo pasirinktu keliu. Civilinė santuoka yra išraiška tokio liuciferiško sukilimo lyčių santykiuose. Kiekviena savo būties sritimi žmogus gali sukilti prieš Dievą: savo mokslu ir menu, savo technika ir ūkiu, savo politika ir valstybe. Todėl jis gali sukilti prieš Jį ir savo moteryste. Vyro ir moters santykių suprofaninimas, suteikiant šiam suprofaninimui objektyvuotą juridinę formą ir ją palenkiant civiliniams organams, kaip tik ir yra šitoks sukilimas. Tai yra antikristinės dvasios apraiška. Tai ženklas, kad antikristas veikia ne tik filosofijoje, visuomenėje, socialiniuose santykiuose, bet ir lyčių gyvenime.

Be abejo, daugelis civiliškai susituokusių krikščionių šios **objektyvinės prasmės** savo žygyje nejaučia ir nesuvokia. Tačiau tai dar nereiškia, kad ji dėl šitokio jų nesąmoningumo išnyksta. **Civilinės jungtuvės krikščioniškajame istorijos tarpsnyje niekad nėra bereikšmis dalykas.** Ir reikia tik stebėtis, kaip lengvai krikščionys — net dabartinėse demokratinėse valstybėse — leidžiasi save priversti eiti pas civilinius organus ir jų akyse sudaryti 'moterystę', net jeigu jie ją paskui atliktų ir prieš altorių. Krikščionybės akyse šitoks aktas yra moterystės išniekinimas. Todėl jis visados turi kelti protestą. Jis negali būti toleruojamas tų, kurie savo jungtuves laiko sakramentu. **Priverstinė civilinė santuoka yra pats didžiausias nusikaltimas žmogaus sąžinės laisvei.** Tai yra nedemokratinis aktas pačioje esmėje. Jeigu negalima žmogaus versti eiti į bažnyčią, kai jis netiki, tai taip lygiai negalima jo versti eiti pas burmistrą, jeigu jis savo jungtuves laiko sakraliniu dieviškų aktu.

Civilinės tad jungtuvės, kaip matome, visu dangumi skiriasi nuo bažnytinių: **jos skiriasi pačia esme.** Sutikime su minėto laiško autoriumi, kad "biologinis procesas pasilieka tas pat". Tačiau juk žmogus nėra tik gyvulys, ir jo moterystė nėra tik biologinis procesas. Biologinis procesas yra tas pat ir nemoterystėje, ir ne šiam procesui įvykdyti yra sukurtos lytys. Lyčių pagrindas yra dieviškas, kaip ir žmogaus apskritai. Tuo tarpu išskiriant šį dieviškąjį pagrindą, iš tikro pasilieka tik biologinis procesas, kurį civilinė moterystė mėgina apsupti juridinėmis formomis, manydama tuo būdu sukurianti **tikrą** moterystę. Anaiptol! Tikrai moterystei reikalinga jos esmės, o jos esmę sudaro sakramentas. Civilinė moterystė, išskirdama sakramentą, virsta moterystės iliuzija, **moterystės kauke,** kaip ir visa antikristinė tvarka. Todėl ne drausmės, bet **esmės** reikalui Bažnyčia reikalauja sakramentinės moterystės. Ir šis reikalavimas yra ne formalinis; jame glūdi lyčių galutinis ir tikrasis pagrindas.

A. Maceina

VYTAUTO MAŽELIO FOTO PARODA

Spalio 28—lapkričio 4 d. d. New Yorke Willoughby's foto reikmenų krautuvėje įvyko **Vytauto Maželio** nuotraukų paroda. Willoughby yra pačiame New Yorko centre (110 W. 32 g.) ir laikoma šios rūšies didžiausia prekyba visame pasaulyje. Vienoje sienos vitrinoje kas savaitę vyksta foto parodos. Joje pati firma išstato New Yorko ir visos Amerikos, kartais ir kitų kraštų, pačius geriausius fotografų darbus. Tokiu būdu Willoughby krautuvės vitrina yra tribūna, į kurią patenka tik pasižymėję ir aukštos kvalifikacijos pirmaeiliai fotografai. V. Maželis ir yra bene pirmasis lietuvis, kuriam pavyko vienai savaitei išstatyti savo darbus minėtoje vitrinoje.

Vytautas Maželis

Vyt. Maželis dar Lietuvoje reiškėsi kaip skoningas foto menininkas. Aktyviai jis dalyvavo spaudoje, Foto Mėgėjų Draugijos rengtose parodose. Tada jo kamera gaudė gamtos, miesto motyvus ir ypatingai kariško gyvenimo momentus. Tremtyje, nors ir atsidūręs be visų savo Lietuvoje darytų nuotraukų, jų negatyvų, netgi ir be aparto (visa liko anapus geležinės uždangos), jis nemetė pamėgtos foto srities, kur nutvėręs aparatą, suko objektyvą ten, kur tikėjosi ką gražaus surasti. (Šioj parodoj buvo išstatyti trys darbai iš Vokietijos). New Yorke studijavo "N. Y. Institute of Photography" komercinę fotografiją ir portretavimą.

Namuose įsirengęs kuklią laboratoriją, atsidėjo rimtam studijiniam darbui. Jo darbštumas, tiesiog foto aistra per trumpą laiką davė gražių rezultatų.

Parodoje jis išstatė gamtovaizdžius ir portretus. Gamtos motyvai buvo ilgas V. Maželio foto kelias, nes gamta fotografui neišsemiamas motyvų aruodas. Tačiau prie gamtos reikia mokėti "prieiti" su kamera, atmetant temai nereikalingą balastą. Pasirinktus objektus reikia atitinkamai sukomponuoti, parinkti įdomų apšvietimą, išgauti nuotaiką. Tai gamtos fotografo uždaviniai. Čia jau fotografo akis žymiai skiriasi nuo paprasto gamtos entuziasto akies.

Gera kompozicija, vykęs linijų, šviesų ir šešėlių derinys gali ir mažytėje gamtos iškarpoje, kurioje paprasta akis nieko nepastebi, sudaryti didžiulį įspūdį. Šito tipo yra abu žiemos peizažai, ypač ledo varvekliai.

P A S T A B O S

ARGI JAU NEGRĮŠIME?

Amerikos lietuvių tarpe kartais pasigirsta balsų, kad nebūsią galima grįžti į gimtą žemę. Sunku pasakyti, ar taip kalbama iš įsitikinimo ar iš neapdairumo. Prileidus pirmąjį atvejį, išeitų, kad arba Lietuva neatgaus laisvės arba mes patys, paragavę Amerikos pyragų, nebenorėsime sėstis prie paprastos duonelės. Bet argi tai gali šiandien ką įtikinti?

Lietuvis savo tautos liūdnose valandose pesimistiškų šnekų yra labai daug prisiklausęs. Iš lenkų pusės jam šimtmečiais buvo čiulbama, kad be "broliškos" sąjungos gresia pražūtis. Savo gąsdinimams argumentų turėjo ir rusas; netrūko jų nei vokiečiui. Savaime suprantama, jog ir iš vidaus pasigirsdavo liūdnų žodžių. Anoje gadynėje, kai vysk. Motiejus Valančius ryžtingai stojosi tautos priešakyje, tikriausiai netrūko tokių, kurie sakė, jog neapsimoka pūsti prieš vėją. Panašių balsų girdėjo dr. Jonas Basanavičius, dr. Vincas Kudirka, Maironis, Vaižgantas ir kiti mūsų tautos darbuotojai, anksti pradėję plėšti varpučiais užvirtusius dirvonus. Pesimistiškais žodžiais buvo palydėtas ne vienas knygnešys, savanoris, pogrindžio kovotojas, nes visuomet tarp ąžuolų bei uosių atsiranda ir drebuolių. Kas būtų atsitikę, jeigu verksmingi balsai būtų viršiję ugningus pasiryžėlių šūkius? Tada kažin ar būtume pasidžiaugę laisvės metais? Bet, ačiū Dievui, tikėjimas geresne ateitim vis įveikdavo nusiminimo rūkus, ir Lietuva buvo atgavusi nepriklausomybę.

Jeigu net carų valdymo gadynėje tikėjimas tautos šviesiu rytojumi stiprino dvasią, tai šiandien juo labiau nedera laidoti laisvės ir tėvynėn grįžimo vilties. Dabar Lietuvos ateities horizontas daug skaidriau žėri, kaip prieš šimtą ar pusantro šimto metų. Tada ir didele propaganda vargu būtų buvę galima įtikinti pasaulį, kad Lietuva verta laisvės. Ją daug kas laikė visiškai mirštančia — be literatūros, be šviesuomenės. Šiandien laisvės būtinybę supranta visi, išskyrus komunistus. Užtat, kai Amerikos prezidentas, senatoriai, kongreso atstovai įtikinėja, kad kelsis pavergtos tautos, nepritiktų mums patiems nebranginti tos vilties ir šaukti, kad negrįšime. Čia pravartu įsidėmėti naujai išrinkto Jungtinių Valstybių prezidento žodžius, tartus šią vasarą karo veteranų suvažiavime New Yorke apie komunistų varginamų kraštų gelbėjimą. Kad tai nebuvo grynai rinkiminės propagandos dalykas, rodo smarki Sniečkaus reakcija iš Maskvos.

Prileidimas gi, kad patys nenorėsime grįžti, yra toks neatspėjamas ir toks nepatikrinamas, jog apie jį kalbėti reikėtų labai atsargiai ir apgalvotai. Po šio karo pakilusi emigracijos banga didžiai skiriasi nuo ankstyvesniųjų. Pirmieji emigrantai iš tėvynės vis dėlto keliavo daugiausia laisvu noru, dabartiniai gi buvo išmesti jėga. Atvykusio inteligento žmogaus padėtis čia yra sunki. Neturint tvirtų muskulų fiziniam darbui, ne tik negalima svajoti apie patogumus, bet dar tenka gerai susispausti, kad būtų galima su šeima išsimaitinti. O kur moralinis skausmas, kai beplušant fabrike, pritrūksta laiko gerai knygai ir laikraščiui paskaityti, nekalbant jau apie rašto žmones, priverstus paleisti iš rankos plunksną pačiame kūrybingiausiame amžiaus laikotarpy. Logiškai galvojant, atrodo, jog atėjus laisvės dienai, kiekvieną, bent po šio karo atvykusį lietuvį, daugiau ar mažiau degins noras sugrįžti į gimtą žemę ir savo darbu prisidėti prie jos atstatymo. Ilgam išsimokėjimui paimtas namelis nekliudys norintiems iš Amerikos vykti į Lietuvą, kaip pirmosios emigracijos metu ūkis nekliudė išvažiuoti į užmarį. Įsigytas turtas sudarys finansinį kelionei pagrindą. Todėl užvesti kalbas apie negrįžimą nėra naudinga. Verčiau pritiktų palaikyti tebevyraujantį gyvą grįžimo norą.

Kai kareivis su ginklu rankoje eina į mūšį, jis negali būti abejingas pergale. Kitaip stigtų noro kovoti. Šiandien kiekvienas savo tautą mylįs lietuvis daugeliu atžvilgių yra panašus į kareivį. Jo pareiga — vienokiu ar kitokiu būdu kovoti su nutautimu, su pinigo manija, su nusiminimu, palaužiančiu kilniausius polėkius. Bet jei nebus tikima į pergalę, kuri reiškia laisvą ir nepriklausomą Lietuvą, kaip užteks tai kovai drąsos? Tada visos pastangos dėl lietuvių kalbos teisių mokyklose, aukos tėvynės laisvinimui, spaudos rėmimas ir kiti patriotiški veiksmai pamažu nusistums į šalį, o viršų gaus rūpestis patogiu gyvenimu. Tai ir palankiausiose politinėse aplinkybėse vestų į pralaimėjimą.

Tuo, aišku, nenorima pasakyti, jog dabartinėje padėtyje reikėtų mestis į perdėtą optimizmą, užmerkiant akis tikrovei, kuri silpnesnės dvasios žmogų lengvai traukia nusiminiman. Bet kokia iš to nauda? Argi dideliems žygiams nereikia pakilios nuotaikos, drąsos, tikėjimo? Šios brangios savybės visuomet lydėjo lietuvį — jos ir dabar vyrauja tiek tėvynėje, tiek išeivijoje. Tai kam šnekėti apie negrįžimą, kuriuo netiesiogiai aptemdomas ir Lietuvos nepriklausomybės klausimas.

M. Gendrutis

Kitaip prieita prie gamtos "Vermounto" ir kalnų peizažuose. Čia paimta didžiuliai keletą kilometrų siekią plotai; jie sujungti į darnią skoningą kompoziciją, pasidaro taip pat įspūdingi ir gražūs. Pirmasis imponuoja savo erdvumu ir skaidria vasaros nuotaika, kalnų gi motyvas — romantika ir retai pasitaikančiu vienoje nuotraukoje sukauptu didžiuliu turiniu. Pastarasis motyvas (Alpių kalnų peizažas) yra nepaprastai sunkiai laboratorijoje apipavidalinamas. Nors parodoje išstatytas didinimas yra gero lygio, bet pirmajame nuotraukos planui reikėtų daugiau gyvumo.

Didesnę parodos dalį užėmė portretai, prie kurių jis priėjo tik šį pavasarį. Atsinešta patirtis iš gamtos motyvų leido jam greit apvaldyti portretą, prie kurio fotografas turi įvairiausių problemų: įspėti žmogų, išryškinti jo charakteringiausius bruožus, duoti gerą apšvietimą, sukurti tvirtą kompoziciją. Pirmiausia į akis krinta įvairumas. V. Mažeilis nepateko į kokį šabloną, bet kiekvienam žmogui pajieškojo savitos išraiškos. Štai senutės ryškus charakteris, kur, rodos, suskaitysi visas raukšles, arba senukas su lazda; rodos, lyg gyvas jis ten sėdi, — taip gražiai išgautas jo natūralumas. Šalia ju eina kita grupė, kur dominuoja apšvietimas, o charakterio bruožai pasitraukia į antrą planą. Toks yra aktoriaus V. Žukausko portretas.

Portreto srityje (ši sritis dažnai buvo patikėta pigioms foto studijoms) V. Mažeilis smarkiai pastūmėjo į priekį fotografijos meną. Sveikintinos jo pastangos išeiti į platesnius vandenis.

A. D.

• Lapkričio 20 dieną Neapolyje mirė didysis mūsų laikų filosofas — **Benedetto Croce,** gilią vagą išvaręs taip pat istorijoje, kritikoje ir politikoje. Jis laikomas Hegelio filosofijos šalininku. Benedetto Croce buvo gimęs 1866 metais. Su jo mirtimi pasaulis trumpu laiku neteko trijų žymių filosofų — John Dewey, Santayanos ir dabar — paties Crocės.

K R O N I K A

• Vasario 16 gimnazijoje Vokietijoj šiemet yra 120 mokinių — 64 berniukai ir 56 mergaitės. Be to, dar 30 mokinių lavinasi parengiamosiose klasėse. Jie čia yra suvažiavę iš abiejų zonų — anglų ir amerikiečių. Kilmės atžvilgiu 82 mokiniai yra iš Didžiosios Lietuvos, 28 iš Klaipėdos krašto ir 10 iš Rytprūsių. Paėmus parengiamąsias klases dar prisidėtų iš Didž. Lietuvos 25 mokiniai, iš Klaipėdos krašto — 3 ir iš Rytprūsių — 1. Amerikos geraširdžiai lietuviai pavieniui ir būreliais paima globti po vieną mokinį, apmokėdami jo mokslo bei pragyvenimo išlaidas. Į šitą kilnų žygį vis daugiau įsijungia naujų geradarių.

• Juozas Lingis padeda rinkti švedų kultūros istorijai medžiagą. Dabar jis jūrų muziejinio komiteto pasiųstas į Karskronos laivų statyklas, kur rinks istorinę medžiagą apie šios specialybės darbininkus.

• Spalio 21 d. iš Europos grįžo kan. Juozas B. Končius, kur jis tremtinių reikalais buvo užtrukęs 7 mėnesius.

• Lapkričio 23 d. New Yorke įvyko Lietuvos kariuomenės šventė. Ta proga už mirusius karius Angelų Karalienės parapijos bažnyčioje Brooklyne buvo atlaikytos pamaldos. Po pietų Schwaben Hall įvykusiame susirinkime kalbėjo iš Čikagos atvykęs gen. Plechavičius. Meninę programos dalį išpildė vyrų oktetas "Ąžuolas" iš Clevelando.

• Belgijoje dar yra 300 lietuvių, kurių dauguma dirba anglių kasyklose. Kiti yra išemigravę į JAV ir Kanadą. Liežo apylinkėje veikia vadinamoji "Vargo mokykla". Lietuviai tėvai siunčia į ją savo vaikus, tik labai pasigenda lietuviškų vadovėlių. Tautiniam veikimui kliudo žmonių išsimėtymas plačiose anglies kasyklų apylinkėse. Balfui remiant, turima vilčių išemigruoti.

• Lapkričio 1 d. Detroite su pasisekimu praėjo Algirdo Brazio koncertas. Solistas jau antri metai dainuoja Metropolitan Operoje New Yorke. Jis aktyviai žymisi ir lietuviškoje veikloj. Šį rudenį pirmininkavo New Yorko apylinkėje įvykusiam Balfo vajui.

• Ateinančiais metais dr. Jono Basanavičiaus vardo mokykloje Brazilijoje numatyta palikti tik lituanistikos kursą. Iki šiol ten dirbo ir brazilė mokytoja. Tą mokyklą išlaiko "Lietuvių Sąjunga". Lietuvių kalbą dėsto mokytojas St. Kubilius.

• Lapkričio 19 d. New Yorko apylinkės ateitininkai pagerbė Federacijos vadą prof. Simą Sužiedėlį. Pobūvyje gausiai dalyvavo sendraugiai ir studentai. Naujajam vadui buvo išreikšti nuoširdūs linkėjimai.

• Liet. Kultūros Fondo iniciatyva Clevelande rengiama lietuvių dailininkų paroda. Dalyvauja šie dailininkai: A. Galdikas, Ignatavičius, V. K. Jonynas, A. Kairys, J. Pautienius, V. Raulinaitis, M. Šileikis, I. Šlapelis, A. Varnas, K. Žilinskas.

• Argentinos lietuvių tarpe dainos meną ugdo "Lietuvių Tautinis ansamblis", vedamas A. Petravičiaus, ir šv. Cecilijos choras. Jų dėka mūsų daina skamba ne tik lietuvių sambūriuose, bet ir Argentinos radijo stotyse. Dabar "Lietuvių Tautinio Ansamblio" chorui vadovauja žinomas pianistas Andrius Kuprevičius.

• Buenos Airėse Tėvų Marijonų leidžiamas savaitraštis "Laikas" įsigijo nuosavą spaustuvę. Šį užsimojimą savo aukomis parėmė vietos lietuviai. Jie čia turi bažnyčią, mokyklą ir susirinkimams salę.

• Švedijos universitetuose lituanistika eina kartu su slavistika. Lundos universitete slavų ir baltų katedrą veda prof. K. O. Falkas, buvęs švedų kalbos lektorius Kauno universitete. Jis turi ir lietuvių kalbos paskaitas. Klausytojų netrūksta.

• Visoje Amerikoje renkamos Lietuvių Enciklopedijos prenumeratos. Visuomenėj ir spaudoj parodyta didelio susidomėjimo. Jeigu iki Naujų Metų susidarys bent 35000 prenumeratorių, pirmas enciklopedijos tomas išeis apie 1953 m. balandžio mėnesį. Jau turima per 1500 prenumeratorių.

• Harrisono, N. J., lietuviai yra pasiryžę statyti naują bažnyčią. Tam reikalui turi finansinį pagrindą — fondą, kurį didina aukomis. Ateinančiais metais manoma turėti naujus maldos namus.

• Amerikos Lietuvių Tarybos vajuje šiemet surinkta per 47,000 dol. Nuo šios organizacijos įsikūrimo Lietuvai vaduoti suaukota 353,50 dol. ir 33 centai.

• Šveicarijos Lietuvių Bendruomenei vadovauja inž. Jonas Stankus. Valdybos būstinė yra Ciuriche.

• Kanados Lietuvių Bendruomenės Švietimo Komisija pasiryžo Toronte steigti aukštesniuosius lituanistikos kursus, kurių direktorium pakviestas mokyt. A. Rinkūnas. Klausytojais priimama baigęs pradžios mokyklą jaunimas.

• Lapkričio 6 d. Toronte įvyko operos solistės Elzbietos Kardelienės ir pianisto Kazio Smilgevičiaus koncertas.

• Pasaulio lietuvių karių mėnesinis žurnalas "Karys" yra atsidūręs finansiniuose sunkumuose, bet dabar jo padėtis gerėja. "Karys" išeina kas mėnesį. Jo turinys yra įdomus ir gyvas.

• Lietuvos valstybininkas Ernestas Galvanauskas sulaukė 70 metų amžiaus. Jis keturis sykius yra buvęs ministeris pirmininkas, kurio vadovybėje vyriausybė atliko svarbių darbų Lietuvos kultūriniame ir politiniame gyvenime. Be to, jis yra atstovavęs Lietuvą Anglijoje, ėjęs Klaipėdos uosto direktoriaus pareigas, buvęs Prekybos Instituto rektorius. Pirmosios rusų okupacijos metu buvo priverstas paimti finansų ministerio pareigas. Dabar sukaktuvininkas gyvena Afrikoje — Madagaskaro saloj.

• Prof. kan. dr. J. B. Končius spaudoje kreipėsi į Amerikos lietuvius, prašydamas Kalėdų proga prisiminti tremtinius Europoje, o ypatingai jų vaikučius. Vaikučių ten yra apie 2000. Visi prašomi aukomis paremti užjūry vargstančius savo brolius. Vaikai raginami savo nepažįstamiems bičiuliams parinkti žaislelių ir prie jų pridėti adresą. Visas aukas reikia siųsti į: United Lithuanian Relief Fund of America, Inc., 105 Grand St., Brooklyn 11, N. Y.

• Balfo seimas įvyksta 1953 m. sausio 9 ir 10 dd. Bostone Statler viešbutyje. Jau sudarytas rengimo komitetas iš 30 asmenų. Jo adresas: Balfo Seimui Rengti Komisija, c/o Mr. A. J. Namaksy, 409 Broadway, S. Boston 27, Mass.

• Lapkričio mėnesį iš Chicagos į New Yorką persikėlė gyventi dail. P. Kiaulėnas, dail. R. Viesulas ir režisierius Jurgis Blekaitis.

• Sydnėjuje sutvirtinimo sakramento teikimo proga lietuvių parapiją aplankęs vietos arkivysk. O'Brien, ragino vaikus neužmiršti tėvų kalbos bei papročių. Australijos spaudoje gi šią vasarą pasigirdo tremtiniams nepalankių balsų.

• Toronte įvykusiame Kanados lietuvių kunigų suvažiavime provincijos valdybos pirmininku išrinktas kun. dr. J. Gutauskas, sekr. kun. P. Ažubalis, iždininku T. P. Baniūnas, O. F. M.

• Lapkričio 21-22 dd. New Yorke New Yorker viešbutyje įvyko Amerikos Lietuvių Tarybos (ALT) metinė konferencija.

• Dailininkas Vytautas Jonynas pradėjo dėstyti viename privatiniame meno institute New Yorke.

1952 METŲ AIDŲ TURINYS

DAILIOJI LITERATŪRA

STRAIPSNIAI

KNYGOS IR ŽURNALAI

KŪRYBOS PASAULYJE

LITERATŪRA

MENAS

MOKSLAS

RELIGINIS GYVENIMAS

VISUOMENINIS GYVENIMAS

POLITIKA

PATAISA: 479 psl. žinutėje apie Liet. Enciklopediją vietoj 35000 turi būti 3500.

Redaguoja — Antanas Vaičiulaitis

Redakcijos nariai — T. Leonardas Andriekus, O. F. M., Juozas Girnius, Alfonsas Nyka-Niliūnas

Meninė priežiūra — Telesforas Valius

Leidžia — Tėvai Pranciškonai

Redakcijos adresas — Antanas Vaičiulaitis, 85-64 144th St., Jamaica 35, N. Y.

Dailininko adresas — Telesforas Valius, 84 Pine Crest Rd., Toronto, Ont., Canada

Administracijos adresas — Aidai, 680 Bushwick Ave., Brooklyn 21, N. Y.

Jeigu jūsų kaimynas ar bičiulis dar neskaito

A I D Ų,

paraginkite jį tapti skaitytoju

1953 metais

Pagal savo išgalę įsijungdami į platinimo darbą, prisidėsite prie kultūros žurnalo leidimo, kuris dėl daugelio priežasčių išeivijoje yra sunkus.

Tik bendromis jėgomis įmanoma išlaikyti kultūros žibintą

A I D U S

Nepalikite šios pareigos vieniems leidėjams!

KIEKVIENAS SURASKITE NAUJĄ SKAITYTOJĄ

ir tuo pakankamai parodysite savo nuoširdumą

AIDAMS